

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI**

SÜHEYL B. AMR'IN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Enes ÖNAL

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL**

**RİZE
2025**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL danışmanlığında, Enes ÖNAL tarafından hazırlanan *Süheyl b. Amr'ın Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri* adlı bu tez çalışması, 23/01/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/~~oy çokluğuyla~~ başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Ünvanı, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL	
Üye	: Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ	
Üye	: Prof. Dr. İhsan ARSLAN	

ETİK BEYAN

İslam Tarihi ve Sanatları Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Süheyl b. Amr’ın Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve/veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

23/01/2025

Enes ÖNAL

ÖN SÖZ

Hız. Peygamber İslâm'ı açıktan tebliğ etmeye başladığı ilk andan itibaren Mekke'li müşrikler dinî, siyasî, iktisadî ve kültürel sebeplerle ona ve tebliğ ettiği dine karşı çıktılar. Hız. Muhammed'i (s.a.v.) ve getirdiği dinî dışlayan, tebliğine engel olmaya çalışan, hatta Müslümanlığı seçen kişilere işkence edip öldürmeye yeltenen birçok Mekke'li müşrik vardı. Bu müşriklerin en meşhur ve önde gelenlerinden birisi de Mekke'nin eşraflarından, okuma yazma bilen, siyasî dehâsıyla ön plana çıkan, zenginliğiyle ve güçlü hitabetiyle tanınan Süheyl b. Amr'dı.

Öncelikle belirtmelidir ki; Mekke'nin saygın bir şahsiyeti olduğu siyer kaynaklarından da tespit edilebilen Süheyl b. Amr'ın hayatı ile ilgili birkaç makalenin dışında detaylı bir çalışmanın olmaması bu araştırmanın temel nedenini oluşturmaktadır. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda da Süheyl b. Amr'ın şahsiyetiyle alakalı bir kısım eksikliklerin olması da çalışmanın yapılmasına ayrıca gerekçe olmaktadır. Bu araştırma Süheyl b. Amr'ın, İslâm'dan önceki hayatını, risâletin şiddetli bir düşmanı olduğu dönemdeki faaliyetlerini ve Müslüman olduktan sonraki tutum ve davranışlarını detaylarıyla birlikte ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca araştırma, ilgili dönemde Mekke'nin önemli bir şahsiyetinin İslâm öncesi ve sonrası hayatının değişim ve dönüşümünü tespit edebilme imkânına kavuşmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın ortaya çıkmasında danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL'a, Prof. Dr. İhsan ARSLAN'a, Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ'e, Prof. Dr. Süleyman TURAN'a, Dr. Öğr. Üyesi İrfan KARADENİZ'e, Arş. Gör. Zehra Betül YAMAN'a, Yunus ÖZTÜRK'e, Mücahit KOCA'ya, Gültekin KURT'a, Ali ŞAMLI'ya Dindar AYVAZ'a Mehmet ESGİ'ye, Muhsin KARSLI'ya, İsmail ÖZARAS'a, Sümeyye TOMAKİN'e ve hayatımın her anında, her umudum kırıldığında umuduna sarıldığım Kübra Hanım'a şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak şükranların en güzeline layık olan, bu fani dünyada bütün sıkıntılarıma göğüs geren, beni bu yaşa kadar büyütüp yetiştiren ve her daim yanımda olan biricik anneciğime minnettar olduğumu ifade etmek istiyorum.

Enes ÖNAL

RİZE/2025

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
ETİK BEYAN	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. SÜHEYL B. AMR'IN HAYATI VE AİLESİ.....	5
1.1. Kardeşleri	5
1.1.1. Hâtıb b. Amr	5
1.1.2. Sekrân b. Amr.....	6
1.1.3. Selîb b. Amr.....	8
1.1.4. Sehl b. Amr.....	9
1.2. Eşi.....	9
1.3. Çocukları.....	10
1.3.1. Ebû Cendel	10
1.3.2. Abdullah b. Süheyl	10
1.3.2. Sehle bint. Süheyl.....	11
1.3.3. Utbe b. Süheyl	12
1.3.4. Hind bint. Süheyl.....	12
2. HZ. PEYGAMBER'İN MUHÂLİFİ OLARAK SÜHEYL B. AMR	14
2.1. Hz. Peygamber'in Tâif'e Gidişi.....	14
2.2. Hz. Peygamber'in Mekke'ye Dönüşü.....	17
2.2.1. Ahnes b. Şerîk.....	18
2.2.2. Süheyl b. Amr.....	19
2.2.3. Mut'ım b. Adî	19
2.3. Süheyl b. Amr'ın Bedir Savaşındaki Konumu.....	21
2.3.1. Bedir Savaşının Amacı ve Müslümanların Hazırlıkları	21
2.3.2. Âtike bint. Abdülmuttalib'in Rüyası ve Müşriklerin Hazırlıkları	28

2.3.3. Bedir Savaşı ve Süheyl b. Amr'ın Esir Edilmesi	33
2.4. Süheyl b. Amr'ın Bedr'ü'l Mev'id Savaşındaki Rolü.....	41
2.5. Süheyl b. Amr'ın Hudeybiye Anlaşmasındaki Rolü	43
2.5.1. Hudeybiye Seferi'nin Nedeni, Yapılan Hazırlıklar ve Güzergâh	43
2.5.2. Taraflar Arasında Yaşanan Gelişmeler	47
2.5.2.1. Urve b. Mes'ûd'un Elçi Olarak Gönderilmesi.....	47
2.5.2.2. Mikrez b. Hafs'ın Elçi Olarak Gönderilmesi.....	48
2.5.2.3. Huleys b. Alkame'nin Elçi Olarak Gönderilmesi	48
2.5.2.4. Hırâş b. Ümeyye'nin Elçi Olarak Gönderilmesi	49
2.5.2.5. Hz. Osman'ın Elçi Olarak Gönderilmesi.....	49
2.5.2.6. Rıdvan Biatı.....	50
2.5.2.7. Süheyl b. Amr'ın Elçi Olarak Gönderilmesi ve Anlaşmadaki Tavrı	51
2.5.2.8. Hudeybiye Dönüşü Yaşanan Gelişmeler	55
2.5.3. Süheyl'in Umretü'l-Kazâdaki Tavrı	56
3. MÜSLÜMAN OLDUKTAN SONRA SÜHEYL B. AMR.....	59
3.1. Mekke'nin Fethi ve Müslümanların Hazırlıkları	60
3.2. Kureyşli Müşriklerin Hazırlıkları.....	67
3.3. Hz. Peygamber'in Mekke'ye Girişi ve Süheyl b. Amr'ın Emân Talep Etmesi	67
3.4. Huneyn Savaşı ve Süheyl b. Amr'ın Tavrı.....	70
3.5. Süheyl b. Amr'ın Ci'râne'de Müellefe-i Kulûb Statüsünde Pay Alması ve Müslüman Olması	74
3.6. Süheyl b. Amr'ın Vedâ Haccındaki Tavrı	75
3.7. Süheyl b. Amr'ın Hz. Ebû Bekir'in Halifeliğinde Gerçekleşen İrtidat Olaylarındaki Tavrı	76
3.8. Süheyl b. Amr'ın Hz. Ömer'in Halifeliği Dönemindeki Tavrı	78
3.9. Süheyl b. Amr'ın Vefatı	79
4. SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	82

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL
Hazırlayan : Enes ÖNAL
Yıl : 2025
Sayfa Sayısı : 90

ÖZET

SÜHEYL B. AMR'IN HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Süheyl b. Amr Mekke'nin ileri gelenlerinden biriydi. Hatip ve diplomat olan Süheyl b. Amr, Mekke'nin fethinden sonra İslâm'a girdi. İslâm'la şereflenmeden önce Hz. Peygamber'in tevhit inancına karşı duranlar arasındaydı. Zenginliğiyle savaflara destek veren ve bizzat kendisi de savaflara katılan biriydi. Hudeybiye anlaşmasını müşrikler adına imzalayan, gün geçtikçe Mekke'nin idaresinde söz sahibi olan Süheyl b. Amr, Hz. Peygamber'in vefatından sonra yaşanan Ridde olaylarında birçok insanın İslâm dininde kalmaları için çaba gösterdi. Müslüman olduktan sonra ibadete düşkünlüğüyle adından söz ettiren Süheyl b. Amr, malını ve canını Allah yolunda kullanmak için cihat etmeye karar verdi. İslâm'ın nurunu ve sancağını gittiği her yere götürmeye çalışan Süheyl b. Amr, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde yaşanan Amvâs salgınında vefat etti.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Süheyl b. Amr, Müellefe-i Kulûb, Amvâs Vebası

Recep Tayyip Erdogan University Institute of Graduate Studies

Department : Islamic History and Arts
Thesis Type : Master's Thesis
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAZDAL
Author : Enes ÖNAL
Year : 2025
Pages : 90

ABSTRACT

SUHEYL B. AMR'S LIFE AND POLITICAL ACTIVITIES

Süheyl b. Amr was one of the prominent figures of Mecca. Renowned as an orator and diplomat, Süheyl embraced Islam following the conquest of Mecca. Prior to his conversion, he was among those who opposed the monotheistic teachings of the Prophet Muhammad (peace be upon him). As a wealthy individual, he actively supported military campaigns financially and participated in them personally, Süheyl represented the Quraysh polytheists in signing the Treaty of Hudaibiyyah and increasingly gained influence in Meccan governance. After the passing of the Prophet, during the period of apostasy (rida), Süheyl made significant efforts to encourage people to remain steadfast in Islam. Following his conversion, he became known for his devotion to worship and resolved to dedicate both his wealth and life to the cause of Allah through jihad. Süheyl b. Amr strove to spread the light and banner of Islam wherever he went. He passed away during the Amwas plague in the caliphate of Umar ibn al-Khattab.

Keywords: Islamic History, Süheyl b. Amr, Mu'allafatu'l-Qulub, Plague of Amwas

KISALTMALAR

a.s	:	aleyhisselam
b.	:	bin
bint.	:	binti
c.c	:	celle celâluhu
Hiz.	:	Hazreti
km.	:	kilometre
ö.	:	ölüm
r.a	:	radıyallahu anhu
r.anh	:	radıyallahu anhe
s.a.v.	:	sallallâhu aleyhi ve sellem
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
Vb.	:	ve benzeri

GİRİŞ

Hız. Peygamber'in tebliğ sürecinde müşrik toplumunun önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Süheyl b. Amr, toplumsal ve ekonomik nüfûzuyla dikkati çeken bir figürdür. Mekke aristokrasisinin önemli isimlerinden biri olarak, hitabet gücü ve zenginliği sayesinde müşriklerin safında İslâm'a karşı direnişini organize eden kişiler arasında yer almıştır. Süheyl b. Amr, tevhit inancına yönelik tepkilerinde hitabetini ve siyasi becerilerini etkin bir şekilde kullanmış; Bedir Savaşı gibi önemli çatışmalarda liderlik yapmıştır. Hudeybiye Antlaşması, Süheyl b. Amr'ın siyasi yetkinliğini ve Hız. Peygamber'in davetine karşı tutumunu yansıtan önemli bir dönemeçtir. Antlaşmada müşrikler adına temsilci olarak görev alan Süheyl b. Amr, Hız. Peygamber'in "Allah'ın Resûlü" unvanını reddetmiş, bu tutumu onun tevhit inancına yönelik direncini açıkça ortaya koymuştur.

Mekke'nin fethi sırasında da müşriklerin direniş çabalarına katılmış, ancak Müslümanların üstünlüğü karşısında teslim olmuş ve Hız. Peygamber'den emân talebinde bulunmuştur. Fetihten sonra Süheyl b. Amr, müellefe-i kulûb statüsünde değerlendirilen isimler arasında yer almış ve kendisine ganimetten pay verilmiştir. Bu süreçte İslâm'ı kabul ederek Müslüman olmuş; hayatının geri kalanını ibadet, cihad ve İslâm'ın yayılmasına adanmıştır.

Özellikle hitabet yeteneğini, bu kez İslâm'ın değerlerini yüceltmek ve Müslüman toplumun birliğini pekiştirmek için kullanmıştır. Süheyl b. Amr'ın hayatı, başlangıçta İslâm'a karşı direnen bir müşriğin, tevhit inancının dönüştürücü gücüyle nasıl samimi bir Müslüman haline geldiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Onun bu dönüşümü, İslâm'ın bireyler ve toplumlar üzerindeki dönüştürücü etkisini anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Tezin Amacı

Günümüzde, bireylerin İslâm dinine olan ilgilerinde azalma ve farklı dinî arayışlara yönelmeleri sıkça gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, İslam tarihindeki ihtida hikâyeleri, modern dönemde kimlik karmaşası yaşayan bireylerin, dinî kimliklerinin sahih bir temel üzerinde yeniden inşasına ışık tutabilecek önemli örnekler sunmaktadır.

Bu çalışmada, İslâm tarihinin önde gelen isimlerinden Süheyl b. Amr'ın hayatı ele alınacaktır. Süheyl b. Amr, İslâm öncesi dönemde Hz. Peygamber'in davetine karşı sert bir muhalefet sergilemiş hem psikolojik hem de fiziksel baskı yöntemlerini benimsemiş ve Müslümanlara karşı yapılan mücadelelerde aktif bir rol üstlenmiştir. Ancak, İslâm'ı kabul ettikten sonra gerek ibadetlerindeki derin bağlılığı gerekse ahlâkî duruşuyla dikkat çeken bir şahsiyet hâline gelmiştir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonraki süreçte meydana gelen Ridde (dinden dönme) hareketleri sırasında, Süheyl b. Amr'ın rolü özellikle dikkat çekicidir. İslâm'a yeni girmiş olmasına rağmen hem hitabet yeteneği hem de kararlı duruşuyla birçok Müslüman'ı İslâm dairesinde tutmayı başarmıştır. Süheyl b. Amr'ın bu tutumu, onun yalnızca bireysel bir dönüşüm yaşamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal bir liderlik sergilediğini de ortaya koymaktadır. Mezkûr özellikleriyle ön plana çıkan Süheyl b. Amr'ın hayatının bütün ayrıntılarıyla birlikte ele alınması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Tezin Önemi

Yaptığımız literatür taramasından sonra Süheyl b. Amr ile ilgili Mustafa Kılıç'ın "Süheyl b. Amr (r.a.)'ın Hayatı ve Faaliyetleri"¹ bu makalede Süheyl'in hayatı ve ailesi ele alınmış yalnız bu başlık altında ailesi hakkında detaylı bir bilgi verilmemiştir. Süheyl b. Amr'ın Bedir ve Bedrû'l Mev'id savaşlarındaki rolü irdelenmiş fakat Süheyl'in bu savaşların öncesi ve sonrasındaki etkin rolü tam izaha kavuşturulmamıştır. Hudeybiye anlaşmasındaki rolü anlatılmış ama elçi olmadan önceki tavrı ve elçi olarak gönderildikten sonraki tutumu tam olarak aktarılmamıştır. Umret'ul-Kaza ve Mekke'nin fethindeki tutumu aktarılmış ancak bu olaylardaki tutumu aktarılırken Süheyl b. Amr'ın nasıl bir kişiliğe sahip olduğu anlatılamamıştır. Süheyl b. Amr'ın Hz. Peygamber'in vefatından sonraki hayatı ele alınmış fakat katıldığı savaşlar görev aldığı faaliyetler yönünden geniş bir izaha yer verilmemiştir. Abdüşşâfi Sıddık'ın "Süheyl b. Amr"² adlı makalesi ise toplamda yedi sayfadan oluşan bir çalışmadır. Bu çalışmada Süheyl b. Amr'ın kısaca ailesi ve Kureyş

¹ Mustafa Kılıç, "Süheyl b. Amr (r.a.)'ın Hayatı ve Faaliyetleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 289-333.

² Abdüşşâfi Sıddık, "Süheyl b. Amr", *Mecelletü'l-Müerrihi'l-Arabî* 34/1 (1987), 127-134.

kabilesinde üstlendiği görevlere yer verilmiştir. Son olarak Bünyamin Erul'un yazdığı "Süheyl b. Amr"³ başlıklı ansiklopedi maddesinde ise Süheyl b. Amr hakkında genel geçer bilgiler verilmiştir. Bahsi geçen çalışmalardan başka bir çalışmanın varlığı tespit edilememiştir. Ayrıca bu çalışmalardaki bilgilerin Süheyl b. Amr gibi önemli bir tarihi şahsiyeti tam anlamıyla tanıtmaktan uzak olduğu da anlaşılmıştır. Bu sebeple Süheyl b. Amr'ın hayatının daha derli toplu ve detaylı bir şekilde incelenmesi araştırmamızın önemini oluşturmaktadır.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmamızın kapsamı; Süheyl b. Amr'ın hayatı ve siyasi faaliyetleri olup Süheyl b. Amr'ın hayatı, ailesi, çocukları, Müslüman olmadan önceki hayatı, savaştaki rolü Kureyş kabilesindeki konumu ve Müslüman olduktan sonraki hayatını içerse de asıl ifade etmek istediğimiz doğumundan ölümüne kadar yaşadığı hayatı ve İslâm tarihindeki konumunu ve faaliyetlerini inceleyip günümüze ışık tutmasıdır. İslâm'ın Cahiliye toplumuna gelmesiyle birlikte başta birçok kabile reislerini derinden etkilemiştir. Süheyl b. Amr'da bu etkiden nasibini alanlar arasındaydı. Bir değişim ve dönüşüm içerisine giren Arap toplumu gelen bu tevhit inancına engel olmaya çalışmıştır. Müslüman olmadan önce Süheyl b. Amr özelinde Kureyş'in bu tebliğe karşı tutumu ve faaliyetleri irdelenmiştir. Zenginliğiyle birlikte etkili hitabetiyle ve Hudeybiye anlaşması gibi bir siyasî faaliyette bulunması onun ne kadar zeki, siyasî dehâya sahip olduğunu, Kureyş toplumunda güçlü ve saygın biri olduğunu kanıtlamıştır. Müslüman olduktan sonra İslâm'a bakışı değişen Süheyl b. Amr'ın Hz. Peygamber'in vefatından sonra gerçekleşen Ridde olaylarındaki tutumu ve bir zamanlar İslâm dinin yayılmasına engel olması için kullandığı etkili hitabetini bu kez Cahiliye adetlerinden tam anlamıyla sıyrılammış, Müslümanlara karşı kullanması ve bu olaylardaki gösterdiği kararlılık ve tutumla pek çok insanı İslâm dairesinde tutmayı başarmıştır. Süheyl b. Amr'ın yaptığı diğer faaliyetlerde çalışmamızın kapsamına dâhil edilmiştir.

Çalışmamızın sınırlılıkları ise; temelde Süheyl b. Amr'ın hayatı ve siyasî faaliyetleri olması nedeniyle bir tek sahâbînin özelinden konu anlatılmaya

³ Bünyamin Erul, "Süheyl b. Amr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/30

çalışılmıştır. Süheyl b. Amr ile ilgili müracaat ettiğimiz kaynaklarda toplumun sosyal, ekonomik ve psikolojik yönlerine detaylı bir şekilde inilmeyip toplumdaki faaliyetleri incelenmiştir. Modern eserlerde Süheyl b. Amr ile ilgili belli başlı eserlerden istifade edilmesi, kullanılan nitel ve tümdengelim metodu ise çalışmamızın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

Yöntem ve Kaynaklar

Çalışmamız nitel bir çalışma olup tümdengelim tekniği kullanılarak hazırlanmıştır.

Çalışmamızda başvurduğumuz kaynaklar genelde klasik, muahhar ve çağdaş kaynaklardan istifade edilmiştir.

Klasik kaynaklardan Vakidî'nin Kitabü'l Meğazi'si, İbn Hişam'ın es-Sîretü'n-Nebeviyye'si, İbn Sa'd'ın et-Tabakatü'l-Kübra'sı, İbn Habîb'in el-Münemmak fî Ahbari Kureys'i, İbn Kuteybe'nin Kitabu'l-Meârif'i, Yakubî'nin Tarihu'l-Yakubî'si, Belâzurî'nin Ensâbu'l-Eşrâf'ı, Taberî'nin Tarihu'r-Rûsul ve'l-Mülûk'u, İbn Abdülberr'in el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb'ı, Cevzî'nin Sıfetu's-Safve'si, İbnü'l-Esir'in el-Kâmil fî't-Tarih'i ve Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe'si, İbn Hallikân'ın Vefeyâtü'l-A'yân'ı, Zehebî'nin Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ ve el-İber fî Haberi Men Ğaber'i, İbn Hacer'in el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe'si, Kureysî'nin Evveliyyatu Fârûk fî'l-İdâreti ve'l-Kadâ'sı, adlı eserlerden istifade ettik.

Çağdaş eserlerden Muhammed Hamidullah'ın Hz. Peygamber'in Savaşları ve İslâm Peygamberi, Mubarekfûri'nin Peygamberimizin Hayatı ve Daveti, İbrahim Sarıçam'ın Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, İhsan Arslan'ın Vahiy ve Akıl Işığında Hz. Peygamber'in Hayatı ve Müslümanların Tarihi-I Hulefâ-i Raşidîn Dönemi ve Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin'in Kur'ân-ı Kerîm'in Meâli adlı eserden yararlandık.

Son olarak konuyla ilgili Ulusal Tez Merkezi olan Yök Tez ve DergiPark başvurduğumuz kaynaklar arasındadır.

1. SÜHEYL B. AMR'IN HAYATI VE AİLESİ

Kureys'in önde gelen diplomatlarından, eşraflarından, hatiplerinden olan Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abduvüd b. Nasr b. Malik b. Hısl b. Âmir b. Lüey b. Ğâlib b. Fihr el-Kureşî koluna mensuptur.⁴ Annesi Huzâa kabilesinden Hubba bint. Kays'tır.⁵

Ebû Yezîd künyesiyle bilinen Süheyl b. Amr'ın doğum günü bilinmemektedir.⁶ Mekke toplumunda ilmi feraseti ve siyasî zekasıyla ön plana çıkan Süheyl b. Amr, Cahiliye döneminde malıyla ve cömertliğiyle topluma kendini kanıtlamıştır.⁷ Cahiliye dönemi önemli şairlerinden biri olan Ümeyye b. Ebû Salt (ö.8/630) onu şu ifadelerle övmüştür: “Ey Ebâ Yezîd senin malının geniş olduğunu görüyorum. Elinin iki avucu da denk bir şekilde ortaya çıkar ve yağmur gibi lütuf yağdırır.”⁸ Şiirde geçen bu ifadelerin Süheyl b. Amr'ın cömert bir kişiliğe sahip olduğu iddiasını desteklemesi açısından önemli olduğunu belirtmek gerekir.

1.1. Kardeşleri

Kaynaklar üzerinde yapılan tarama neticesinde Süheyl b. Amr'ın Hâtıb b. Amr, Sekrân b. Amr, Selît b. Amr, Sehl b. Amr ve Temîm b. Amr adında kardeşleri olduğu tespit edilmiştir.

1.1.1. Hâtıb b. Amr

Annesi Esmâ bint. Haris'tir.⁹ Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Dâru'l Erkam'ın evine sığınmasından ve Hz. Ömer'in (r.a) Müslümanlığından önce İslâmiyet'e girmiştir.¹⁰

⁴ Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dar'u Sadır, 1985), 7/404-405; Yusuf b. Abdullah İbn Abdülber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becavi (Beyrut: Darü'l- Cil, 1992), 2/667-672; Ebu'l-Ferec Cemaleddin İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, thk. Muhammed Harun Abdüsselam (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 1/329.

⁵ Kılıç, “Süheyl b. Amr”, 292.

⁶ İzzeddin Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989), 2/177-178; el-Askalânî İbn Hacer Ahmed b. Ali, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe* (Beyrut: Daru'l- Kitâbi'l İlmiyye, 1995), 3/177-178.

⁷ Sıddık, “Süheyl”, 129.

⁸ Ahmed b. Yahya Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkar (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 11/8.

⁹ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/405.

Müşriklerin artan baskıları sonucu iki kardeşi Selî b. Amr, Sekrân b. Amr ve Sekrân'ın eşi olan Sevde bnt. Zem'a ile Habeşistan'a hicret etti.¹¹ Habeşistan'a ilk ayak basan sahâbînin Hâtîb olduğu aktarılır.¹² Hâtîb b. Amr, Habeşistan'da ya da Mekke'ye döndükten sonra Medine'ye hicret edemedi ve vefat eden kardeşi Sekrân'ın dul kalan eşi Sevde bnt. Zem'a'yı Hz. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Peygamberle evlendirmiştir.¹³ Mekke'ye hicret ettikten sonra Hz. Peygamber'in vahiy kâtipliğini de yapan Hâtîb kardeşi Selî b. Amr'la beraber Bedir savaşında şehit oldu.¹⁴ Bununla birlikte İbn Sa'd'ın (ö.230/845) rivayetine göre Uhud savaşında şehit edildiği de belirtilir.¹⁵

1.1.2. Sekrân b. Amr

Sekrân b. Amr, kendisi gibi ilk Müslümanlardan olan amcasının kızı Sevde bnt. Zem'a ile evlendi. Müşriklerin işkencelerine ve zorbalıklarına daha fazla katlanamayıp eşi Sevde ile ikinci Habeşistan hicretine katıldılar.¹⁶

Sekrân'ın Sevde'den beş ya da altı çocuğu olduğu rivayet edilmiştir.¹⁷ Hz. Sevde, Sekrân ile evliken iki kez rüya görür. İlkinde Hz. Peygamber'in ellerini omzunda iken gördüğünü anlatmış bunun üzerine Sekrân: “Sen böyle bir rüyaya sahipsen bu rüya benim kesinlikle öleceğime, senin de Hz. Peygamber ile evleneceğine bir alamettir.” diye anladığını belirtmiştir.

İkinci rüyasında ise kendisini yastığa yaslanmış bir vaziyette ve gökyüzündeki ayın da onun baş ucunda dönerken gördüğünü kocası Sekrân'a anlatmıştır. Sekrân rüyayı dinledikten sonra bunu da şu şekilde yorumlamıştır.

¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/404; Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; İsmail Hakkı Ünal, “Hâtîb b. Amr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/444.

¹¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/405; Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Ünal, “Hâtîb”, 16/444.

¹² Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Ünal, “Hâtîb”, 16/444.

¹³ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Ünal, “Hâtîb”, 16/444.

¹⁴ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13.

¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/405.

¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, 8/52; Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Aynur Uraler, “Sevde”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/584-585; Rıza Savaş, “Hz. Muhammed'in Evlilik Hayatında Tek Eşli Olduğu Dönemler”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 2 (2017), 11-25; Makbulu Çınar, *Sevde bint Zem'a -Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri-* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 20; Ayşenur Şimşek Ergül, “Hz. Sevde ve Hz. Âişe Özelinde Hz. Peygamber'in Eşlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 79-92.

¹⁷ Çınar, *Sevde bint Zem'a*, 39.

“Kendi ölümünün yaklaştığını ve ölümünden hemen sonra evleneceğini söylemiştir.” Rivayete göre Sekrân hakikaten bu rüyadan birkaç gün sonra ölmüştür.¹⁸

Sekrân’ın hangi din üzerine öldüğü ve nerede öldüğü hakkında farklı rivayetler vardır. İbn Sa’d’a göre Sevde ile Mekke’ye döndüğü ve Mekke’de vefat ettiği aktarılır.¹⁹

Ebû Ubeyde el-Basrî’ye (ö.209/825) göre Mekke’de bir süre kaldıktan sonra Habeşistan’a geri dönerek irtidat ettiğini ve Habeşistan’da Hristiyan olarak öldüğünü aktarır.²⁰

Bazı rivayetler ise Habeşistan’da Müslüman olarak vefat ettiğini söyler. Belâzurî (ö.279/892) bu görüşün daha doğru olduğunu ifade eder.²¹

Sekrân b. Amr’ın vefatından sonra çocuklarıyla tek başına kalan Sevde bnt. Zem’a ve Sekrân’ın vefatı sıralarında Hz. Hatice’nin de vefat etmesi hasebiyle Hz. Peygamber’in çocuklarının bakıma muhtaç olduğu bilinmekteydi.²² Osman b. Maz’un’un eşi Havle bnt. Hâkim Resûlullah’ın yanına gelerek “Hz. Hatice’nin olmayışından, evin yalnızlığından ve boş oluşundan” bahseder. Akabinde Hz. Peygamber: “Hatice çocuklarımın annesi ve evimin de gözeticisiydi.” Bu sözün ardından Havle, Hz. Peygamber’e: “Çocuklarına bakacak, evini çekip düzene sokacak biriyle evlenmek istemez misin?” diye sorar. Sonrasında Havle’nin ona “Ebû Bekr’in kızı Âişe ile yahut Sevde bnt. Zem’a ile nikahlanabilirsiniz” demesi üzerine Hz. Peygamber: “Benim için ikisiyle de görüş demiştir.”²³

Havle, Sekrân’ın ölümünden sonra İslâm dininden dönmeyerek babasının evinde hayatına devam eden Sevde’nin yanına gider ve Hz. Peygamber beni aracı olarak size gönderdi diyerek teklifi iletir. Sevde’nin aklına hemen gördüğü iki rüya gelir ve kabul ettiğini fakat teklifi babasıyla da konuşması gerektiğini söyler. Henüz Müslüman olmamış olan babası Zem’a b. Kays’ın yanına giderek: “Muhammed b. Abdullah, kızın Sevde ile nikahlanmak istediğini söyledi ve beni de aracı olmam için

¹⁸ Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 41.

¹⁹ İbn Sa’d, *Tabakat*, 8/53.

²⁰ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 43.

²¹ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13.

²² Uraler, “Sevde”, 36/585; Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 41.

²³ Uraler, “Sevde”, 36/585; Savaş, “Hz. Muhammed’in Evlilik”, 20; Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 42; Ergül, “Hz. Sevde ve Hz. Âişe Özelinde”, 81.

gönderdi.” diyerek ziyaretinin amacını ifade eder.²⁴ Bu teklifin karşısında babası onurlanmış ve Muhammed b. Abdullah’ın çok değerli bir kişi olduğunu söyleyerek teklifi kabul etmişti. Babası Sevde’nin bu konudaki düşüncesinin ne olduğunu öğrenmek istediğinde Havle, Sevde’nin de bu evliliğe çekimser yaklaştığını ifade etmiştir. Havle, teklifin sonucunda aldığı cevapları olduğu gibi Hz. Peygamber’e ulaştırmıştır.²⁵

Sevde’nin evliliğe karşı çekimser yaklaşmasının öncelikli sebebinin daha önceki evliliğinden olan çocukları olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu evlilik teklifini biraz daha düşüneceğini söylemiştir. Belli bir süre geçince Hz. Peygamber Sevde ile bizzat görüşüp neden kendisiyle evlenmek istemediğini sorunca: “Çocuklarımın Allah Resûlünü rahatsız edeceğini düşündüğüm için tereddüt ettim.”²⁶ şeklinde cevaplamıştır. Hz. Peygamber bunun hiçbir engel teşkil etmeyeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Havle’nin aracılığı, Sekrân’ın kardeşi Hâtıb b. Amr’ın evlilik işlerini üstlenmesiyle dört yüz dirhem mihir karşılığında, peygamberliğinin onuncu yılı Ramazan ayında Peygamberimiz Hz. Sevde ile evlenmiştir.²⁷

1.1.3. Selî b. Amr

Hz. Peygamber’in Daru’l Erkam’a girmesinden önce İslâmiyet’le şereflenen Selî, eşi Fâtıma bnt. Alkame ile ikinci Habeşistan hicretine katılmış ve Cafer b. Ebî Tâlib’ten önce Medine’ye dönmüşlerdir.²⁸

Hz. Peygamber nübüvvetin yedinci yılında İslâm’a davet mektupları ile kabile reislerini Müslümanlığa davet ediyordu. Görevlendirdiği elçilerden biri de Selî b. Amr idi. Selî’i Beni Hanîfe’nin reisi Hevze el-Hanîfe’ye gönderdi. Hevze şairliği, kâtipliği ve hatipliğiyle bilinen bir liderdir. Mektupta Müslümanlığı kabul etme şartıyla kabile reisliğinin devam edeceğini ve hüküm sürdüğü topraklarda daha

²⁴ Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 43.

²⁵ Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 43.

²⁶ Uraler, “Sevde”, 36/585; Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 44.

²⁷ İbn Sa’d, *Tabakat*, 8/53; Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; Uraler, “Sevde”, 36/36/585; Çınar, *Sevde bint Zem’a*, 44; Ergül, “Hz. Sevde ve Hz. Âişe Özelinde”, 81.

²⁸ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; İbn Abdülber, *el-İstiâb*, 2/645.

rahat yaşayacağı yazıyordu.²⁹ Hevze, Hz. Peygamber'in elçisi olan Selî b. Amr'ı güzelce ağırlamıştır. Müslümanlığı kabul etmediğine dair bir yazı yazan Hevze el-Hanîfe Muhammed b. Abdullah'ın ölümünden sonra kabilesi ve Araplar içindeki itibarını kaybetmek istemediğini bu sebepten ötürü vefatından sonra peygamberliği kendisine bırakması şartıyla İslâm dinine gireceğini yazan bir mektupla cevabını göndermiştir.³⁰

Selî b. Amr'ın bir rivayete göre Bedir'de³¹ başka bir rivayete göre ise Yemâme savaşında vefat ettiği aktarılır.³²

1.1.4. Sehl b. Amr

Doğum ve ölüm tarihi bilinmemekle beraber Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştur. Peygamberimiz vefat etmeden önce Medine'ye yerleşen Sehl, ölümüne kadar Medine'de kalmıştır.³³

1.2. Eşi

Süheyl b. Amr birden çok evlilik yapmıştır. Bu evliliklerden yedi ya da sekiz çocuğu olduğu rivayet edilmiştir.³⁴ Kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler ışığında sadece eşi Hunefâ bint. Ebî Cehil b. Hâşim ile ilgili bilgilere ulaştık.

Bu evlilikten Hind adında bir kızı dünyaya gelmiştir.³⁵ Hunefâ Süheyl b. Amr'dan sonra Üsâme b. Zeyd ile evlenmiştir.³⁶

²⁹ Belâzurî, *Ensâb*, 11/13; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 2/646; Ahmet Önkâl, "Hevze el-Hanefî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/285; Mustafa L. Bilge, "Yemâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/399-400.

³⁰ Önkâl, "Hevze", 17/285; Bilge, "Yemâme", 43/399-400.

³¹ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 2/645.

³² Belâzurî, *Ensâb*, 11/13.

³³ Belâzurî, *Ensâb*, 11/12.

³⁴ Bünyamin Erul, "Süheyl b. Amr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/30; Kılıç, "Süheyl b. Amr", 293.

³⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 8/262.

³⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, 8/262.

1.3. Çocukları

1.3.1. Ebû Cendel

Bedir Savaşından önce Mekke’de Müslüman olan Ebû Cendel’in asıl adı As’tır.³⁷ Babası tarafından demir prangalarla kilitlenerek hapsedilmiştir ve bu nedenle muhacirlerle birlikte hicret edememiştir.³⁸ İleride hakkında daha detaylı bilgi verilecek.

1.3.2. Abdullah b. Süheyl

Annesi Fâhita bint. Amr b. Nevfel’dir.³⁹ Abdullah da diğer Müslümanlar gibi müşriklerin işkencelerine dayanamayıp ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır.⁴⁰ Habeşistan dönüşü babasının korkusundan dolayı Müslümanlıktan döndüğünü söyleyerek gizli bir şekilde Müslüman olarak yaşamıştır. Bedir Savaşında müşriklerin safında yer almış ancak savaş başlamadan önce bir yolunu bularak Müslümanların safına geçerek Bedir’de babasına karşı savaşmıştır.⁴¹ Mekke’nin fethinden sonra babası için Resûlullah’tan emân alarak onun İslâmiyet’le şereflenmesinde aracı olmuştur. Hz. Ebûbekir döneminde yalancı peygamber olan Yemâme’de Müseylimetü’l Kezzab ile yapılan savaşta otuz sekiz yaşında şehit olan Abdullah ömrü boyunca bütün savaşlara iştirak etmiş, Hudeybiye Barış anlaşmasına şahitlik yapmıştır.⁴²

Başka bir rivayete göre ise Hz. Ebûbekir döneminde Cuvâsa Savaşında (Cuvâsa Günü) vefat etmiştir.⁴³ Süheyl b. Amr Abdullah’ın vefat ettiğini duyunca: “Allah’tan mükâfatını ve sabrını isterim.” dedi.⁴⁴ Abdullah’ın şehit olmasından sonra Süheyl b. Amr’a başsağlığına giden Hz. Ebûbekir, onu teskin etmek üzere Hz.

³⁷ Abdulkirim Öner, “Hz. Ömer Döneminde Yaşanan Amvâs Vebası”, *İstem* 35 (2020), 145-168.

³⁸ İbnü’l-Cevzî, *Sıfeti’s*, 1/297; Asri Çubukcu, “Ebû Cendel”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/118-119.

³⁹ İbn Sa’d, *Tabakat*, 3/406.

⁴⁰ Ahmed b. Yahya Belâzurî, *Fütûhu’l-Büldân*, thk. Abdullah En Et-Tıbbâ’ (Beyrut: Müessesetü’l-Maarif, 1987), 116.

⁴¹ İbnü’l-Cevzî, *Sıfeti’s*, 1/194; İsmail Lütfü Çakan, “Abdullah b. Süheyl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/136.

⁴² İbn Sa’d, *Tabakat*, 3/406; Belâzurî, *Fütûh*, 116.

⁴³ İbn Sa’d, *Tabakat*, 3/406; Belâzurî, *Fütûh*, 116.

⁴⁴ Kılıç, “Süheyl b. Amr”, 293.

Peygamberden işittiği şu sözleri aktarmıştır: “Şehit olarak ölen bir kişi ailesinden yetmiş kişiye şefaathı olur. Dileğim odur ki onun benden evvel hiç kimseye şefaathı olmamasıdır.”⁴⁵

1.3.2. Sehle bint. Süheyl

Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olan Sehle, Fâtıma bint. Abdülüzâ'nın kızıdır.⁴⁶ Kendisi gibi ilk Müslümanlardan sayılan Ebû Huzeyfe ile evlenip Habeşistan'a hicret etti. Bu evlilikten Muhammed adında bir evladı olmuştur.⁴⁷

Mekkelilerin Müslüman olduğuna dair gelen haberlere itibar ederek Mekke'ye dönen Sehle, haberin yalan olduğunu fark edince tekrar eşi ve çocuğuyla beraber Habeşistan'a hicret edip oradan da Medine'ye geçmişlerdir. Huzeyfe Yemâme'de şehit düşünce Sehle bint. Amr evvelen Şemmâh b. Sâid akabinde Abdullah b. Esved ve Abdurrahman b. Avf ile izdivaç yaşamıştır.⁴⁸ Abdurrahman b. Avf'tan Sâlim adında bir çocuğu olmuştur.⁴⁹

Sehle bint. Süheyl'in başından geçen iki hâdis e bazı fikhî konuların çözülmesi ve anlaşılmasında büyük önem arz etmektedir. Bunlardan ilki âdet günüdür. Sehle'nin çok uzun süre devam eden âdet günü, vakti bitmesine rağmen kanaması kesilmeyince durumu Hz. Peygamber'e arz eder. Sehle'nin bu durumunu dinleyen Resûlulâh ona her namaz vakti için gusletmesini söyledi. Sehle bunun kendisine zor geleceğini söylediğinde öğle ve ikindiye bir gusülle, akşam ve yatsı namazlarını başka bir gusülle cemetmesini, sabah namazı için ayrı bir gusülle namazını edâ etmesini buyurmuştur.⁵⁰

İkinci hâdis e ise ilk eşi Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'i emzirme olayıdır. Sâlim'i daha küçükken evlatlık alan Ebû Huzeyfe, Sâlim ergenlik çağına girince

⁴⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/406; Belâzurî, *Fütûh*, 116; İbnü'l-Cevzî, *Sıfeti's*, 1/194.

⁴⁶ İzzeddin İbn'ül Esir, *Üsdü'l-Gâbe fî Mârifeti's-Sahâbe* (Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye, 2001), 2/323; İzzeddin Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî t-Tarih* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1982), 2/449; Yusuf Ziya Keskin, “Sehle bint Süheyl”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/323.

⁴⁷ Keskin, “Sehle”, 36/323.

⁴⁸ Keskin, “Sehle”, 36/323.

⁴⁹ Keskin, “Sehle”, 36/323.

⁵⁰ Keskin, “Sehle”, 36/323.

onun tek odalı bir evde Sehle'nin yanına girip çıkması huzursuzluğa sebebiyet verince Sehle de konuyu Hz. Peygamber'e açarak sıkıntısını dile getirmiştir. Olayı dinleyen Hz. Peygamber Sâlim'i emzirmesini ve bunun süt mahremliğini doğuracağını ifade ederek bir çözüm yolu göstermiştir. Bu olay örnek alınarak yaşı büyük olan şahısların süt içmeleriyle de süt hısımlığı olunabileceği ifade edilmesine rağmen bu ruhsatın sadece adı geçen sahâbîye has olduğu işaret edilerek bu uygulama çoğunluk tarafından uygun görülmemiştir.⁵¹

Sehle bint. Süheyl, Hz. Ebûbekir devrinde Medine'de vefat etmiştir.⁵²

1.3.3. Utbe b. Süheyl

Utbe Mekke'nin fethinden sonra Müslüman oldu. Hz. Ömer'in halifeliğinde Şam'a yerleşti. Şam bölgesinde fetihlere katılan Utbe, Amvâs vevasında vefat etti.⁵³

1.3.4. Hind bint. Süheyl

Annesi, Hunefâ bint. Ebû Cehil Amr b. Hişâm'dır.⁵⁴ Hz. Ömer döneminde fetih hareketlerine katılmak için Medine'den Suriye'ye geçen Süheyl b. Amr ailesinden sadece Hind ve torunu Fâhite bint. Utbe geriye kalmıştı.⁵⁵

Süheyl b. Amr vefat edince torunu Fâhite'nin her şeyini Hz. Ömer üstlenmişti. Yine aynı şekilde hicretin ilk yılında doğup gerçek adı İbrahim olan Abdurrahman b. Hâris'in babası ölünce onun annesiyle evlenen Hz. Ömer, Abdurrahman'ın da bütün masraflarını üstlenmişti.⁵⁶

Şam'a gelen Abdurrahman b. Hâris ile Süheyl b. Amr'ın torunu Fâhite bint. Utbe, Hz. Ömer'in talimatıyla "İki firariyi evlendirin." buyurması üzerine evlendiler. Süheyl b. Amr'ın nesli Fâhite yoluyla devam etmiştir.⁵⁷

⁵¹ Keskin, "Sehle", 36/323.

⁵² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/449.

⁵³ Öner, "Hz. Ömer Döneminde", 162.

⁵⁴ Kılıç, "Süheyl b. Amr", 293.

⁵⁵ Erul, "Süheyl", 38/30.

⁵⁶ Salahattin Polat, "Abdurrahman b. Hâris", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/164.

⁵⁷ Polat, "Abdurrahman", 1/164; Erul, "Süheyl", 38/30; Kılıç, "Süheyl b. Amr", 293.

Mekke’de Müslüman olan Ümmü Külsûm adında bir kızı, Ubeydullah ve Utbe adında da iki oğlu daha olduğu rivayet edilir.⁵⁸ Bu isimler hakkında kaynaklarda yeterince bilgiye ulaşamadık.

⁵⁸ Kılıç, “Süheyl b. Amr”, 292.

2. HZ. PEYGAMBER'İN MUHÂLİFİ OLARAK SÜHEYL B. AMR

Hız. Peygamber Allah (c.c) tarafından kendisine verilen nübüvvet görevini ifâ etmeye öncelikle ailesinden, yakın akrabalarından ve bazı kabilelerden başlamıştı. İlk etapta bundan rahatsız olmayan müşrikler bir süre sonra Hız. Muhammed'in (s.a.v.) söylediklerinden etkilenererek ona inanan insanların etrafında çoğaldığını görünce onu himaye eden amcası Ebû Tâlib'in yanına giderek yeğenini uyarmasını söylemişlerdi.

Ebû Tâlib'in vefatından sonra en büyük hâmisini kaybeden Hız. Peygamber, bu olaydan sadece otuz beş gün sonra eşi Hız. Hatice'yi de kaybedince büyük bir buhrana girmişti. Hâşimoğullarının liderliğine Ebû Leheb Abdülüzza b. Abdülmüttalib geçmişti. Ebû Tâlib'in yokluğunda Hız. Peygamber'i koruması altına alan Ebû Leheb, İslâmiyet'i anlatmayı bırakmasına karşılık sonsuza dek kendisini koruyacağını söyledi. Hız. Muhammed (s.a.v.) bu teklifi kabul etmeyince kendisini himayesinden çıkardığını ve toplumdan da dışladığını söyledi. En büyük sığınaklarını kaybeden Hız. Peygamber kendisine sığınacak bir yer aramaya başlamıştı. Mekke'ye 90 km. uzaklıkta bulunan Tâif hem annesi tarafından akrabalarının bulunması hem de Mekke ile aralarında rekabet bulunması nedeniyle peygamberin tercih ettiği yer olarak ön plana çıkmakta idi. Bu sebeple Allah Resûlü evlatlığı Zeyd b. Hârise ile beraber nübüvvetin onuncu yılında Tâif'e gitmeye karar verdi.⁵⁹

2.1. Hız. Peygamber'in Tâif'e Gidişi

Tâif'e gitme kararı aldıktan sonra evlatlığı Zeyd ile beraber yola çıkan Hız. Peygamber burada Sakîf kabilesinin eşraflarından olan Abdü b. Yâlil b. Amr, Mes'ûd b. Amr ve Hâbib b. Amr adında üç kardeşle görüştü. İslâmiyet'i anlatmaya başlayan Hız. Muhammed (s.a.v.) onlardan kendisi için yardım talebinde bulundu.

⁵⁹ Muhammed b. Abdülmelik İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Beyrut: El- Mektebetü'l- Asriyye, 1995), 2/59; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan, 1990), 1/116; Safiyyürrahman Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı ve Daveti*, çev. H. İbrahim Kutlay (İstanbul: Risale Yayınları, 1999), 140; İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2001), 127; İhsan Arslan, *Vahiy ve Akıl Işığında Hız. Peygamber'in Hayatı* (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 277; Hatice Umurbek, *Cahiliye ve Hız. Peygamber Dönemlerinde Taif* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 38.

İçlerinden biri “Şayet seni Allah göndermişse Kâbe’nin hicâbını yırtarım.” dedi. İkincisi de “Allah senden başkasını gönderecek kimseyi bulamadı mı?” dedi. Üçüncüsü ise “Vallahi seninle ebediyen konuşmayacağım. Şayet sen Allah’ın elçisi isen konuşmayacağım kadar yücesin. Yok şayet Allah’a karşı yalan konuşuyorsan bana yalancılarla konuşmam uygun düşmez.” dedi. Sakîf kabilesi Kureyş ile eskiye dayanan ilişkilerinin olması, ticari işlerin aksamaması, iktisâdî, içtimâî ve dinî açıdan Lât putuna ilginin azalacağını düşünmeleri sebebiyle ve Kureyşlilerle büyük bir savaşı göze alamadıkları için Hz. Peygamber’in teklifini reddettiler ve bir an önce şehri terk etmesini istediler. Büyük bir itibara sahip olan Sakîf kabilesi kendilerinin aristokrat bir aileden geldiklerini, şan şeref, makam ve mevki olarak daha üstün oldukları için peygamberlik görevinin kendilerinden birisine verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı.⁶⁰ Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de Zuhur sûresinin otuz birinci âyetinde Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Bu Kur’ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!” dediler.⁶¹ Bu âyette geçen iki şehirden kasıt Mekke ve Tâîf’tir. Müşrikler nübüvveti, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) yetim ve öksüz olması hasebiyle peygamberliği ona layık görmüyorlardı. Kur’ân-ı Kerîm’in zengin, itibarlı olan Mekkeli Velîd b. Muğîre’ye ya da Tâîf’li Ebû Mes’ûd Amr b. Ümeyr’e inmesi gerektiğini düşünüyorlardı.⁶²

Hiz. Peygamber, Sakîf kabilesinden umduğunu bulamayınca son bir talepte bulundu. “Eskiden yaptığınız gibi davranın, benim bu tebliğimi gizli tutun.” Teklife karşılık vermeyen Sakîfliler bununla yetinmeyip O’nu (s.a.v.) Tâîf’in çapulcu takımına, çocuklarına ve kölelerine taşlattılar. Hiz. Peygamber gelen taşlar neticesinde ayakları dahi kanlar içinde kalmıştı. Evlatlığı olan Zeyd b. Hârîse kendisini Allah Resûlünün üzerine siper etmeye gayret gösteriyordu. Ancak başına aldıkları taşlar sonucunda fazla dayanamayıp Tâîf dışında Utbe ve Şeybe b. Rebiâ

⁶⁰ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/60; Hamidullah, *İslâm*, 140; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 116; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 278; Umurbek, *Cahiliye ve Hiz. Peygamber*, 39; Mustafa Sabri Küçükbaşcı, “Tâîf”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/443-447; Mahmut Kelpetin, “İslâm’dan Önce Tâîf”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/54 (2018), 79-103.

⁶¹ *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), ez-Zuhur 43/31.

⁶² *Kur’an*, 490.

adında iki kardeşin üzüm bağına sığındılar.⁶³ Beni Cumah'tan bir kadınla karşılaşan Hz. Peygamber: “Senin samimi bulduğun aile dostları tarafından nelere maruz kaldık.” Bu olay üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.), ellerini açarak Yüce Allah’a şöyle dua etti: “Allah’ım, gücümün zayıflığını, kuvvetimin sınırlılığını, insanlara karşı gücümün zayıflığını sana şikâyet ediyorum yâ erhâmerrâhimîn! Zayıf düşmüşlerin sahibi sensin. Allah’ım beni kimin eline bırakıyorsun? Kötü davranan uzak insanlara mı? Yahut işimi eline verdiğin kötü insanlara mı? Şayet bana karşı azabın yoksa hiç üzülmem. Ancak benim için daha güzel olan senin afiyette olman, senin yüzündeki nuruna sığınırım. O nur için nice zulümler yaşandı, dünya ve ahiret yurdu onun üzerine salâh buldu. Bana öfkeni tecelli etmeden ya da gazabını benim üzerime indirmeden senin afiyetin benim için daha mühimdir. Her şey senin rızanı kazanmak içindir. Bütün güç ve kuvvet senin nezdindedir.” dedi.⁶⁴

Hz. Peygamber’i bu şekilde gören Utbe ve Şeybe kardeşler, onu şefkatle karşılayarak köleleri olan Addâs’a üzüm getirmesini emrettiler. Hz. Peygamber getirilen üzümden “Bismillah” deyip yemeye başlayınca Nâsrânî olan Addâs’ın dikkatini çekti ve bu durumunu fazla gizleyemedi ve Hz. Muhammed’e (s.a.v.) dönerek: “Bu kelimayı buranın insanı kullanmaz.” dedi.

Allah Resûlü: “Sen nerelisin? Hangi din üzeresin?” diye sordu.

Addâs: “Ben Ninovalıyım. Nasrânîyim.” dedi.

Allah Resûlü: “Yûnus b. Mettâ’nın şehrinden mi?” dedi.

Addâs: “Sen Yûnus b. Mettâ’yı nereden tanıyorsun?” dedi.

Allah Resûlü: “O benim kardeşimdir. O bir nebîdir. Ben de bir nebîyim” dedi.⁶⁵

Addâs dinledikleri şeylerden sonra Hz. Peygamber’e hürmet göstermeye başladı. Utbe ve Şeybe kardeşler Addâs’ın davranışını görünce: “Yazıklar olsun sana

⁶³ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 1/61; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 141; Hamidullah, *İslâm*, 117; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 278; Umurbek, *Cahiliye ve Hz. Peygamber*, 39.

⁶⁴ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/60.

⁶⁵ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/61; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 141; Ahmet Önkâl, “Addâs”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/355-356.

bu halin nedir?” diye sordular. Addâs da: “Kâinatta bu insandan daha dürtüst hiçbir şey mevcut değildir. Bana bir nebînin verebileceği bilgileri verdi.” Onlar: “Seni dininden alıkoymasın çünkü senin dinin O’nun dininden daha hayırlıdır.” dediler.⁶⁶

2.2. Hz. Peygamber’in Mekke’ye Dönüşü

Hz. Peygamber on gün kaldığı Tâif’ten sonra Zeyd ile hüznü ve düşünceli bir şekilde Mekke’ye doğru yola koyuldu. Bir rivayete göre “Uhud gününden daha sıkıntılı bir günü yaşadınız mı?” diye sorulunca Hz. Peygamber, Tâif’te yaşadıklarının Uhud gününden daha sıkıntılı olduğunu söylemiştir.⁶⁷ Hz. Peygamber Karnus-Seâlib ya da Karnul-Menâzil denilen yere ulaşınca Cebrail (a.s), Allah (c.c) Tâiflilerin yaptıklarını görünce beni sana gönderdi. Allah Resûlü dilerse Tâif halkını helak edeceğini söyledi. Hz. Peygamber böyle bir isteğinin olmadığını bilakis onlar için bir hidayet nasip etmesini istedi.⁶⁸

Hz. Peygamber Batn-ı Nahle denilen mevkiye ulaşınca namaz kılmaya durdu. O esnada orada bulunan bir grup cin topluluğu Hz. Peygamber’in okuduğu Kur’ân âyetlerini duyunca İslâmiyet’e girdiler.⁶⁹ Bu durum Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle açıklanmaktadır. “(Ey Muhammed!) De ki: “Bana cinlerden bir topluluğun (Kur’ân’ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: “Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur’ân dinledik de ona inandık. Artık, Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.”⁷⁰ Başka bir âyette ise “Hani Kur’ân’ı dinlemek üzere cinlerden bir grubu sana yöneltmiştik. Onlar onun huzuruna gelince birbirlerine, “Susun!” dediler. Kur’ân’ın okunması bitince de uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.”⁷¹

Bu kadar sıkıntılı bir Tâif ziyaretinin en büyük kazançlardan biri Nasrânî olan Addâs’ın İslâmiyet’e sıcak bakması ve bir grup Cin’in Müslüman olmasıdır. Hz. Peygamber amcası Ebû Leheb tarafından topluluk dışına itilmişti. Evlatlığı Zeyd

⁶⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 1/61; Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 141; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 129.

⁶⁷ Küçükaşcı, “Tâif”, 39/444.

⁶⁸ Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 142.

⁶⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 1/61.

⁷⁰ el-Cin 72/2.

⁷¹ el-Ahkâf 46/29.

Resûlullah'a dönerek: "Kureyşliler seni topraklarından çıkarmalarına rağmen tekrar nasıl memleketine gireceksin?" diye sorar. Hz. Muhammed (s.a.v.): "Ey Zeyd! Hz. Allah bu sıkıntıları bizim için ferahlık vesilesi kılıp bir fetih nasip edecektir. Allah, Resûlünü zaferle müjdeleyecektir."⁷² dedi. Bir süre Hira mağarasında konaklayan Hz. Peygamber'in Mekke'ye tekrar girmesi için bir emannâmeye ihtiyacı vardı. Emannâme; bir kişiye verilen can ve mal güvenliği demektir.⁷³ Toplumdan dışlanan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bir an önce kendisine hâmilik yapacak birini bulması gerekiyordu. Hz. Peygamber kendisini himâyesine alması için sırasıyla şunlara haber göndermiştir.

2.2.1. Ahnes b. Şerîk

Gerçek adı Übeyy olan Ahnes b. Şerîk Tâif'te bulunan Sakîf kabilesinin İlâç boyundadır.⁷⁴ Başlangıçta azılı bir İslâm düşmanı olan Ahnes, Hz. Peygamber'in tebliğ görevini engellemeye çalışmakla kalmayıp Müslümanlara yaptığı işkencelerle bilinmekteydi. Geceleri Ebû Cehil ve Ebû Süfyanla buluşarak Kur'ân'ı Kerîm'i dinleyip etkilenirdi.⁷⁵

Übeyy Ahnes lakabını şu şekilde almıştır. Kendisi müşrik olmasına rağmen Bedir Harbi'ne iştirak etmemişti. Bununla kalmayıp müttefiki olan Zühreoğullarını da savaşa katılmamaları için ikna etmişti. Emri altındaki ordusunu geri çevirince kendisine geri çeviren anlamında el-Ahnes lakabı takılmıştır.⁷⁶ Bu lakapla şöhret bulmuştur. Mekke'nin Fethinden sonra Müslüman olan Ahnes İslâm birlikleriyle beraber Huneyn savaşına katılmış ve kendisine Müellefe-i Kulûb statüsünde pay verilmiştir.⁷⁷

Müslüman olduktan sonra irtidat ederek bir Müslümanın bahçesini yakıtığını, bazı kaynaklarda ise irtidat ettikten sonra tekrar İslâmiyet'i seçtiği aktarılır.⁷⁸ Hz. Ömer devrinde vefat eden Ahnes b. Şerîk, Hz. Peygamber'in Tâif dönüşünde

⁷² Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144.

⁷³ Nebi Bozkurt, "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/75-77.

⁷⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/70; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23.

⁷⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/70; Ahmet Önkâl, "Ahnes b. Şerîk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 2/174-175.

⁷⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/70; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23; Önkâl, "Ahnes", 2/174.

⁷⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23; Önkâl, "Ahnes", 2/174.

⁷⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23.

Mekke'ye girmek için emân istediği ilk kişidir.⁷⁹ Zühreoğullarının hâlifi olan Ahnes: “Ben halîfim. Halîf olan biri de başka birine emân veremez, hâmilik yapamaz.” demiş ve Hz. Muhammed'ten (s.a.v.) gelen teklifi kabul etmemiştir.⁸⁰

Hz. Peygamber beklediği emânı Ahnes b. Şerîk'ten bulamamıştı. Bunun üzerine toplumun diğer itibarlı isimlerinden biri olan Süheyl b. Amr'a haber yolladı.

2.2.2. Süheyl b. Amr

Süheyl gelen teklife karşılık “Âmiroğulları'nın Kab'ogullarına emân veremediklerini, bu nedenle himaye altına alamayacağını” söyleyerek teklifi reddetmişti.⁸¹ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Süheyl b. Amr'dan emân istemesi onun Arap toplumunda nasıl bir itibara ve mevkiye sahip olduğunu gözler önüne sermektedir.

Süheyl'in Hz. Peygamber'in emân talebine karşılık takındığı tutum Arap toplumunun asabiyet anlayışının bir neticesidir. Zira Âmiroğulları ile Kab'ogulları arasındaki anlaşmaya sadık kalması bunun bir göstergesidir. Belki de böyle bir anlaşma olmasaydı Süheyl b. Amr Hz. Peygamber'den gelen hâmilik teklifini kabul edecekti.

Hz. Muhammed (s.a.v.) Süheyl b. Amr'dan de olumlu bir cevap almayınca bir elçiyle emân isteğini Mut'im b. Adî'ye bildirdi.

2.2.3. Mut'im b. Adî

Ebû Vehb el-Mut'im b. Adî b. Nevfel b. Abdilmenâf en-Nevfelî el-Kureşî miladi 524-533 yılları arasında Mekke'de dünyaya geldi. Benî Nevfel boyundan

⁷⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23; Hamidullah, *İslâm*, 118; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 279.

⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, 1/70; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/23; Hamidullah, *İslâm*, 118; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 281; Önkâl, “Ahnes”, 2/174; Nadir Özkuyumcu, “Hilf”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/29-30; Yunus Akyürek, “Cahiliye Dönemi Kureyş Toplumunda Hilf Olgusu”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/38 (2018), 33-56.

⁸¹ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 281.

gelen Mut'im babasının vefatından sonra mensup olduğu kabilenin reisliğini yapmaya başladı.⁸²

Hacıların su sıkıntılarını gidermek için Hz. Peygamber'in dedesi Hâşim b. Abdilmenâf'tan Secle kuyusunu para karşılığında satın aldı. Mut'im, Kâbe'yi yıkmaya geldiği gün Ebrehe'yi fikrinden geri çevirmek için gönderilen heyette yer aldı. Bu ve buna benzer yaptığı faaliyetlerle Mekke'nin büyükleri arasında yer almaya başlayan Mut'im b. Adî Hz. Peygamber'in risâletine karşı olmasına rağmen bu konuda mutedil olup azılı bir düşmanlık beslememiştir. Müşriklerin Hz. Muhammed ve ashabına karşılık uyguladığı boykot yıllarında Şib'i Ebî Tâlib mahallesine gizlice erzak aktardığı rivayet edilir.⁸³ Mut'im Züheyr b. Ümeyye ve Ebu'l-Bahteri ile beraber boykotun kaldırılması için çaba gösterdi. Bunun neticesinde boykot sahifesini yırtmaya giden Mut'im Cahiliye devrinde kullanılan besmele (bi'smikellehûme) haricindeki bütün sahifeyi ağaç kurtlarının yediğini aktarır.⁸⁴ Oğlu Cübeyr b. Mut'im Hz. Ebû Bekir'in (r.a) kızı Hz. Âişe (r.anh) ile nişanlanmıştı. Bu nişandan dolayı ailesi Cübeyr'in Müslüman olmasından korktuğu için evlenmelerine izin vermemiştir. Hz. Peygamber ve ashabını boykottan kurtaran Mut'im b. Adî Akabe Biatı'na katılan Hazrec reisini de Müşriklerin elinden kurtarmıştır.⁸⁵

Müşriklerin arasında büyük bir itibara sahip olan Mut'im b. Adî Hz. Peygamber'in emân talebini kabul etmiştir. Çocuklarıyla beraber silahlanan Mut'im, yakınlarını da çağırarak "Silahlarınızı hazırlayın çüğü Muhammed'i himaye edeceğime dair söz verdim ve sizin de Kâbe'nin önünde hazır olmanızı istiyorum." diyerek Hz. Peygamber'e "Mekke'ye gelebilirsin." dedi. Evlatlığı olan Zeyd b. Hârise ile birlikte Mekke'ye gelen Hz. Muhammed (s.a.v.) Kâbe'yi tavaf etmeye başladı. Mut'im Kâbe'de bineğinin üzerine çıkarak: "Ey Kureyş topluluğu!

⁸² Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Mut'im b. Adî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/402.

Küçükaşcı, "Mut'im", 31/402.

⁸⁴ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 140.

⁸⁵ Küçükaşcı, "Mut'im", 31/402.

Muhammed korumam altındadır. Ona içinizden hiç kimse dokunmaya yeltenmesin.” diye seslendi.⁸⁶

Hiz. Peygamber Mescid-i Haram’da iki rekât namaz kıldıktan sonra Mut‘im ve oğulları Hiz. Muhammed (s.a.v.) evine girene kadar etrafını kuşatarak korumuşlardı. Müşrikler Mut‘im b. Adî’nin bu yaptığını sindiremediklerini ve böyle önemli birinin Müslüman olduğunu düşünmüşlerdi. Ebû Cehil bu söylentilerin doğruluğunu öğrenmek için Mut‘im’e: “Onun dini üzerine misin yoksa sadece onu muhafaza mı ediyorsun?” sorunca Mut‘im: “Onun dini üzerine değilim. Sadece hâmisiyim.” dedi. Buna karşılık Ebû Cehil: “Senin emân verdiğin kişiye biz de emân veririz.” dedi.⁸⁷

Bedir Savaşından önce ölen Mut‘im için Kureyş’in bir sene yas tuttuğu aktarılır. Hiz. Peygamber Mut‘im’in yaptığı bu iyiliği unutmadı. Bedir Savaşı sonrasında esirlerin durumunu konuşmak için gönderilen grupta yer alan oğlu Cübeyr’e: “Şayet baban dünyada olsaydı ve bu esirler hakkında benimle istişare etseydi bütün esirleri serbest bırakırdım.” diyerek Mut‘im b. Adî’ye minnettarlığını göstermiştir.⁸⁸

2.3. Süheyl b. Amr’ın Bedir Savaşındaki Konumu

2.3.1. Bedir Savaşının Amacı ve Müslümanların Hazırlıkları

Mekkeliler Ebû Süfyan liderliğinde hicretin ikinci yılında büyük bir kervanı Şam’a göndermişlerdi. Şam’daki gelir takriben elli bin dinardı. Mekke’li iş adamları başta olmak üzere kabile reisleri ve halkı bu kervandaki kazancı beklemekteydi.

Ebû Süfyan saha hâkimiyeti yüksek olan biriydi. Bu nedenle Mekke’ye dönüşte Müslümanlar tarafından bir saldırı olasılığını düşünüyordu. Yanındaki Amr b. As ve Mahreme b. Nevfel ile sürekli istişare halindeydi.⁸⁹ Bu kervandaki kazancın Müslümanlara geçmesi demek Müşriklere en büyük iktisadi darbenin indirilmesi

⁸⁶ Hamidullah, *İslâm*, 118; Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 129.

⁸⁷ Hamidullah, *İslâm*, 118; Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 144; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 129; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 281; Küçükaşcı, “Mut‘im”, 31/402.

⁸⁸ Mübarekfûrî, *Peygamberimizin Hayatı*, 145; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 281; Küçükaşcı, “Mut‘im”, 31/402.

⁸⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/224; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/11; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/116.

demekti. Sürekli bir tedirginlik yaşayan Ebû Süfyan Damdam b. Amr'ı Mekke'ye göndererek vaziyeti anlatmasını ve yardıma gelmelerini istemişti.⁹⁰

Bedir Savaşı'nın amacı İslâmiyet'e karşı müşriklerin yaptığı zulmü, zorbalıkları bertaraf etmek ve İslâm nurunu bütün cihana yayıp egemen bir din hale getirmektir.⁹¹ Allah (c.c) yüce kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de "Hani Allah size iki taifeden birini, o sizindir diye vadediyordu. Siz de güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı meydana çıkarmak ve kâfirlerin ardını kesmek istiyordu. Bu suçlular hoşlanmasa da Allah'ın hakkı ortaya çıkarması ve bâtılı ortadan kaldırması içindi."⁹²

Hiz. Peygamber Kureyş kervanının otuz beş ya da kırk kişî tarafından korunduğunu ve dönüş yolunda olduğunu öğrenince evvela Said b. Zeyd'i ve Talha b. Ubeydullah'ı kervan hakkında malumat toplamaları için önden yolladı. Ancak bunlardan herhangi bir bilgi gelmeyince Allah Resûlü Besbes b. Amr ve Adiy b. Ebû Zağbâ'yı Medine'den çıktıktan sonra kervan hakkında bilgi almak için gönderdi.⁹³ Muhacir ve Ensarla istişare yapan Hiz. Peygamber "Bütün hınçlarıyla gelen Kureyş ordusu ile mi savaşalım yoksa Kureyş kervanına mı yönelelim?" diye sorar.⁹⁴ Ashap: "Biz kervanı takip etmek istiyoruz." dediler. Hiz. Peygamber sorusunu yineleyerek "Kervana yetişmemizin imkânsız olduğunu ve Müşriklerin bize doğru yaklaştığını" vurguladı.

Başka bir rivayete göre Resûlullah "Kureyş sizlere ciğerparelerini göndermiş." buyurdu. Sahabeler arasında Hiz. Ömer ve Hiz. Ebû Bekir "Çok güzel!" diye tepki verdi. Sahâbîden Mikdâd b. Amr ayağa kalkarak şu sözleri sarf etti: "Ya Resûlullah Allah'ın emrini yerine getirmek için yürü. Biz de seninle yürüelim. Biz sana İsrâîloğulları'nın Hiz. Musa (a.s)'ya dediği gibi "Sen ve Rabbin gidin savaşın

⁹⁰ Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî* (Beyrut: Dar'u Sadır, 1992), 2/45; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/117; Tahsin Ekim, *Bedir Savaşı'nı Hazırlayıcı Etkenler ve Sonuçları* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 27; Zeynep Keleş, *Bedir Savaşı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 22.

⁹¹ Keleş, *Bedir Savaşı*, 39.

⁹² el-Enfâl 8/7.

⁹³ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 403.

⁹⁴ Keleş, *Bedir Savaşı*, 27.

biz de burada oturacağız. demiyoruz. Vallahi Allah (c.c) seni hak üzerine gönderdi ve bizler seninleyiz.”⁹⁵

Ensar’dan Sa’d b. Mu‘az ayağa kalkarak “Ey Allah’ın elçisi! Allah’a ve sana itaat ettik. Bizler seni bırakmıyoruz. Seninleyiz. Şu Kızıldeniz’e dalarsan biz de dalarız. Allah’ın inâyetiyle bizi savaşın üzerine götür.”⁹⁶ diyerek Hz. Peygamber’e sadakatini göstermiştir.

Hz. Peygamber ashabıyla istişare ettikten sonra Ramazan ayının on ikinci gününde Medine’den yola çıktı. Namazları kıldırması için yerine vekil olarak Abdullah b. Mektûm’u bıraktı. Orduda iki yüz otuz ikisi Ensar’dan seksen biri de muhacirden oluşmaktaydı.⁹⁷ Toplamda üç yüz on üç kişiden oluşan orduda iki at ve yetmiş deve bulunmaktaydı.⁹⁸ Bu kadar az olmasının nedeni hem Ensar’ın hem de muhacirin iktisadi yönden fakir olmasının neticesidir. Hz. Peygamber Hz. Ali ve Mersed b. Ebî Mersed sırayla tek bir deveye biniyorlardı. Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir, Abdurrahman b. Avf ve Hz. Ömer de sırayla nöbetleşerek bir deveye binenler arasındaydı. Kadınların bu savaşa katılmasını istemeyen Resûlullah küçük yaştaki çocukları da ordudan çıkartıp geri gönderiyordu. Gönderilenler arasında Abdullah b. Ömer, Üsâme b. Zeyd, Râfi b. Hâdic, el- Berâ b. Âzib, Üseyd b. Hudayr, Zeyd b. Erkam ve Zeyd b. Sâbit gibi sahabîler yer almaktaydı.⁹⁹

Bir rivayete göre Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın kardeşi Umeyr de gönderilenler arasındaydı. Umeyr Hz. Peygamber onu görmesin diye köşe bucak gizleniyordu. Bu durumu gören bir diğer abisi Âmir b. Sa’d “Bu halin ne? Neden gizleniyorsun?” diye sordu. Umeyr: “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yaşımın küçük olmasından ve beni orduda istememesinden korkuyorum. Düşmanla çarpışıp Allah için şehit olmak istiyorum. Dilerim Allah bu isteğimi yerine getirir.” dedi. Bu durum Hz. Peygamber’e iletildi. Lakin Allah Resulü kabul etmeyip geri dönmesini istedi. Bu sözü işiten Umeyr ağlamaya başladı. Ağlamasını gören Hz. Peygamber savaşa katılmasına izin verdi.

⁹⁵ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/120.

⁹⁶ Keleş, *Bedir Savaşı*, 29.

⁹⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/230; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/12; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/45; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/116.

⁹⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/230; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/212; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/45; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/118.

⁹⁹ EbûAbdullah Muhammed Vakıdî, *Kitabu’l-Meğazî*, thk. Marsden Jones (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2014), 1/68.

Sa'd: "Umeyr küçük olduğundan sebep kılıcını ben bağladım. Bedir Savaşında on altı yaşındayken şehit edildi."¹⁰⁰

Bedir Savaşı Ramazan ayına denk gelmişti. Kavurucu bir havada ilerleyen ordu birkaç günlük ilerleyişten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) gazve seferi boyunca oruçlarını açmayı emretti. Seferin gece yürüyüşünü saklı tutmak için develere asılmış olan çingirakların çıkarılmasını buyurdu.¹⁰¹ Orduda muhacirlerin sancağını Mus'ab b. Umeyr taşıyordu. Evslilerin sancağını Sa'd b. Mu'âz Hazreclilerin sancağını ise Hubâb b. Münzir taşıyordu.¹⁰² Muhacirlerden altısı ya da dokuzu zırhlı idi.¹⁰³ Hz. Peygamber Revhâ denilen yere gelindiğinde Medine'nin muhafazası için Ebû Lübabe'yi geri gönderdi.¹⁰⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) sefer esnasında Hubeyb b. Yesâf ve Kays b. Muharris adında henüz İslâm'la şereflenmemiş iki kişiyle karşılaştı. Bunlar: "Orduya katılıp ganimet elde etmek istediklerini" dile getirdiler. Resûlullah "Ancak bizim dinimizden olanlar orduya katılabilir." dedi. Akabinde Hubeyb Müslüman olarak orduya katılmış Kays ise teklifi reddederek geri dönmeyi tercih etmişti.¹⁰⁵

Bedir Gazvesine katılamayan sahabîlerden Hz. Osman (r.a) eşi Rukiyye bnt. Muhammed'in hasta olmasından sebep katılmamıştı. Öncü birlik olarak gönderilen Sa'id b. Zeyd, Talha b. Ubeydullah, ayağı kırık olan Havvat b. Cubeyr ve el- Hâris b. Samma katılmamıştı ancak ganimetten kendilerine pay verilenler arasında yerlerini almışlardı.¹⁰⁶

Bedir Medine'nin 160 km. kadar güneybatısında Kızıldeniz sahiline 30 km. uzaklıkta Medine-Mekke yolunun Suriye kervan yoluyla birleştiği yerde bulunan küçük bir kasaba idi.¹⁰⁷ Hz. Peygamber ordusunu Bedir gölgeliklerinin yakınına konumlandırdı. Savaş stratejilerini çok iyi bilen Hubâb b. Munzir karargâhın yanlış bir yerde olduğunu düşünerek Resûlullah'ın yanına geldi ve bu bir vahiy mi yoksa

¹⁰⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 1/68.

¹⁰¹ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları* (İstanbul: Yağmur, 1991), 60.

¹⁰² İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/230; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/230.

¹⁰³ Keleş, *Bedir Savaşı*, 32.

¹⁰⁴ Keleş, *Bedir Savaşı*, 32.

¹⁰⁵ Ekim, *Bedir Savaşı'nı Hazırlayıcı*, 34; Keleş, *Bedir Savaşı*, 35.

¹⁰⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/12.

¹⁰⁷ Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/325-327.

sizin kendi fikriniz mi diye sordu. Hz. Peygamber bunun vahiy olmadığını kendi düşüncesini olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hubâb: “Ya Resûlullah biz savaşmayı çok iyi bilen bir topluluğuz. Bu durumda yapılması gereken en iyi hamle bütün su kuyularını kapatıp bir tanesini açık bırakmaktır. Açık olan kuyudan ihtiyacımızı karşılarız düşmanı da susuz bırakarak dirençlerini kırarız.” dedi. Bu görüşü beğenen Hz. Peygamber orduyu su kuyularına yakın bir yerde konumlandırdı. Şefkat ve merhamet Peygamberi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) daha sonra açık bıraktığı su kuyusundan Mekke ordusunun da su ihtiyaçlarını karşılamalarına müsaade etti.¹⁰⁸

Hz. Peygamber malumat toplamaları için Hz. Ali, Sa’d b. Ebî Vakkas ve Zübeyir b. Avvam’ı Bedir’in iç kesimlerine doğru yolladı. Bedir kuyularına yakın iki köleyi yakalayıp geri döndüler. Allah Resûlü (s.a.v.) o esnada namaz kılıyordu. Sahabîler köleleri sorgulamaya başladılar. Mekke ordusuna mensup olduklarını dile getirince sahabîler onları hırpalamaya başladılar. Dayaktan kurtulmak için Ebû Süfyan’ın kervanından olduklarını ifade edince dövölmekten kurtuldular. O sırada namazını bitiren Hz. Peygamber: “Siz onlar doğruyu söylediklerinde darp ediyorsunuz. Yalan konuştuklarında ise darp etmiyorsunuz.” diye serzenişte bulundu. Sorgu metodunu tenkit eden Hz. Peygamber kölelere dönerek kendisi sorgulamaya başladı. “Kureyşliler hakkında bana bilgi verin. Neredeler?”

Köleler: “Kureyş ordusu şu kum tepesinin arkasındalar.”

Hz. Peygamber: “Kaç kişiler?”

Köleler: “Bilmiyoruz.”

Hz. Peygamber: “Günde kaç hayvan kesiyorlar?”

Köleler: “Bir gün dokuz bir gün on hayvan kesip yiyorlar.”

Hz. Peygamber: “Öyleyse Kureyş ordusunun dokuz yüz ile bin kişi arasında bir sayıları var.” dedi.

Hz. Peygamber: “Kureyş’in eşraflarından kimler var?”

¹⁰⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/238; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/122; Ekim, *Bedir Savaşı’nı Hazırlayıcı*, 38.

Köleler: “Süheyl b. Amr, Utbe b. Rebiâ, Şeybe b. Rebiâ, Ebû Cehil b. Hişâm ve Nadr b. Haris gibi isimler var.” dediler.

Hiz. Peygamber ashabına dönerek: “Mekke size ciğerparelerini yollamış.” dedi.¹⁰⁹

Sa’d b. Mu’az Hiz. Peygamber’in yanına gelerek: “Ya Resûlullah! Sana bir gölgelik yapalım. Üstün gelirse beraber Medine’ye döneriz şayet mağlup olursak bineğine biner geri dönersin. Medine’de kalan insanların sana ihtiyacı var.” diyerek talebini arz etti. Bu isteğin karşısında Sa’d’a duada bulunan Hiz. Peygamber gölgeliğin yapılmasını hoş karşıladı.¹¹⁰ Bedir kumlu bir yapıya sahipti. O gece Allah (c.c) tarafından serinletici bir yağmura yakalandılar. Kendilerini ağaç kabuklarının ve yapraklarının altına gizlemeye çalıştılar.¹¹¹ Bu durum Kur’ân-ı Kerîm’de Enfâl sûresinin on birinci âyetinde şöyle izah edilmektedir. “Hani Allah tarafından bir güvenlik olarak sizi hafif bir uykuya daldırıyor; sizi temizlemek, sizden şeytanın vesvesesini gidermek, kalplerinizi pekiştirmek ve ayaklarınızı sağlam bastırmak için üzerinize gökten yağmur yağıdırıyordu.”¹¹²

Allah Resûlü savaştan önceki geceyi ibadetle geçirip sabaha kadar şöyle dua etti: “Ey Allah’ım sen Müslümanlara yardım et. Bir avuç Müslüman da yok olursa sana artık inanacak kimse kalmaz.” diye dua etti.¹¹³ Başka bir rivayete göre Hiz. Peygamber vitir namazından sonra müşriklere lanet okudu ve şöyle dua etti: “Süheyl b. Amr’ı sağ bırakma. Bu ümmetin firavunu olan Ebû Cehil’i sağ bırakma. Zem’a b. el-Esved’i sağ bırakma.” diye dua etti.¹¹⁴ Başka bir rivayete göre Zem’a b. el-Esved, Hâris b. Âmir ve Ebû’l-Bahterî b. Hişâm’ın öldürülmemesini emretmişti.¹¹⁵

Hiz. Peygamber ordusunu savaş düzenine koymaya başladı. Elindeki okla ashabına harp nizamını almaları için talimatlar veriyordu. Hiz. Peygamber (s.a.v.) Sevâd b. Gaziyye’nin savaş düzenini bozduğunu fark etti ve okla karnına dokunarak harp nizamına girmesini emretti. Sevâd da: “Allah’a yemin ederim ki canımı acıttın,

¹⁰⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n*, 2/35; Ekim, *Bedir Savaşı’nı Hazırlayıcı*, 39.

¹¹⁰ Keleş, *Bedir Savaşı*, 47.

¹¹¹ İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/15.

¹¹² el-Enfâl 8/11.

¹¹³ Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 69.

¹¹⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/94.

¹¹⁵ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 409.

kıyas isterim.” dedi. Allah Resûlü karnını açarak “Kıyas yap.” buyurdu bunun üzerine Sevâd Allah Resûlünün açık olduğu yeri öpmeye başladı. Hz. Muhammed (s.a.v.) neden böyle bir davranışta bulunduğunu sordu. Sevâd: “Seni bir daha göremem diye sarılıp kucaklamak istedim.” dedi.¹¹⁶ Hz. Peygamber sahâbîlerine şu talimatları verdi: “Safınızdan ayrılmayınız. Sabırlı olunuz. Emrim gelmeden savaşa başlamayınız. Oklarınızı düşman yaklaştıktan sonra kullanınız. Düşmanın iyice yaklaşmasını bekleyiniz ve elinizle taş fırlatınız. Sonra mızraklarınızı kullanınız. Düşmanla karşı karşıya geldiğinizde kılıçla saldırınız.” buyurdu.¹¹⁷ Hz. Peygamber sancağını Mus‘ab b. Umeyr’e verdi. Mus‘ab sancağı Resûllulah’ın arzu ettiği yere götürdü. Sancağa göre şekillenen saf düzeni batıya dönerek güneşi arkalarına aldıkları stratejik bir üstünlük sağlamış oldular. Kureyş ordusu da yüzleri güneşe doğru dönük oldu.¹¹⁸

Savaştan önce son kez ashabına seslenen Resûlullah: “Size Allah’ın emrettiğini emrediyor ve nehyettiklerini nehyediyorum. Allah (c.c) dürüstlükten yanadır. İyilikten yanadır ve iyilik ehline de hak ettiklerini verendir. Bugün hakk için buradasınız. Allah kendi rızası dışında hiçbir işi kabul etmez. Sıkıntılar esnasında sebat göstermek Allah’ın yardımına vesile olacaktır. İçinizde onun elçisi bulunmaktadır. Allah’ın gazabından sakınmanız için emrime itaat edin. Allah şöyle buyuruyor: “Allah’ın size gazabı sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür.”¹¹⁹ Size indirdiği kitabından ayetler göstermektedir. Allah’ın emirlerine itaat edin. Ben ve siz Rabbimiz sayesinde burada bulunmaktayız. Dayanağımız da yönelişimiz de tevekkülümüz de dönüşümüz de Allah’a yöneliktir. Rabbimiz beni ve sizleri bağışlasın.” diyerek hitabını bitirdi.¹²⁰

Bedir Savaşında Müslümanların kullandığı parolalar şu şekildeydi. Genel olarak iki parolayı sıklıkla kullanıyorlardı. “Ya Mansur Emit” yani “Ey yardım eden öldür.” Diğer parola “Ahad Ahad” yani “Allah birdir Allah birdir” şeklindeki

¹¹⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 1/105.

¹¹⁷ Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 69.

¹¹⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 1/104.

¹¹⁹ el-Mü’min 40/10.

¹²⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 1/107.

parolaydı. Hazreçliler için “Ey Benû Abdullah” Evsliler için “Ey Benû Ubeydullah” Muhacirler için “Ey Benû Abdurrahman” idi.¹²¹

2.3.2. Âtike bint. Abdülmüttalib’in Rüyası ve Müşriklerin Hazırlıkları

Ebû Süfyan Müslümanların pusu kurup kurmadıklarından emin olmak için bizzat kendisi keşfe çıkmıştı. Bedir yakınlarında herhangi bir ize rastlarsa ticaret kervanını Bedir’e uğramadan sahil yolundan geçirmeyi düşünüyordu.

Ebû Süfyan keşif esnasında yolda Mecdî b. Amr’ı gördü. Eski dost olan bu iki arkadaş hasbihal ettikten sonra Ebû Süfyan “Buralarda yabancı insan ya da insanlarla karşılaştın mı?” diye sordu. Mecdî ise sadece iki süvari gördüğünü ve ilerideki tepenin arkasına doğru ilerlediklerini söyledi. O tarafa doğru harekete geçen Ebû Süfyan iki süvarinin dinlendiği yerdeki at pisliğini eline alıp inceleyerek bu at pisliğinin Medine hurmalarına ait olduğunu anladı. Hızlıca ticaret kervanına doğru yol alan Ebû Süfyan ticaret kervanını sahil yolundan ilerlemesini emrederek iki üç gün süren bu çetrefilli yolculuktan sonra eksiksiz bir şekilde Mekke’ye ulaştırdı.¹²²

Ebû Süfyan ticaret kervanının tehlikeden kurtulduğunun bilgisini vermesi için Kays b. İmrülkays’ı Mekke’ye gönderdi. Kays Mekke’ye varınca ticaret kervanının kurtulduğunu savaşa gerek kalmadığını Medine’ye gitmenin yanlış olduğunu ve bütün hazırlıkların durdurulmasını söyledi. İmrülkays’ın sözüne aldırış etmeyen Mekkelî müşrikler yollarına devam ettiler. Kays durumu Ebû Süfyan’a aktarınca Ebû Süfyan: “Vah kavmim vah! Bu Amr b. Hişâm’ın işidir. Eğer Muhammed’in ordusu askerlere saldırırsa Mekke’ye kadar zillet içinde kalacağız.” dedi.¹²³

Damdâm b. Amr Mekke’ye gelmeden birkaç gün önce bir gece Âtike bnt. Abdülmüttalib bir rüya görmüştü. Bu nedenle kardeşi Abbas b. Abdülmüttalib’e rüyasını anlatmaya karar verdi: “Ey Abbas! Dün gece bir rüya gördüm ve çok korktum. Senin kabilene bir musibet gelecek diye tedirginim. Bu rüyayı asla kimseye anlatma.” diyerek rüyasını Abbas’a anlatmaya başladı: “El-Ebtah vadisinde devenin üzerinde bir adam vardı. Ey vefasızlar! Üç gün içinde öldürüleceğiniz yere gidin! diye haykırıyordu. İnsanlar bu sestten sonra onun etrafına toplandılar. Mescid-i

¹²¹ İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/14; Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 71.

¹²² Vakıdî, *Meğazi*, 1/88; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/236.

¹²³ Vakıdî, *Meğazi*, 1/91.

Haram'a girdi. Devesiyle Kâbe'nin üzerine çıktı ve yine aynı ifadeleri kullanarak haykırmaya başladı. Sonra devesiyle Ebû Kubeys dağına çıkarak orada da aynı şekilde bağırdı. Ebû Kubeys dağında bir kaya parçası aldı ve yuvarladı. Paramparça olan kaya Mekke'de bütün evlere isabet etti." dedi. Abbas ise "Bu sadece sıradan bir rüyadır. Bu kadar çok korkmana gerek yok." diyerek evden çıktı.

Velîd b. Velîd ile karşılaşan Abbas kardeşi Âtike'nin gördüğü rüyayı Velîd'e anlattı. Abbas Velîd'e kimseye bu rüyadan bahsetmemesini söylese de bu rüya çok kısa bir zamanda Mekke sokaklarında dilden dile dolaşmaya başlamıştı. Kâbe'yi tavaf ederken Abbas, Ebû Cehil'in bu rüyayı konuştuğunu ve rüyayı yalanladığını duydu. Bu tepkinin ardından Ebû Cehil'e "Nasıl yani?" diye sordum. Dedi ki: "Ey Abdülmuttaliboğulları! Erkeklerinizin peygamberliği yetmezmiş gibi şimdi de kadınlarınız mı peygamber oldu? Şayet Âtike'nin rüyasını üç gün boyunca bekleyeceğiz. Doğru çıkarsa o musibet bize isabet edecektir. Ancak üç gün sonra bir şey olmazsa sizin Arapların içerisindeki en yalancı insanlar olduğunu yazacağız." dedi.¹²⁴

Abbas bu söze kızarak "Ey arkasına koku süren adam! Sen yalancısın dedi." Topluluğa dönerek "Bu pis adama inandınız. Kadınlarınıza dil uzatıyor ve siz bir şey yapmıyorsunuz şayet yarın da böyle sözler sarf ederse onun hakkından geleceğim." dedi. Üçüncü günün sonunda Damdam b. Amr'ın haykırışını duyan Kureyş Âtike'nin rüyasının doğru olduğuna inanmışlardı.

Damdām Mekke'ye ulaştığında Arap geleneğine göre böyle acil durumlarda üstünü başını yırtmış, devenin burnunu da kesmişti. Bu şekilde yüksek bir yere çıkarak Mekkelilere seslenen Damdam ticaret kervanının Muhammed ve adamları tarafından saldırıya uğrayacağını, bir an önce kervana yardıma gidilmesi gerektiğini söylemişti.¹²⁵

Müşrikler bu haber sonrasında korkuya kapıldılar. Kervanın Müslümanların eline geçtiği ağızdan ağıza dolaşmaktaydı. Mekkeliler itibarlarının sarsıldığını ve Batn-ı Nahle'de öldürülen Amr b. el-Hadrami'nin intikamını almak için bunun bir fırsat olduğunu düşünüyorlardı. Başta Ebû Cehil'in Mekke'nin eşraflarını ve halkını galeyana getirmesi etkili olmuştu. Hatta Ebû Cehil: "Bedir'e ulaşmadan

¹²⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/75; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/225; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/116.

¹²⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 1/77; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/227.

dönmeyeceğim. Üç gün Bedir’de duracağız. Üç gün boyunca develer kesip yiyeceğiz, şaraplar içeceğiz ve şarkıcı cariyeler de bizleri eğlendirecek. Bize kin besleyen diğer Arap kabileleri de bizi sayacak ve hürmet gösterecekler.” dedi.¹²⁶

Mekke’nin sözü geçenlerinden olan Süheyl b. Amr ayağa kalkarak: “Ey Mekke ahalisi! Karşınızda çocuklarımızın aklını devşiren, gençlerimizi kandıran Muhammed durmakta. Medine ehli de onun safında. Onlar kervanınıza göz dikmektedir. Yiyecek isteyen işte yiyecek, deve isteyen istediği kadar deve mal isteyen işte mal.” dedi.¹²⁷ Süheyl b. Amr sefer sırasında on tane deve kestirmiştir.¹²⁸

Başka bir rivayete göre Müşrikler savaşa çıkıp çıkmama konusunda fal okları çekmek için Hübel putunun yanına vardılar. Utbe, Şeybe ve Ümeyye b. Halef’in çektikleri ok “çıkmayın” yazan ok çıktı. Savaşa çıkmama konusunda hem fikir oldular. Orada bulunan Ebû Cehil o kadar kararlıydı ki savaştan geri kalmayacağını ve fal oku da çekmeyeceğini ifade etti. Yine aynı şekilde Zem’a b. el-Esved fal okunu çekmeye başladı. Zem’a’nın çektiği okta “çıkmayın” yazınca sinirlendi. Tekrar çekmeye başladı yine “çıkmayın” ifadesi yazınca oku kırdı ve şöyle öfkesini dile getirdi. “Bugün fal okları hep yalan söylemekte!” Sinirli bir halde yakınıırken Süheyl b. Amr onun yanına giderek: “Sana ne oluyor? Neden öfkelisin?” diye sordu. Zem’a durumu izah etti. Zem’a’yı dinleyen Süheyl b. Amr, fal oklarına itibar edilmeyeceğini her daim yalan söylediklerini ve kafasına takmaması gerektiğini söyleyerek savaştan geri durmanın yanlış olduğunu söyledi.¹²⁹

Kureyş’in eşraflarından olan Ebû Leheb, Utbe, Şeybe ve Ümeyye b. Halef savaşmak istemediklerini söylediler. Çünkü birçoğunun çocuğu, kardeşi ve akrabaları Müslümanların safındaydı. Ebû Leheb’in ne kendisinin ne de kendi adına bir savaşçı göndermeyeceğine dair yemin etmesi Ebû Cehil’i baya tedirgin etmişti. Onun yanına giden Ebû Cehil: “Kalk ayağa ya Ebû Utbe! Sen Kureyş’in saygın insanlarındasın. Sen savaşmazsan kavmin de savaşmaz. Biz sadece dedelerinin dinine karşı olanlarla savaşmak için yola çıkıyoruz.” dedi. Ebû Leheb kendisinden

¹²⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 1/108; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/241; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/16; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/121.

¹²⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 1/78.

¹²⁸ Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/45.

¹²⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 1/81.

alacağı olan el-Âs b. Hişam b. el-Muğire'yi kendi adına savaşması karşılığında borcunun silineceğini söyleyip göndermiştir.¹³⁰

Kilosundan sebep savaşmak istemeyen Ümeyye b. Halef Kâbe'de otururken Ukbe b. Ebî Muayt, yanına gelerek “Gözlerine sürme sür ve buhurlan (koku) çünkü sen bir kadınsın.” dedi ve Ümeyye ile alay etti. Bu söze sinirlenen Ümeyye “Mekke'nin en pahalı devesini satın alın.” dedi. Beni Kuşeyr develerinden üç yüz dirheme bir deve satın aldılar. Savaşa iştirak eden Ümeyye öldürüldükten sonra Bedir'de ganimet taksimi yapılırken Ümeyye'nin satın aldığı bu deve Hubeyb b. Yesâf'ın hissesine düşmüştü.¹³¹

Mekke'de seferberlik ilan edilmişti. Herkes silah, yiyecek vb. şeyler bahşediyordu. Abdullah b. Rebîa beş yüz dinar, Huveytîb b. Abdülluza iki yüz ya da üç yüz dinar nakdi yardımda bulundular. Tu'ayme b. Adî, Zem'a b. el-Esved ve Hanzala b. Ebû Süfyan ayağa kalkarak bu kervanda her kabilenin bir hissesi vardır. Yiyecek telaşı olanlara işte yiyecek, silahı olmayana işte silah geride kalan ailelerine yardım edeceklerine dair sözler sarf ettiler.¹³² Müşriklerden Cüheym b. Salt rüyasından bahsederken at üzerinde duran bir adam gördüm. Yanıma gelerek şöyle dedi: “Ümeyye b. Halef, Ebû'l-Bahteri, Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Zem'a b. el-Esved, Nevfel b. Huveylid ve Ebû'l-Hakem öldürüldü. Kureyş'in mühim simalarından Süheyl b. Amr esir edildi.” dedi. Bu rüya Ebû Cehil'e anlatılınca şöyle dedi: “Rüyada şeytan seninle alay etmiş. Yarın galip gelen biz olacağız.” dedi.¹³³

Ebû Cehil bütün hazırlıkları iki günde tamamlayıp yola çıkmıştı. Savaşa başlamadan önce Hz. Peygamber'e şöyle bedduada bulunmuştu. Muhammed bizim hiç bilmediğimiz bir din getirdi. Bizimle olan bütün akrabalık ilişkilerini kesip attı. Sen Muhammed'i bugün helak et.” diye bedduada bulundu.¹³⁴ Allah (c.c) bu olaya karşılık Enfâl sûresi on dokuzuncu âyetinde şöyle buyurmaktadır. “Ey inkarcılar! Eğer fetih istiyorsanız işte fetih size geldi. Eğer peygambere karşı gelmekten vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Eğer dönerseniz biz de döneriz. Çok

¹³⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 1/80; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/117.

¹³¹ Vakıdî, *Meğazî*, 1/83; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/228; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/117.

¹³² Vakıdî, *Meğazî*, 1/79.

¹³³ Vakıdî, *Meğazî*, 1/90; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/236.

¹³⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/119.

olsa bile topluluğunuz size hiç fayda vermez. Çünkü Allah mü'minlerle beraberdir.”¹³⁵ âyetini indirdi.

Beni Zühre'nin anlaşması olan Ahnes b. Şerîk müşrik ordusuyla savaşa katılan kabilesine şöyle seslendi: “Ey Zühreoğulları! Allah malınızı ve arkadaşınız Nevfel b. Mahreme'yi kurtardı. Sefere çıkmanızın amacı ise buydu. Muhammed sizin gibi biridir. Şayet peygamber ise onunla hidayet bulursunuz. Eğer yalancı ise onun öldürülmesi sizin kardeşlerinizin oğullarını öldürmenizden daha hayırlıdır. Dönün ve dönmenizin sebebini de bana bağlayın. Boşuna sefere çıkmayın. Ebû Cehil'in sözüne de itibar etmeyin. O kavmini helak edecektir.” dedi. Ahnes'i dinleyen Zühreoğulları Nasıl döneceğiz?” diye sordular. Ahnes: “Akşam olduğunda devemin üstünden düşeceğim. Siz de Ahnes bayıldı diyeceksiniz. Onlar sizi sefere devam etmekte zorlarsa arkadaşımızı böyle terk edemeyiz. Öldüyse gömeriz.” dersiniz. Bu planı uygulayarak ordusunu geri döndürmeyi başardı.¹³⁶ Mekke'ye geri dönünce Ahnes b. Şerîk'i gören kişilerden biri şu şiiri söyledi:

Ey Besbes! Göğüslerini ona doğru tut,

Çünkü kavmin uluları durdurulamıyor.

Kervanın yükü de yolda hazır duruyor.

Allah yardım etti de Ahnes kaçtı.¹³⁷

Müşrik ordusu bin kişilik ordusuyla Bedir ovasına gelerek Ramazan ayının on yedinci günü hicri 624 yılında savaş düzeni almaya başladılar. Müşriklerin sancaktarlığını Müslümanların birinci sancaktarlığını yapan Mus'ab b. Umeyr'in kardeşi olan Ebû Aziz idi. İkinci sancak Talhâ b. Ebû Talhâ'da üçüncü sancak ise Nadr b. Hâris'te idi. Yüz kişilik süvari birliğinin başında Zem'a b. Esved vardı. Ordunun yarısı zırhlıydı. Yedi yüz kişi de deveye binmişti.¹³⁸

¹³⁵ el-Enfâl 8/19.

¹³⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 1/92; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/237; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/14; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/121; Önkâl, “Ahnes”, 2/174.

¹³⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 1/93.

¹³⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 1/106; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/15; Ekim, *Bedir Savaşı'nı Hazırlayıcı*, 30.

2.3.3. Bedir Savaşı ve Süheyl b. Amr'ın Esir Edilmesi

Hiz. Peygamber harp başlamadan önce Hiz. Ömer'i (r.a) müşriklere elçi olarak göndermiştir. "Onlara geri dönün çünkü bana daha hoş gelen sizinle savaşmak değil, başkalarıyla çarpışmaktır. Sizin de hoşunuza giden şey benim başkalarıyla savaşmam değil midir?" diyerek Hiz. Peygamber'in sözünü iletir. Bu sözün üzerine Hâkim b. Hizam: "Teklifi kabul edin. Güzel bir teklifle gelmişler. Bu tekliften sonra savaşırırsanız mağlup olursunuz." dedi. Ebû Cehil: "Allah bize galibiyet şansını vermiştir. Bu yoldan geri dönmeyeceğiz." diyerek Hiz. Ömer'i geri yollamıştır.¹³⁹

Bedir Savaşı başlamadan önce birkaç hadise meydana gelmiştir. Bu olaylardan biri babasından korktuğu için Müslümanlığını gizleyerek yaşayan ve babasıyla beraber Bedir harbine iştirak eden Süheyl b. Amr'ın oğlu Abdullah'ın bir yolunu bularak Müslümanların safına geçmesidir. Bu durum karşısında hayretler içinde kalan Süheyl b. Amr oğluna hakaretler yağdırarak öfkesini gösterdi. Babasının öfkesine karşılık Abdullah: "Allah (c.c) bu harbi benim hakkımda çok hayırlı kıldı." diyerek babasına tepkisini böyle göstermiştir.¹⁴⁰

Hiz. Peygamber savaş başlamadan önce harbe zorla getirilen birkaç kişinin öldürülmemesini istemişti. Bunlar Ebû'l Bahteri ve amcası Abbas b. Abdülmuttalib idi. Bu sözü işiten Ebû Huzeyfe b. Utbe de: "Biz kendi kanımızdan olan babalarımızı ve kardeşlerimizi öldürürken Abbas mı sağ kalacak? Şayet Abbas'a denk gelirsem onu öldüreceğim." dedi. Huzeyfe'nin sözü Hiz. Peygamber'e iletilince Hiz. Ömer'e bakarak "Ey Ebâ Hafs! Allah'ın elçisinin amcasına kılıç çekilecekmiş." dedi. Hiz. Ömer: "İzin ver de şu Huzeyfe'nin boynunu vurayım." dedi. Bu olay anlatılınca Huzeyfe: "Bu sözümden dolayı halen münafık mıyım? Kefaret olarak şehit oluncaya kadar bu korkuyla yaşayacağım dedi."¹⁴¹

Sahabeden Mücezzir b. Ziyad savaş meydanında Ebû'l Bahteri ile karşılaşınca "Resûlullah seni öldürmemizi yasakladı." O da Cünade b. Müleyha'nın da öldürülmemesini talep etti. "Mücezzir, sadece seni istisna kıldı." dedi. "Uzza ve Lat'a yemin olsun ki bütün kadınlar elimi uzatmayacağımı biliyorlar." diyerek

¹³⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 1/109.

¹⁴⁰ Çakan, "Abdullah", 1988, 1/136; Keleş, *Bedir Savaşı*, 55.

¹⁴¹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/246; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/23; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/128.

çarpmaya başladı. O’nu öldürmeyi başaran Mücezzir Hz. Peygamber’e gelerek “Onu esir almaya çalıştım ama o kabul etmedi.” dedi.¹⁴²

Müşriklerden Esved b. Abdülesed: “Allah’a yemin ediyorum; Müslümanların havuzundan ya su içeceğim ya da orada can vereceğim.” diyerek su kuyusunun yanına doğru yürüdü. Hz. Hamza (r.a) Esved’in önüne geçerek bir kılıç darbesiyle ayağını kesti. Kanlar içerisinde su kuyusuna doğru hareket eden Esved Hz. Hamza’nın ikinci darbesiyle öldü.¹⁴³ Savaş bir gelenek olarak bilinen mübareze (teke tek) ile başlamıştı. Müşriklerden Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa ve Velîd b. Utbe öne atılarak teke tek çarpışmaya davet ettiler. İlk önce bu davete icabet eden Ensar’dan üç genç olan Mî‘âz, Mu‘avviz ve Avf oldu. Müşrikler kendilerine denk olan birileriyle savaşmak istediklerini belirttiler. Hz. Peygamber Ensar’lı olan bu üç gençten hoşnut olduğunu dile getirerek onların geri saflarına dönmelerini istedi. Bunu üzerine Hz. Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Hâris’in savaşmasını istedi. Utbe: “Siz kimsiniz?” diye sordu. Hz. Hamza: “Ben Abdülmuttalib’in oğlu, Allah ve Resûlü’nün arslanı Hamzayım.” dedi. Buna karşılık Utbe: “Ben de çöl arslanıyım. Diğer iki kişi kimdir?” dedi. Hamza: “Ebû Talib’in oğlu Ali ve Hâris’in oğlu Ubeyde’dir.” dedi. Utbe: “İkisi de güzel ve denktirler.” dedi. Mübareze başladı. Hamza Şeybe’yi tek hamle ile öldürdü. Aynı şekilde Ali de Velîd’i öldürdü. Ubeyde ise Utbe ile yaptığı mücadelede yaralanmıştı. Rakiplerini öldüren Hamza ve Ali Ubeyde’nin yardımına koşarak Utbe’yi öldürdüler. Yaralı bir şekilde Hz. Peygamber’in yanına getirilen Ubeyde Allah Resûlüne: “Ben şehit sayılır mıyım?” diye sordu. Hz. Peygamber: “Evet şehitlersin” dedi. Bu muştuyu alan Ubeyde: “Ebû Talip yaşasaydı o zamanlar okuduğu şiire daha layık olduğumu anlardı.” diyerek şiiri oku.¹⁴⁴

Muhammed’i yalnız bırakıp

Size teslim mi edeceğimizi mi sandınız?

Allah’ın evine yemin olsun ki, yalan söylediniz.

¹⁴² Vakıdî, *Meğazî*, 1/130; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/246.

¹⁴³ Vakıdî, *Meğazî*, 1/116; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/242; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, 2/124.

¹⁴⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/118; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/242; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/23; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, 2/125.

Onun uğrunda kılıçlarla çarpışır ok atarız.

Onun etrafında ölünceye kadar ona yardım ederiz.

Bu uğurda çocuklarımızdan ve eşlerimizden de vazgeçeriz.¹⁴⁵

Bu mübareze sonrasında Allah (c.c): “İşte iki hasım taraf ki, Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir. Bunlardan inkâr edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür.”¹⁴⁶ âyetini indirmiştir.

Hz. Peygamber savaşın kızıştığı bir anda çadırından çıkarak ashabını cesaretlendiriyordu. Geri durmayıp savaşan ve bunun sonucunda şehit olan herkes cennette olacak sözleriyle teşvik ediyordu.¹⁴⁷ Resûlullah yerden bir avuç kum alarak müşrik ordusunun üzerine atıyordu. Her atışında “Allah’ım onların kalplerine korku, ayaklarına titreme ver.” diyerek dua ediyordu.¹⁴⁸ Bu olay Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle anlatılmaktadır: “Savaşta onları siz öldürmediniz, fakat Allah onları öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı.”¹⁴⁹

Allah Resûlü çadırında ellerini semaya açmış dua ediyordu. Yüce Allah’tan ilahi bir yardım beklemekteydi. Hz. Allah “Hani Rabbin meleklerle, “Ben sizinle beraberim. İman edenlere sebat verin. Ben kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Şimdi vurun boyunlarının üstüne. Vurun, onların bütün parmaklarına” diye vahyediordu.¹⁵⁰ Bir başka âyette “Hani sen mü’minlere, Rabbinizin, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi size yetmez mi? diyordun. Evet, sabrettiğiniz ve Allah’a karşı gelmekten sakındığınız takdirde onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melek size yardım eder.”¹⁵¹ Enfâl sûresinin 10. âyetinde “Hani Rabbinizden yardım istiyor, O da “Ben size ard arda bin melek yardım ediyorum” diye cevap vermişti.”¹⁵²

¹⁴⁵ Vakıdî, *Meğazi*, 1/118.

¹⁴⁶ el-Hac 22/19.

¹⁴⁷ Keleş, *Bedir Savaşı*, 58.

¹⁴⁸ Vakıdî, *Meğazi*, 1/131.

¹⁴⁹ el-Enfâl 8/17.

¹⁵⁰ el-Enfâl 8/12.

¹⁵¹ Âl-i İmrân 3/124-125.

¹⁵² el-Enfâl 8/9.

Bir rivayete göre Hz. Peygamber Cebrail, Mikail ve İsrail'in bir melek ordusuyla yardıma geldiğini söyledi.¹⁵³ Süheyl b. Amr Bedir Savaşındaki bu ilahi yardımı şöyle aktarıyordu: “Bedir Harbinde alacalı atlar üzerinde beyaz adamlar gördüm; nişanları vardı. Hem öldürüyor hem esir alıyorlardı.”¹⁵⁴

İlahi yardımı da arkalarına alan İslâm ordusu Kureys'in eşraflarını teker teker öldürüyorlardı. Abdullah b. Mes'ûd yerde can çekişen Ebû Cehil'in boynunu vurarak Resûlullah'a getirdi.¹⁵⁵ Hz. Bilal (r.a) kendisine çok büyük işkenceler yapan Ümeyye b. Halef'i öldürdü.¹⁵⁶ Bedir Savaşını Müslümanlar kazandı. Savaşın sonunda müşrik ordusundan yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştı.¹⁵⁷ Esirler arasında Süheyl b. Amr da vardı. O'nu esir alan sahabe Mâlik b. Duşşüm idi. Sa'd b. Ebî Vakkas Bedir Savaşı esnasında Süheyl b. Amr'a bir ok atarak yaraladığını sonrasında Malik b. Duşşüm'un onu esir ettiği aktarılır. Bununla gurur duyan Mâlik:

Süheyl'i esir aldım ve onu hiçbir milletle,

Asla değişmek istemedim.

Hındıf biliyor ki, asıl delikanlı,

Süheyl'dir; ondan şikâyetçi olunca.

Eğilinceye kadar kılıçla vurdum,

İşaretli dudağı çatlak olana kadar nefsimi zorladım.

Şiirini okuyarak mutluluğunu ortaya koymuştur.¹⁵⁸ Muhacirlerden ve Müslümanların ilk şehidi sayılan kişi Batn-ı Nahle de öldürülen Amr b. Hadrami'nin abisi Âmir b. Hadrami tarafından öldürülen Mihca idi. Ensar'dan ilk öldürülen isim ise Hârise b. Sürâkaydı.¹⁵⁹ Müslümanlar toplamda on dört şehit vermişti.¹⁶⁰

¹⁵³ Vakıdî, *Meğazî*, 1/119; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/16.

¹⁵⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/125.

¹⁵⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 1/141.

¹⁵⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/248; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/128.

¹⁵⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 1/166; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/18.

¹⁵⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 1/198; Raziye Gül Güzeş, *Bedir Esirleri ve Bedir Savaşı Sonrası Tutum Ve Tavırları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 57.

¹⁵⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/244; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/16.

¹⁶⁰ Ekim, *Bedir Savaşı'nı Hazırlayıcı*, 55.

Hiz. Peygamber Medine'ye müjde haberini vermek için Zeyd b. Hârise ve Abdullah b. Revâha'yı gönderdi. Devesinin üzerinde Medine ehline seslenen İbn Revâha: "Müjdeler olsun! Allah'ın elçisi sağdır. Ebû Cehil, Rebîa'nın iki çocuğu, Ümeyye b. Halef ve Haccac'ın iki evladı öldürüldü. Süheyl b. Amr da esir edilmiştir." muştusunu Medinelilere veriyordu. Oradakilerden biri söylediklerin doğru mu? diye Abdullah'a seslendi. Abdullah: "Evet Hiz. Peygamber yarın esirlerle beraber burada olacak." dedi. Zeyd b. Hârise de aynı şekilde muştuyu Medine ahalisine iletliyordu. O esnada Allah Resûlü'nün kızı Rukıyye defnediliyordu. Zeyd'in müjdesine karşılık Medine ehli ona inanmıyordu ve "Zeyd bize ancak yenilgi haberini getirmiş!" diye haykırıyorlardı.¹⁶¹

İslâm'a karşı azılı düşmanlık yapan Ukbe b. Ebî Muayt ve Nadr b. Hâris esir statüsünden çıkartılıp öldürülmüştür. Ukbe'yi Asım b. Sabit, Nadr'ı Hiz. Ali öldürmüştür.¹⁶² Gece olunca mola veren Resûlullah uyumaya çalıştı. Fakat bir türlü uyuyamıyordu. Bu durumu gören sahabîler: "Ya Resûlullah neden uyumuyorsun?" diye sordular. Hiz. Peygamber: "Abbas'ın inleme sesi beni uykumdan ediyor." dedi. Bunun üzerine Abbas ve bütün esirlerin bağları gevşetildi.¹⁶³

Medine dönüşünde Süheyl b. Amr Malik b. Duşşüm'un elinden kaçmayı başardı ve Hiz. Peygamber: "Onu bulan öldürsün." talimatını verdi. Resûlullah Süheyl b. Amr'ı iki ağacın arasında saklanır halde buldu ancak onu öldürmedi.¹⁶⁴ Süheyl Medine'ye getirilince onu gören Üsâme b. Zeyd: "Ya Resûlullah! Ebû Yezid değil midir esir edilen?" diye sordu. Hiz. Peygamber: "Evet bu Mekke'de ikramda bulunan kişidir." dedi. Aynı şekilde Sevde bint. Zem'a Süheyl b. Amr'ı esir halde görünce: "Ey Ebâ Yezid! Onurunuzla çarpışıp ölseydiniz ya! Kendinizi teslim ettiniz." dedi. Hiz. Peygamber'in seslenmesiyle sesini kesti. Resûlullah "Bu sözü Allah'a ve Resûlünün aleyhine mi sarf ettin." dedi. Sevde: "Allah'a yemin ederim ki Ebû Yezid'i böyle görünce kendime hâkim olamayarak bu sözleri söyledim." diyerek tepkisini böyle göstermişti.¹⁶⁵

¹⁶¹ Vakıdî, *Meğazî*, 1/165; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/19.

¹⁶² Vakıdî, *Meğazî*, 1/156; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/258; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/130.

¹⁶³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/128.

¹⁶⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/155; Güzeş, *Bedir Esirleri*, 58.

¹⁶⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 1/169; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/260; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/131.

Hiz. Ömer Süheyl b. Amr'ı esirler arasında görünce: “Ya Resûlullah! İzin ver de Süheyl'in dişlerini sökeyim. Senin aleyhinde artık kötü sözlerde bulunmasın.” dedi. Bu söze karşılık Hiz. Peygamber: “Ben bunu yapmam. Allah'ın elçisi olmama rağmen Allah da bana aynısını yapar. Dilerim ki bir gün hoşnut olacağın bir amelde bulunur.” dedi.¹⁶⁶

Hiz. Peygamber esirler hakkında ashabıyla istişare yapmaya başladı. Çünkü o zamana kadar esirler hakkında kesin bir şekilde uygulanacak bir ilke yoktu. Esirler durum ve şartlara göre öldürölüyor, köle ediliyor ya da serbest bırakılıyordu.¹⁶⁷ Sahabiden Hiz. Ebû Bekir (r.a): “Ya Resûlullah! Buradaki esirlerin birçoğu senin akrabalarındandır. Onları fidye karşılığında serbest bırakalım.” dedi. Hiz. Ebû Bekir'den sonra konuşmak için söz alan Hiz. Ömer: “Ya Resûlullah! Bu esirler seninle savaştılar. Senin ve Allah'ın düşmanlarıdır. Hepsini öldürelim.” dedi. Sa'd b. Mu'âz da Hiz. Ömer'i destekler şekilde bir konuşma yaparak esirlerin öldürölmesini dile getirmişti. Hiz. Peygamber bir süre düşündükten sonra Hiz. Ebû Bekir'in görüşünü Mikail (a.s)'in görüşüne benzetti. Hiz. Mikail Allah'ın hoşnutluğunu ve kullarını bağışlamasını istiyor. Hiz. Ebû Bekir'in önerisi ise Hiz. İbrahim'in (a.s) benzeri gibidir. Hiz. İbrahim kavmine karşı baldan daha yumuşaktı. Ateşe atıldığı vakit O Rabbin'e şöyle seslendi: “Yazıklar olsun, size de Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınıza da! Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?” dedi.¹⁶⁸ Yine aynı şekilde “Artık kim bana uyarsa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin.”¹⁶⁹ Hiz. Peygamber sözlerine devam ederek Hiz. Ebû Bekir'i yine bir peygamber olan Hiz. İsa'ya (a.s) benzetti. Hiz. İsa: “Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.” diyordu.¹⁷⁰ Hiz. Peygamber Ömer'in benzeri ise Cebrail'in benzeri gibidir demiştir. Hiz. Cebrail Allah'ın düşmanlarına gazap yağdırıyor. Nebîlerdeki benzeri ise Hiz. Nuh (a.s) gibidir. O “Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!” dedi.¹⁷¹ Aynı

¹⁶⁶ Vakıdî, *Meğazi*, 1/157; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/264; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/131.

¹⁶⁷ Keleş, *Bedir Savaşı*, 70.

¹⁶⁸ el-Enbiyâ 21/67.

¹⁶⁹ İbrâhîm 14/36.

¹⁷⁰ el-Mâide 5/118.

¹⁷¹ Nûh 71/26.

şekilde Musa'nın (a.s) benzeri gibidir. Hz. Musa "Ey Rabbimiz, sen onların mallarını silip süpür ve kalplerine darlık ver, çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler."¹⁷² Resûlullah bu örnekleri verdikten sonra fidye alınmasına karar verdi.¹⁷³ Fidyeye fiyatı dört bin dirhemdi. Ancak kişinin durumuna göre üç bin, iki bin ve bin dirhem olarak belirlenmişti.¹⁷⁴ Parası olmayanlar için Müslüman çocuklarına okuma yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılacaktı. Bu durumda okuma yazmayı öğrenenler arasında Zeyd b. Sabit de vardı.¹⁷⁵

Bu karardan sonra Hz. Ömer'in görüşünü destekleyen Enfâl sûresinin 67. âyeti nâzil oldu. Yüce Allah: "Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti kazanmanızı istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." buyurmaktadır.¹⁷⁶ Bu âyetin inişinden sonra Resûlullah: "Şayet Bedir günü bir azap inseydi, hiç kimse o azaptan kurtulamazdı, Ömer dışında."¹⁷⁷ demiştir.

Süheyl b. Amr'ın fidyesi için Mikrez b. Hafs Medine'ye gönderildi. Fidyeye gelene kadar kendisinin hapsedilmesini, Süheyl'in serbest bırakılmasını talep etti. Bu teklife karşılık Süheyl serbest bırakıldı. Süheyl Mekke'ye varınca dört bin dirhemi gönderdi.¹⁷⁸ Esirler arasında Hz. Peygamber'in damadı Ebû'l As da vardı. Fidyeye için birkaç mücevher gönderilmişti. Mücevherler içerisinde kızı Zeynep'in düğününde Hz. Hatice'nin taktığı kendi gerdanlığı vardı. Hz. Peygamber Hz. Hatice'ye ait olan bu gerdanlığı hatırlayınca gözleri doldu. Sahabîlerden izin isteyip gönderilen mücevherler ile Ebû'l As'ın serbest bırakılmasını istedi. Buna karşılık sahabîler Resûlullah'ın bu talebini hoş karşılayıp Ebû'l As'ı serbest bıraktılar. Hz. Zeynep'i Medine'ye göndermesi şartıyla serbest kalan Ebû'l As Mekke'ye geçince sözünü tutmuş Zeynep'i Medine'ye yollamıştır.¹⁷⁹

¹⁷² Yûnus 10/88.

¹⁷³ Vakıdî, *Meğazî*, 1/160.

¹⁷⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 1/180; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/18.

¹⁷⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/22.

¹⁷⁶ el-Enfâl 8/67.

¹⁷⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 1/161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/136.

¹⁷⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 1/199; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/264; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/136.

¹⁷⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/268; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/134.

Bedir savaşıdan sonra ganimet taksimi ile alakalı sahabîler arasında anlaşmazlık oldu. Allah (c.c) Enfâl suresinin birinci âyetini indirdi.¹⁸⁰ “Ey Muhammed! Sana ganimetler hakkında soruyorlar. De ki “Ganimetler, Allah’a ve Resûlüne aittir.” buyurmaktadır.¹⁸¹ Sonrasında inen ayette ise “Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.”¹⁸² buyurarak ganimetlerin nasıl taksim edeceğini açıklamıştır. Hz. Peygamber kumandanlık hakkı olarak Ebû Cehil’in devesini almıştı.¹⁸³

Bedir savaşı galibiyeti Müslümanların nezdinde Medine’de büyük sevinçle kutlandı. Sahabeden kutlamayı gören Selame b. Selame: “Bu kutlama neden? Bizler sadece güçten kuvvetten düşmüş yaşlı kişileri öldürdük.” dedi. Hz. Peygamber Selame’nin bu tepkisine karşılık “Değerli kardeşim! O saydıkların Kureys’in büyüklerinden idiler.” diyerek güldü.¹⁸⁴ Kur’ân-ı Kerîm’de Allah (c.c) Bedir Savaşına katılan kişiler hakkında şöyle buyurmaktadır. “Andolsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir’de yardım etmişti. O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız.”¹⁸⁵ diyerek Bedir ehlini övmüştür. Bu galibiyete Habeşistan kralı Neçâşi bile sevinmiştir.¹⁸⁶

Müşriklerin mağlubiyet haberi Mekke’ye ulaşınca hasta olan Ebû Leheb üzüntüsünden fazla dayanamayıp öldü.¹⁸⁷ Ebû Süfyan: “Asla ölümler için ağlayıp ağıtlar şiirler söylemeyin. Güçlü durun ve intikam alınana kadar sebat gösterin. Muhammed’ten öcümüzü alana dek kokudan ve kadından uzak duracağım.” diyerek söz verdi.¹⁸⁸ Mekkeli kadınlar Bedir Harbinde babasını, kardeşini ve amcasını kaybeden Hind bint. Utbe’nin yanına giderek “Neden ağlamıyorsun?” diye sorarlar. Hind: “Ağlayıp da Muhammed’i ve Hazreç’in kadınlarını mı sevindireyim? İntikamımı alıncaya kadar başıma yağ sürmeyeceğim.” diyerek ant içti ve Uhud

¹⁸⁰ İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/25.

¹⁸¹ el-Enfâl 8/1.

¹⁸² el-Enfâl 8/41.

¹⁸³ Vakıdî, *Meğazî*, 1/153.

¹⁸⁴ Keleş, *Bedir Savaşı*, 80.

¹⁸⁵ Âl-i İmrân 3/123.

¹⁸⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 1/171.

¹⁸⁷ Yakubî, *Tarihu l-Yakubî*, 2/46.

¹⁸⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 1/172.

savaşına kadar bu söz üzerinde yaşadı.¹⁸⁹ Yahudi olan Ka'b b. Eşref bu yenilgi üzerine "Bugün yerin altı üstünden daha hayırlıdır." diyerek üzüntüsünü ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁰ Bedir savaşının en büyük etkisi Uhud Savaşına sebebiyet vermesi olmuştur.

2.4. Süheyl b. Amr'ın Bedr'ü'l Mev'id Savaşındaki Rolü

Bedir Gazvesinin intikamını almak için Uhud mevkinde Müslüman ordusuyla karşı karşıya gelen müşrik ordusu savaşın sonunda büyük bir galibiyet elde etmişlerdi. Şehit ettiği Mus'ab b. Ümeyr'i Hz. Muhammed'e benzeten Abdullah b. Kamîe Hz. Peygamber'i öldürdüğünü etrafa yaydı.

Ebû Süfyan Uhud dağına tırmanan az sayıda Müslümanlara yönelerek Hz. Peygamber'in hayatta olup olmadığını sormak için şöyle seslendi: "Aranızda Muhammed var mı? Aranızda Ebû Bekir yahut Ömer var mı?" diye sordu. Sorduğu üç soruya da karşılık bulamayan Ebû Süfyan "Şayet içinizde bulunsalardı sesleri çıkardı. Muhammed de, Ebû Bekir de, Ömer de ölmüş."

Bu sözlerin üzerine Hz. Ömer: "Hayır, hepsi de burada. Seni işitmektedirler."

Ebû Süfyan: Uhud Bedir'in intikamıdır.

Hz. Ömer: Doğrudur. Ancak bizim şehitlerimiz cennette; sizin ölümlerinizi ise cehennemdedir.

Ebû Süfyan: Aziz ve yüce ol Hübel, şanın uludur.

Hz. Ömer: Allah'ın (c.c) şanı yücedir. Allah azizdir.

Ebû Süfyan: Bizim Uzza ve Hübelimiz var. Sizin yok.

Hz. Ömer: Allah bizim Mevla'mızdır. Sizin ise Mevla'nız değildir.

Ebû Süfyan: Gelecek yıl sizinle tekrar Bedir'de savaşalım.

Hz. Ömer Hz. Peygamber'in onayını alarak: Tamam inşallah dedi."¹⁹¹

¹⁸⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 1/175.

¹⁹⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 1/172.

¹⁹¹ Hamidullah, *Hz. Peygamber*, 102; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 210.

Sözleştikleri vakit gelince Ebû Süfyan Nuaym b. Mes'ud'u çağırarak: "Ey Nuaym! Muhammed ve ashabıyla Bedir'de savaşacağımıza dair sözleştik. Ancak bu yıl kurak geçti. Muhammed'in anlaşmaya sadık kalarak Bedir'e gitmesi, bizim ise sözleştiğimiz yere gitmememiz nedeniyle Muhammed ve arkadaşlarının cesaret bulup güçlenmesinden tedirginim. Sana Süheyl b. Amr'ın üstleneceği yirmi deveyi verelim. Buna karşılık sen de Medine'ye git ve Muhammed'in ordusunu sözleşilen yere gitmemeleri hususunda geri çevir." dedi. Nuaym Süheyl b. Amr'ın yanına giderek yirmi adet deveye kefil olup olmayacağını sordu. Süheyl b. Amr "Evet" dedi.

Nuaym b. Mes'ûd Medine'ye geldiğinde Ebû Süfyan'ın büyük bir savaş hazırlığı içinde olduğunu, ordusunda bulunan silahlardan bahsederek savaşa katılan kişileri korkutuyordu. Hz. Peygamber de hazırlıklara başlamıştı. Sahabe hem Nuaym'ın anlattığı şeylerin hem de Uhud Savaşının mağlubiyetinin tesirindeydi. Bu nedenle savaşa katılmak istemiyorlardı. Resûlullah: "Gerekirse tek başına gideceğini" ifade etmesi üzerine ashap savaş hazırlıklarına başladı. Hz. Peygamber hicri 626 yılında sancağı Hz. Ali'ye vererek bin beş yüz kişilik ordusuyla ve birçok ticari malla birlikte Bedir'e doğru yürüdü. Medine'de vekil olarak Abdullah b. Revâha'yı bıraktı.¹⁹²

Ebû Süfyan b. Harb Hz. Peygamber'in Bedir'e doğru ilerlediğini duyunca iki bin kişilik ordusuyla harekete geçti. Merr'uz Zehran'a gelen Ebû Süfyan ordusuna: "Ey Kavmim! Bizler için ağaç dikeceğimiz, yemek yiyeceğimiz, süt içeceğimiz bereketli bir yılın bizim için daha iyi olduğunu bereketli bir yılda savaşmalarının daha doğru olduğunu belirtti. Bu sene kurak bir seneye isabet etti. Ben dönüyorum. Siz de dönün." diyerek ordusuyla geri döndü. Hz. Muhammed (s.a.v.) ordusuyla Bedir'de sekiz gün kaldı. Bu süre zarfında her yıl Bedir'de kurulan panayırda yanlarında getirdikleri ticari malları satarak büyük kar edip Medine'ye geri döndüler.

Kureyşliler savaştan geri dönen bu orduya Sevik içtikleri için "Sevik Ordusu" lakabını verdiler. Safvan b. Ümeyye, korktuğu için savaşmayı göze alamayan Ebû Süfyan'nın yanına gelerek: "Sözleşme vakti geldiğinde kavmini hazırlamanı söylemiştim. İşte bak Muhammed ve arkadaşları bize karşı cesaret bulup

¹⁹² İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/59; EbûCafer Muhammed b. Cerir Taberî, *Tarihu't-Taberî (Tarihu'r-Rûsul ve'l-Mülûk)*, thk. Ebu'l-Fadl İbrahim Muhammed (Beyrut: Dar'u Siveydân, ts.), 2/560; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 332; Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 291; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 457.

güçlendiler. Sözümlü tutamadığımızı da gördüler.” diyerek serzenişte bulundu. İtibarı sarsılan Kureyş’in güvensizliği ortaya çıkmış oldu. Buna karşılık Müslümanların heybetleri artmış, kendilerinden daha emin bir şekilde yaşamışlardır. Bu gazveye iki tarafın karşılıklı ahitleşmesinden dolayı “Bedrû’l-Mev’id” adı verilmiştir. Diğer isimleri ise İkinci Bedir, Son Bedir, Küçük Bedir de denilmektedir.¹⁹³

2.5. Süheyl b. Amr’ın Hudeybiye Anlaşmasındaki Rolü

2.5.1. Hudeybiye Seferi’nin Nedeni, Yapılan Hazırlıklar ve Güzergâh

Hiz. Peygamber bir gece rüyasında Mekke’ye girdiğini ve Kâbe’yi tavaf ettiğini görmesi nedeniyle sefere çıkmıştır.¹⁹⁴ Bununla beraber başka sebeplerin olduğu da söylenmektedir. Hendek savaşındaki başarı, muhacirlerin memleketlerine yani Mekke’ye duydukları özlem ve İslâm dinini daha etkili yaymak diğer nedenler arasında zikredilir.¹⁹⁵

Gördüğü rüyayı sahâbîlere anlatan Allah Resûlü, umre yapmak için sefer hazırlıklarını başlatmıştı. Sahâbîler bu rüya üzerine çok mutlu olmuş, rüyanın mutlaka olacağını söylüyorlardı. Yapılan hazırlıklar sonucunda bin dört yüz ya da bin beş yüz kişi ve yetmiş deve (bu develerin içerisinde Hiz. Peygamberin Bedir’de ganimet olarak aldığı Ebû Cehîl’in devesi de vardı) ile hicri 6 miladi 628 senesinde yola çıktı.¹⁹⁶ Medine’de vekil olarak Abdullah b. Ümmü Mektûm’u bıraktı.¹⁹⁷ Başka

¹⁹³ İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/260; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 2/561; Hamidullah, *İslâm*, 239; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 333; Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 291; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 457.

¹⁹⁴ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/282; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/95; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/54; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 2/620; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 379; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 237; Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 341; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 487; Ramazan Özmen, “Hudeybiye Barış Antlaşması ve Hadislerin Anlaşılmasında Hâdiselerin Arka Planını Okumanın Sunacağı İmkanlar Üzerine Bir Deneme”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018), 277-298; Kemal Taşkın, “Hudeybiye Seferi ve Hiz. Ömer’in Bey’atü’r-Rıdvan Ağacını Kestirme Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 19/1 (2019), 159-182.

¹⁹⁵ Esra Atmaca, *Hudeybiye Seferi (6/628)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 23.

¹⁹⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 2/282; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/95; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/54; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 2/620; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, 2/200.

¹⁹⁷ İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/95.

bir rivayete göre Numeyle b. Abdullah'ı vekil bıraktığı da aktarılır.¹⁹⁸ Sadece korunmak için bir kılıçla yola çıkılınca sahabeden Hz. Ömer: “Savaş teçhizatları olmadan yola çıkıyoruz. Bu durumda Ebû Süfyan ve diğerlerinden korkmuyor musun?” dedi. Hz. Peygamber: “Sadece umre için gidiyoruz, savaşmaya değil.” diyerek karşılık verdi.¹⁹⁹ Mekke yolu üzerinde olan Müzeyne, Cüheyne ve Benî Bekr kabilelerine de sefere katılmaları için teklifte bulundu. Ancak kabileler gelen bu teklifi kabul etmediler.²⁰⁰

Hz. Peygamber ve ashabı Zulhuleyfe'de ilk molasını verdi. Burada sahâbîlerin birçoğu ihrama girdiler. Abbâd b. Bîşr'i yirmi kişilik bir öncü birlikle bilgi toplaması için önden yolladı.²⁰¹ Ebvâ'ya varınca annesinin kabrini ziyaret etti,²⁰² daha sonra oradan Cuhfe'ye geçti. Zulhuleyfe'de ihrama girmeyen sahâbîler burada ihrama girdiler. Usfan'a gelince gözcü olarak gönderilen Bîşr b. Süfyan ile karşılaştı.²⁰³ Hz. Peygamber Mekke'de ne tür bir hazırlık olduğunu sorunca Bîşr Kureyşlilerin Mekke'ye doğru hareket ettiklerini bildiklerini, diğer kabileleri de yanlarına toplayarak develer kestirip belirli evlerde yemek ziyafeti tertip ettiklerini, (bu evlerden biri de Süheyl b. Amr'ın evi idi)²⁰⁴ her ne olursa olsun Müslümanları Mekke'ye sokmayacaklarına dair yemin ettiklerini ve Hâlid b. Velîd komutasında iki yüz atlı birliği de Gamim bölgesine yolladıklarını söyledi.²⁰⁵

Bu haber üzerine Hz. Peygamber kararlıkla mücadelesine devam edeceğini ifade etti. Sonrasında ashabına dönerek isterseniz Mekke'ye gidip karşı çıkan olursa savaşabileceğimizi isterseniz de Kureyş'e yardım eden kabilelerin geride bıraktığı ailelerin üzerlerine gidip savaşabileceklerini belirtti. Bu soru karşısında sahâbîlerin bir tercihte bulunmaları gerekiyordu. Hz. Ebû Bekir söz alarak Kabe'ye gidilmesini

¹⁹⁸ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 379.

¹⁹⁹ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 487; Atmaca, *Hudeybiye*, 27.

²⁰⁰ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 487.

²⁰¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/95; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 237; Raşit Küçük, “Abbâd b. Bîşr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988); Gülizar Artuç, “Zekât Memuru Bir Sahâbî Abbâd b. Bîşr b. Abdi'l-Eşhel”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 14 (2023), 105-114.

²⁰² Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 237.

²⁰³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 3/283; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/622.

²⁰⁴ Atmaca, *Hudeybiye*, 42.

²⁰⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/95; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/622; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/200; Mustafa Fayda, “Hâlid b. Velîd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/289-292; Zafer Önder, *Hâlid b. Velîd'in İslam Fetihlerindeki Rolü ve Komutanlığı* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 9.

ve engelleyen olursa savaşılmamasının daha uygun olduğunu söyledi. Mikdâd b. Amr ve Üsayd b. Hudayr gibi sâhîbeler de Hz. Ebû Bekir'i destekler tarzda konuştular. Hz. Peygamber her fırsatta savaşmak için sefere çıkmadıklarını sadece umre için orada bulunacaklarını söylüyordu.²⁰⁶

Hz. Peygamber Usfan'da iken Hâlid b. Velîd'in yaklaştığını görünce Abbâd b. Bîşr'e savaş düzeni almasını söylemişti. Müslümanlar öğlen namazını edâ ederlerken Hâlid b. Velîd: "Onlar namaz kılarken saldırsaydık birçoğunu öldürürdük. Tasalanmayın onların her şeyden daha çok sevdiği bir namaz vakti daha gelecektir." dedi.²⁰⁷ Bunun üzerine Allah (c.c) korku namazı âyetini indirdi. "Ey Muhammed! Cephede sen de onların (mü'minlerin) arasında bulunup da onlara namaz kıldırдың vakit, içlerinden bir kısmı seninle namaza dursun. Silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında bir rekât kıldıklarında arkanıza düşman karşına geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyalarınızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz, ya da hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla beraber ihtiyatlı olun. Tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."²⁰⁸ Hz. Peygamber ikinci namazını bu şekilde kıldı. Hâlid karşılaştığı manzarayı görünce: "Bu adam muhafaza altındadır." diyerek tepkisini göstermişti.²⁰⁹

Hz. Muhammed (s.a.v.) Seniyyetü'l-Mürâr'a varınca Kusvâ adındaki devesi çöktü. Bu olay karşısında ashap deve çöktü! deve çöktü! diye bağırdılar. Hz. Peygamber devenin böyle bir huyunun olmadığını söyleyerek: "Fili durduran onu da durdurdu." dedi. Akabinde sahâbîlere seslenerek burada konaklayacaklarını ifade etti.²¹⁰

Umre niyetiyle yola çıkan Resûlullah Mekke'ye 17 km. uzaklıkta olan ismini Rıdvan Biati'nin yapıldığı hudbâ adlı ağaçtan (semüre denilen sakız yahut mugaylan

²⁰⁶ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 380; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 238.

²⁰⁷ Önder, *Hâlid b. Velîd*, 10.

²⁰⁸ en-Nisâ 4/102.

²⁰⁹ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 380; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 238.

²¹⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/96.

cinsi bir çeşit çöl ağacı) veya yanındaki kuyudan alan Hudeybiye'ye vardı.²¹¹ Hudeybiye'de iken su problemi ortaya çıkmıştı. Hz. Peygamber bir ok alarak Naciye b. Cündüb'a verir. Oku kuyuya sokmasını ve hafifçe kazmasını emretmişti. Bu emri yerine getiren Naciye kısa bir süre sonra kuyudan su fışkırdığını aktarır.²¹²

Hz. Peygamber Hudeybiye'de konaklarken Huzaalı Büdeyl b. Verkâ geldi. Mekke'de evi olduğu için Mekke ehlinin yapıp ettikleri her şeyden haberi vardı. "Kureyş seni Kâbe'ye sokmama üzerine yemin etti. Savaşmak için bütün hazırlıklarını yaptılar." Buna karşılık Hz. Muhammed (s.a.v.) Umre için geldiklerini, savaşmak istemediklerini lakin buna engel olurlarsa savaşmaktan kaçınmayacaklarını söyledi. Hz. Peygamber Büdeyl b. Verkâ'yı Kureyşlilere niyetlerinin umre yapmak olduğunu iletmek için Mekke'ye geri gönderdi. Mekke'ye varan Büdeyl Kureyşlilere: "Ben Muhammed'in yanından geliyorum. Ondan size haber var. İşitmek istemez misiniz?" diye seslendi. Orada bulunan Hâkem b. Âs ve İkrime b. Ebî Cehil: "Ondan bir kelam dahi işitmek istemiyoruz. Muhammed'e de ki bu yıl değil hiçbir vakit Kâbe'ye giremeyeceğini söyle." Urve b. Mes'ûd ayağa kalkarak: "Neden Büdeyl'i dinlemiyorsunuz? Aktardığı şeyler güzelse kabul eder, şayet değilse kabul etmezsiniz." diye tepki gösterdi. Hâris b. Hişâm ve Safvan b. Ümeyye: "Büdeyl! Muhammed'den duyduklarını aktar." dediler. Daha sonra Büdeyl Hz. Muhammed (s.a.v.) ile arasındaki diyalogu aktardı.²¹³

Kureyşliler Muhammed barış için Kâbe'ye gelse bile onunla savaşmaktan geri durmayacaklarına dair sözleştiler. Yalnız Müslümanların arasında bulunan Abdullah b. Übey'e haber yollayarak sadece kendisinin Kâbe'yi tavaf edebileceğini söylemişlerdi. Abdullah bu teklife karşılık Muhammed'in Kâbe'yi tavaf etmediği bir yerde kendisinin de tavaf etmeyeceğini söyledi.²¹⁴ Kendi aralarında istişareye

²¹¹ Muhammed Hamidullah, "Hudeybiye Antlaşması", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/297-299.

²¹² İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/624; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/201; Atmaca, *Hudeybiye*, 49.

²¹³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n*, 2/285; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/625; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/201; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 382; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 238; M. Yaşar Kandemir, "Büdeyl b. Verkâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/482-483; Mithat Eser, "Sahâbi Büdeyl b. Verkâ' el-Huzâi'nin Hayatı", *Mütefekkir* 7/13 (2020), 35-52.

²¹⁴ Deniz Tekin, *Abdullah b. Übey b. Selûl ve Hz. Peygamber'le İlişkileri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 75.

başlayan müşrikler görev dağılımını şöyle yapmışlardı. İşlerin başına Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil ve Safvan b. Ümeyye'yi vazifelendirdiler. Mekke dağlarına da gözcüler dikip Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ashabının ne tür faaliyetler içinde bulunduklarından haberdar oluyorlardı.²¹⁵

2.5.2. Taraflar Arasında Yaşanan Gelişmeler

2.5.2.1. Urve b. Mes'ûd'un Elçi Olarak Gönderilmesi

Büdeyl b. Verkâ'yı dinleyen Kureyş ahalisi Hz. Peygamber'e elçi olarak Urve b. Mes'ûd'u göndermişti.

Urve, Hz. Peygamber'in karşısında oturmuştu. O, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) muhtelif kabileleri toplayarak Mekke'nin üzerine doğru bir hareket içerisine girdiğini, kargaşa ve kaos çıkarmak için geldiğini, Kureyş halkının hiçbir zaman seni ve arkadaşlarının Kâbe'yi asla tavaf edemeyeceğin üzerine bütün kabilelerin sözleşmiş vaziyette beklediğini ifade etti. O esnada başında miğferi olan Hz. Peygamber'in korumasını yapan Hz. Ebû Bekir bu sözleri işitince öfkelenerek tepki gösterdi. Urve miğferden dolayı onun kim olduğunu çıkartamamıştı. Bu tepkiyi gösterenin kim olduğunu sorunca Allah Resûlü onun Ebû Kuhâfe'nin oğlu olduğunu çıkartamamıştı. Bu tepkiyi gösterenin kim olduğunu sorunca Allah Resûlü onun Ebû Kuhâfe'nin oğlu olduğunu söyledi. Urve zamanında Ebû Bekîr'in yaptığı bir iyiliği hatırlayınca bu tepki karşısında sessiz kaldı.²¹⁶

Urve b. Mes'ûd ara ara Hz. Peygamber'in sakalını tutup çekiyordu. Aynı şekilde Resûlulah'ın korumasını yapan Muğîre b. Şu'be Urve'nin bu hareketine sinirlenerek elini çekmesini istemiş aksi takdirde devam ederse kılıcıyla boynunu vuracağını söylemiştir.²¹⁷ Miğferinden dolayı Muğîre'yi tanıyamayan Urve Resûlulah'a yönelerek bunun kim olduğunu sormuş. Hz. Peygamber onun yeğeni

²¹⁵ Atmaca, *Hudeybiye*, 43.

²¹⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/287; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/54; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/626; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/201.

²¹⁷ Ömer Aktaş, *Muğîre b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 67; Ömer Aktaş, "Muğîre b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği", *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 2 (2018), 29-56.

Muğire b. Şu‘be olduğunu ifade etti. Urve, Muğire’ye daha dün yaptığı bir pisliği hatırlatarak bu kötü davranışı kendisinin yardımıyla düzelttiğini söylemişti.²¹⁸

Hiz. Peygamber Urve’ye amaçlarının sadece Umre olduğunu yinelemiştir. Bu süre zarfında Urve b. Mes‘ûd sahâbilerin Resûlullah’a duyduğu hürmeti ve saygıyı görünce şaşkınlığını gizleyememiştir. Nitekim ashap Hiz. Muhammed (s.a.v.) abdest alacağı vakit abdest suyunu getirmek için birbirleriyle mücadele ediyor, eşyalarını tutmak için etrafından hiç ayrılmadıklarını görmüş ve bundan oldukça etkilenmişti. Urve Mekke’ye dönünce gördükleri karşısında kendisinin Kisrâ’yı, Kayser’i ve Necâşi’yi makamlarında gördüğünü ancak hiçbirinin kavmi içerisinde Muhammed’in kavmi içinde bulunduğu mevkide olmadığını söylemiş, kavminin Muhammed’i hiçbir şekilde yalnız bırakmayacağını ifade ederek Kureys’in eşrafını uyarmıştır.²¹⁹

2.5.2.2. Mikrez b. Hafs’ın Elçi Olarak Gönderilmesi

Kureys ahalisi Hiz. Peygamber’e ikinci elçi olarak Mikrez b. Hafs’ı göndermişti. Hiz. Muhammed (s.a.v.) Mikrez’i görünce onun acımasız ve kıymet bilmeyen biri olduğunu söyledi.

Resûlullah Mikrez’e sadece Umre niyeti ile geldiklerini söyledi. Bunu işiten elçi Mekke’ye dönüp Müslümanların niyetlerini Kureyslilere aktardı.²²⁰

2.5.2.3. Huleys b. Alkame’nin Elçi Olarak Gönderilmesi

Ehâbiş kabilesinin lideri olan Huleys b. Alkame üçüncü elçi olarak Hiz. Peygamber’e gönderilmişti. Huleys’in gelişini gören Resûlullah, onun Allah’ı çokça zikreden biri olduğunu söylemiş ve gerdanları işaretlenmiş olan kurbanlıkları ona doğru göndermelerini istemiştir. Kurbanlıkları bu şekilde gören Huleys b. Alkame gözyaşlarını tutamamış ve Hiz. Peygamber ile görüşmeden geri dönmüştü.

²¹⁸ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 382; Hâbil Nazlıgöl, “Urve b. Mes‘ûd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/183; Mithat Eser, “Sahâbi Urve b. Mes‘ûd es-Sekafi’nin Hayatı”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/2 (2020), 591-609.

²¹⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 3/287; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 2/626; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/201; Eser, “Sahâbi Urve b. Mes‘ûd”, 599.

²²⁰ İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 3/286; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu’t-Taberî*, 2/628; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/203.

Mekke'ye gözleri yaşlı dönen Huleys gördüklerini anlatmış, Müslümanları asla geri döndürmemeleri gerektiğini ifade etmişti. Huleys'in sözlerine karşılık alaycı ve küçümseyici tavır takınan Kureyş eşrafı onun bu sözlerini duymamazlıktan gelmişti. Bu tavırdan hoşlanmayan Huleys Muhammed ve arkadaşlarına Kâbe'yi ziyaret etmelerine müsaade etmedikleri takdirde kabilesiyle beraber Mekke'yi terk edeceğini söyledi. Kureyşliler onun bu davranışında özgür olduğunu söylediler. Huleys b. Alkame bu sözün üzerine askerlerini toplayıp Mekke'den ayrıldı.²²¹

2.5.2.4. Hırâş b. Ümeyye'nin Elçi Olarak Gönderilmesi

Hiz. Peygamber Hırâş b. Ümeyye'yi yanına çağırarak Mekke'ye gidip asıl niyetlerinin Umre olduğunu savaşmak üzere gelmediklerini söylemesi için elçi olarak Mekke'ye gönderdi.

Mekke'ye varınca Hiz. Peygamber'in geliş sebebini onlara iletmişti. Kureyşliler Hırâş b. Ümeyye'nin devesini kesmiş kendisini ağır bir şekilde darp etmiş hatta öldürmeye dahi niyetlenmişlerdi. Ancak Ehâbiş'in lideri olan Huleys b. Alkame araya girerek buna mâni olmuş ve Hırâş b. Ümeyye'yi kısa süreliğine muhafaza ederek geri göndermişti.²²²

2.5.2.5. Hiz. Osman'ın Elçi Olarak Gönderilmesi

Hırâş b. Ümeyye'ye yapılan muamelenin ardından Hiz. Peygamber, Hiz. Ömer'i (r.a) elçi olarak Mekke'ye göndermek istiyordu. Hiz. Ömer Mekke'de onu koruyacak hiç kimsenin olmadığını, öldürölme tehlikesi içinde olduğunu, bu sebeple de kendi yerine gönderilecek kişinin Hiz. Osman (r.a) olmasını önerdi.²²³

Hiz. Ömer'in Hiz. Osman'ı tavsiye etmesinin en büyük nedeni, onun Mekke'de akrabalarının olması ve herhangi bir durumda himaye edilecek bir vaziyetinin olması idi. Hiz. Peygamber bu öneriyi kabul ederek Hiz. Osman'ı Mekke'ye elçi olarak

²²¹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/286; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/54; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/628; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/202.

²²² İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 3/287; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/96; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/626; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/203; Hamidullah, *İslâm*, 255; Sariçam, *Hiz. Muhammed*, 238; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 497; Asri Çubukcu, "Hırâş b. Ümeyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/325.

²²³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/288; Hamidullah, *İslâm*, 255; Sariçam, *Hiz. Muhammed*, 238; Mustafa Fayda, "Ömer", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/44-51; Taşkın, "Hudeybiye Seferi ve Hiz. Ömer'in", 168.

gönderdi. Hz. Osman, Ebân b. Osman'ın himayesi altında Mekke'ye girmişti. Mekke'nin ileri gelenleriyle görüşen Hz. Osman niyetlerinin Kâbe'yi tavaf etmek olduğunu söylemişti. Onlar yine Muhammed ve yanındakilerin asla Mekke'ye giremeyeceklerini söylediler. Yalnız Hz. Osman'ın tek başına Kâbe'yi tavaf edebileceğini ifade etmişlerdi. Hz. Osman, Hz. Peygamber tavaf etmediği sürece kendisinin de tavaf etmeyeceğini belirtmişti.²²⁴

Bu teklifi kabul etmeyen Hz. Osman hapse atılmıştı. Üç gün boyunca kendisinden hiçbir haber alınamayınca başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere bütün Müslümanlar tedirgin olmuşlardı. Kısa bir süre sonra Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi yayılınca biat olayı gerçekleşmişti.

2.5.2.6. Rıdvan Biatı

Elçi olarak gönderilen Osman b. Affân'ın öldürülmesi haberinden sonra Hz. Peygamber ashabını intikam ve ölene dek savaşmak için biat etmeye çağırdı. Biat Semûre denilen bir ağacın altında gerçekleşti.²²⁵

Biat şekli ise Hz. Peygamber'in elinin üzerine ellerini koyarak yapıliyordu. İlk biat eden kişi Ebû Sinan idi.²²⁶ Biat'a katılmayıp gizlenen tek bir kişi vardı. O da Ced b. Kays'dı²²⁷ Resûlullah sağ elini kaldırarak bu da Osman'ın biatı diyerek elinin üzerine koydu.²²⁸ Bu olay üzerine Hz. Allah Fetih sûresinin on sekizinci âyetinde bu biattan şöyle bahsetmektedir. “Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur.”²²⁹ Âyette de belirtildiği gibi Allah'ın rızasına mazhar olan sahâbîler ömürleri boyunca bununla gurur duymuşlardı. Bu nedenle bu biata Rıdvan Biatı denilmiştir.²³⁰

Kureyşliler Müslümanların bu biat olayını haber almaları üzerine hem Mikrezb. Hafs'ın saldırısı sonucunda Muhammed b. Mesleme'nin rehin aldığı elli

²²⁴ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 3/289; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/97; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/637; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/203; Murat Akarsu, *Hilafetine Kadar Hz. Osman* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993), 53.

²²⁵ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/632; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/203.

²²⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 3/290.

²²⁷ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/632.

²²⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/203; Mustafa Fayda, “Bey'atürırdvân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/39-40.

²²⁹ el-Fetih 48/18.

²³⁰ Atmaca, *Hudeybiye*.

kişiyi kurtarmak için hem de Hz. Muhammed (s.a.v.) ile bir anlaşmaya varmak için Hz. Osman'ı da yanlarına alarak Hudeybiye'ye Süheyl b. Amr'ı ve heyetini elçi olarak göndermişti.²³¹

2.5.2.7. Süheyl b. Amr'ın Elçi Olarak Gönderilmesi ve Anlaşmadaki Tavrı

Kureyş'in eşrafları meseleyi bir çözüme kavuşturmak için Kureyş'in hâtibi olan Süheyl b. Amr'ı elçi olarak Hudeybiye'ye gönderdi. Mekkeli müşrikler Süheyl b. Amr'dan Muhammed ve yanındakilerin kesinlikle bu yıl Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini ifade eden bir anlaşma yapmasını istediler. Şayet yapmak istediklerini şimdi yaparlarsa “Mekke'deki itibarımız beş paralık olur, saygınlığımızı yitiririz.” dediler.²³² Süheyl b. Amr, Huveytib b. Abdüllüzâ²³³ ve Mikrez b. Hafs ile Hudeybiye'ye gitti.

Hz. Peygamber Süheyl b. Amr'ı görünce işlerinin kolaylaştığını anladı. Hz. Muhammed'in (s.a.v) neden bu şekilde bir ifade de bulunduğu dair kaynaklarda Süheyl kelimesinin kolaylık anlamına gemesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Zaten olayın devamında da Süheyl b. Amr'ın da Peygamber Efendimizle antlaşma yapmaya geldiğini belirtmesi peygamberimizin öngörüsünü haklı çıkarmıştır.²³⁴ Görüşme esnasında Hz. Peygamber'in muhafızlığını yapan Seleme b. Seleme ve Abbâd b. Bîşr Süheyl b. Amr'ın sesinin yükseldiği vakit onu ikaz ediyorlardı. Süheyl b. Amr yüksek bir sesle konuştuğu zaman üst dudağının yarığından altı üstlü sivri dişleri görünüyordu.²³⁵

Hz. Peygamber Evs b. Havlî'yi çağırmış ve bu anlaşmayı yazmasını istemişti.²³⁶ Süheyl b. Amr buna karşı çıkararak ya Ali b. Ebî Talib'in ya da Osman

²³¹ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 384; Sarıçam, *Hz. Muhammed*, 238; Yasin Kurnaz, *Muhammed b. Mesleme Hayatı ve Şahsiyeti* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 23.

²³² Mücahit Yüksel, “Hudeybiye Antlaşması'nın Sosyo-Politik ve Stratejik Açıdan Tahlili Üzerine Bazı Tespitler”, *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/1 (2023), 459-482.

²³³ Asri Çubukcu, “Huveytib b. Abdülüzâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/430-431.

²³⁴ Taberî, *Tarihü't-Taberî*, 2/628.

²³⁵ Atmaca, *Hudeybiye*, 70.

²³⁶ Mehmet Ali Sönmez, “Evs b. Havlî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/543.

b. Affân'ın yazmasını istemişti. Bunun üzerine Resûlullah Hz. Ali'nin yazmasını emretti.

Hz. Muhammed (s.a.v.) anlaşılmaya besmele ile başlamak istemiş ve Hz. Ali'den “Bismillâhirrahmânirrahîm” yazmasını emretmişti. Süheyl b. Amr ise biz Rahmân'ı tanımıyoruz diyerek yazılmasına müsaade etmemişti. Besmelenin yerine “Bismikellâhümme” yazılmasını istemişti. Bu olay üzerine şu âyet indi. “De ki Rabbinizi ister Allah diye çağırın ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur.”²³⁷ Anlaşılmaya şahit olan Müslümanlar buna hep birden ses çıkartarak Hz. Ali'den besmeleyi silmemesini istemişlerdi. Akabinde Süheyl b. Amr bu şekil yazılmadığı takdirde anlaşmanın olmayacağını söyledi. Hz. Peygamber yaz emrini verince Hz. Ali de yazdı.²³⁸

Hz. Peygamber: “Bu anlaşma Resûlullah ile Süheyl b. Amr arasındaki anlaşmadır.” diyerek yazılmasını isteyince Süheyl b. Amr bu kez de Resûlullah ifadesine itiraz etti. Eğer senin Allah'ın Resûlü olduğunu kabul etseydik şu an karşında değil yanında olurduk diyerek Resûlullah lafzının silinmesini ve onun yerine “Abdullah b. Muhammed” yazılmasını istedi. Aynı şekilde bu isteğe de öfkelenen Müslümanlar bunun asla kabul edilmeyeceği yönünde sözler sarf etmeye başladılar. Hz. Peygamber ortamı sakinleştirmek için ayağa kalkarak Hz. Ali'ye Süheyl b. Amr'ın istediği gibi yazmasını emretti. Hz. Ali yemin ederek bunu asla silmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Resûlullah kendi ifadesini kendisi silmiştir.²³⁹

Uzun bir görüşmenin ardından şöyle bir anlaşmaya varıldı.

Müslümanlar bu sene Mekke'ye giremeyecekler, gelecek yıl girebilecekler. Yalnız bu ziyaret üç gün sürecek, gelirken sadece yolcu kılıcı barındırabileceklerdir.

Kureyş'ten biri Müslüman olup da Müslümanlara sığınırse geri verilecek fakat Müslümanlardan biri Mekke'ye dönerse geri verilmeyecektir.

²³⁷ el-İsrâ 17/110.

²³⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/291; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/54; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/634; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/204; Ethem Ruhi Fırlalı, “Ali”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/371-374; Gencal Şenyayla, *Hayatı ve İlk Dönem İslâm Toplumundaki Yeri Açısından Hz. Ali* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 145.

²³⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/291.

Hac ve umre amacıyla Mekke'ye gelen yahut Tâif ve Yemen'e seyahat eden Suriye'ye ve doğuya gitmek üzere Medine'ye yolculuk edenler güven içinde olacaklardır.

Arap kabilelerinden isteyen kabile, iki taraftan istediğiyle ittifak yapabilecek.

Bu anlaşma on sene geçerli olacak. Bu zaman içerisinde her iki taraf da birbirleriyle savaşmayacak. Buna her iki grubun müttetikleri de dahil olacaktır.²⁴⁰

Anlaşma bittikten sonra Süheyl b. Amr'ın oğlu Ebû Cendel ayağında prangalarla Medine'ye gelir. Süheyl b. Amr oğlu Ebû Cendel'i görünce elindeki dikenli bir odunla yüzüne vurur. Oğluna hakaretlerde bulunan Süheyl b. Amr, Hz. Peygamber'den Ebû Cendel'in geri verilmesini talep etti. Hz. Peygamber anlaşmanın henüz yazılmadığını söyledi. Buna karşılık Ebû Cendel'in iâdesi yapılmadığı takdirde hiçbir anlaşmanın olmayacağını ifade eden Süheyl b. Amr ve heyeti bu konuda baya ciddi ve ısrarlı idiler. Hz. Peygamber bu ısrarlar karşısında Ebû Cendel'i Süheyl'e geri verdi. O sırada Hz. Ömer kılıcını Ebû Cendel'e uzatarak babasını öldürmesini istedi. Bu teklifi kabul etmeyen Ebû Cendel Müslüman topluluğuna dönerek: "Beni İslâm dininden geri çevirsinler diye mi geri veriyorsunuz?" diye sitem etti. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.): "Ya Ebû Cendel! Allah'a sığın ve sabırlı ol. Şüphesiz Allah sana bir kurtuluş kapısı nasip edecektir." diyerek sabır ve duada bulunmasını istedi.²⁴¹

Hiz. Peygamber ve Süheyl b. Amr anlaşmanın maddeleri konusunda anlaşmışlardı. Sahâbîden Hiz. Ömer, böyle bir anlaşmanın yapılmasının kabul edilmemesini ifade etti. Çünkü anlaşma içerisindeki bir maddeden oldukça hoşnutsuzdu. Bu duruma itiraz etmek için Hiz. Peygamberle konuşmaya karar verir.

Hiz. Ömer: Sen bize bir fetih mustusu verdin ancak biz bir fetih görememekteyiz.

Hiz. Peygamber: Şu an bu anlaşma bir fetihtir.

Hiz. Ömer: Bize Mekke'ye girip Kâbe'yi tavaf edeceğimizi söyledin.

Hiz. Peygamber: Size bu sene mi gireceğiz dedim?

Hiz. Ömer: Hayır.

²⁴⁰ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 3/292; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 240.

²⁴¹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/292; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/204; İbnü'l-Cevzî, *Sîfetü's*, 1/297; Çubukcu, "Ebû Cendel", 10/118-119; Özmen, "Hudeybiye Barış Antlaşması", 293.

Hız. Peygamber: Allah'ın izni ile Mekke'ye girip ziyaretimizi gerçekleştireceğiz.

Hız. Ömer: Peki Müslüman olarak sığınan birini nasıl geri verebiliriz?

Hız. Peygamber: Anlaşma gereği geri vermemiz gerekir. Ancak o kişi sabrederse Allah (c.c) ona bir kurtuluş kapısı nasip eder. Müslüman olarak Mekke'ye geri dönen birini ise Allah (c.c) onu terk etmiştir.²⁴²

Hız. Ömer aynı soruları Hız. Ebû Bekir'e yöneltir ve aynı tepkiyle karşılaşır.²⁴³

Bir yıl sonra bu madde bizzat müşriklerin isteği üzerine kaldırılmıştır. Çünkü tutuklu bir şekilde Mekke'de bulunan Ebû Basîr adında bir Müslümanın kaçarak Medine'ye sığınması sonucu Kureyşliler iki kişiyi göndererek iâdesini talep etmişti.

Hız. Peygamber anlaşmaya sadık kalarak Ebû Basîr'i onlara geri verdi. Mekke'ye dönüş yolunda Ebû Basîr müşriklerden birini öldürerek kaçmayı başarmış ve İis denilen mevkide karargahını kurmuştu. Bunu işiten Ebû Cendel ve diğer Müslümanlar bir şekilde kaçmayı başardılar ve Ebû Basîr'in yanına gelerek destek verdiler. Bu grup buradan geçen Kureyş kervanlarına zarar veriyor ve Kureyş ehlinin iktisadi yönden büyük zararlara uğramasına sebebiyet veriyordu. Bu durum karşısında fazla dayanamayan Kureyş heyeti Hız. Peygamber'den bu maddenin iptal edilmesini istediler. Resûlullah da başta Hız. Ömer olmak üzere birçok Müslümanın tepkisine neden olan bu maddeyi kaldırdığını söyledi. Hız. Peygamber bu durumu bir mektupla Ebû Basîr'e iletğinde kendisi ölüm döşğinde idi. O vefat edince Ebû Cendel Ebû Basîr'i oraya defnetikten sonra Medine'ye döndü.²⁴⁴

Anlaşmanın diğer bir maddesi ise her iki taraf da istediği Arap kabilesiyle ittifak edebilir. Bu madde yazılırken Süheyl b. Amr'ın dayıları olan Huzâa kabilesi Müslümanların müttefikî²⁴⁵ olurken Benî Bekr kabilesi Kureyş'in müttefikî oldu. Bu

²⁴² Atmaca, *Hudeybiye*, 74.

²⁴³ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/634; Mustafa Özkan, "Hudeybiye Antlaşması Özelinde Hız. Ömer'in Kişilik Tahlili Denemesi", *İSTEM* 15 (2010), 43-59; Sadettin Yıldırım, *Hız. Ebû Bekir'in Hayatı ve Tarihi Şahsiyeti* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 34.

²⁴⁴ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/298; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/638; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/206; Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 346; M. Yaşar Kandemir, "Ebû Basîr", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/101.

²⁴⁵ Ahmet Önkâl, "Huzâa (Benî Huzâa)", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/431-433; Ali Dzhemal Musa, *Başlangıçtan Hız. Peygamberin Döneminin Sonuna Kadar Huzâ'a Kabilesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 47;

durumda Kureyş'in elçilik heyetinde bulunan Huveytîb b. Abdüllüza Süheyl b. Amr'a bakarak: "Ey Süheyl! Bak dayılarına ne yaptılar? Bu tepkiye karşılık Süheyl b. Amr: "Kendilerinin tercihleri, ben ne yapabilirim ki?" dedi.²⁴⁶

Bu anlaşmaya şahitlik yapanlar arasında Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Süheyl b. Amr'ın oğlu Abdullah b. Süheyl de vardı. Müşriklerin tarafında ise Mikrez b. Hafs ve Huveytîb b. Abdülüzâ şahit olmuşlardı.²⁴⁷

2.5.2.8. Hudeybiye Dönüşü Yaşanan Gelişmeler

Hz. Peygamber anlaşmayı imzaladıktan sonra sahâbîlere kurbanlarını kesmelerini ve tıraş olmalarını söyledi. Ancak hiç kimse bu emre itaat etmedi. Bu duruma çok sinirlenen Resûlullah çadırına döndü. Eşi Ümmü Seleme²⁴⁸ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanına giderek dışarı çıkıp önce kendisinin kurban kesmesini ve tıraş olup ihramdan çıkmasını söyledi. Bunun sonucunda herkesin de böyle davranacağını ifade etti. Hz. Peygamber kurbanını kestikten sonra Hıraş b. Ümeyye'yi çağırdı ve tıraşını oldu. Bu durum karşısında ashab da aynısını yaptı.²⁴⁹

Sahâbîler, umre yapamadan dönmenin üzüntüsü içerisinde iken Allah (c.c) Fetih sûresinin ilk âyetini indirdi.²⁵⁰ "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik."²⁵¹ Hz. Peygamber bu âyeti okuyunca oradakiler: "Kâbe'ye sokulmadık bile fetih bu mudur?" diye sorunca Resûlullah: "Evet, fetih budur. Müşriklerle bir anlaşma yaptık ve sizden görmediklerini gördüler." dedi.²⁵²

Mustafa İyidoğan, "İslâm Öncesi Dönemdeki Kabile İttifaklarının İslâm Tebliğine Yansıması: Huzâa-Hâşimoğulları Örneği", *Akademik Siyer Dergisi* 3 (2021), 80-94.

²⁴⁶ Atmaca, *Hudeybiye*, 79.

²⁴⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/293; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/97; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/636.

²⁴⁸ Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 380.

²⁴⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 2/293; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/98; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/55; Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/637; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/205; Çubukcu, "Hirâş", 17/325.

²⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/104; Emin Işık, "Feth Sûresi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/456-457; Serap Sezer, *Kur'an Bütünlüğü Bağlamında Maide Sûresi 54. Ayet İle Fetih Suresi 29. Ayetin Muhteva İlişkisi* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 36.

²⁵¹ el-Fetih 48/1.

²⁵² Atmaca, *Hudeybiye*, 86.

2.5.3. Süheyl'in Umretü'l-Kazâdaki Tavrı

Hız. Peygamber Hudeybiye anlaşmasına göre geçen sene yapamadığı Umreyi yapmak için hazırlıklara başladı. Geçen sene Hudeybiye'de bulunan herkesin iştirak etmesini isteyen Allah Resûlü Medine'de vekil olarak Ebû Ruhm'u bırakıp hicri 7 miladi 629 senesinde yaklaşık iki bin kişiyle sefere çıktı.²⁵³

Yol güvenliğini sağlaması için önden Muhammed b. Mesleme'nin önderliğinde yüz kişilik bir keşif ordusu gönderen Hız. Peygamber yanlarında getirdikleri savaş teçhizatlarını korumak için de Bişr b. Sa'd'ı görevlendirmişti.²⁵⁴ Aşap Umrede kurban kesmek için altmış tane kurbanlık deve getirmişti. Develerin başında ise Nâciye b. Cündeb adında bir sahâbî vazifelendirilmişti.²⁵⁵ Merruzzahrân'a varınca Harem bölgesine yakın bir yer olan Batnu Yecec'e silah teçhizatlarının bırakılmasını, sadece yanlarına yolculuk silahlarının alınmasını emreden Resûlullah, silahların güvenliğinden sorumlu olarak Evs b. Havlî'yi görevlendirdi.²⁵⁶ Müşrikler Müslümanların Kâbe'ye girişini görünce dağlara çekilip aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Bakın hele Medine hummasının güçten kuvvetten düşürdüğü şu topluluğa bakın." sözleriyle alay ediyorlardı. Abdullah b. Revahâ Hız. Peygamber'in devesinin yularlarından tutup²⁵⁷ haykıra haykıra şu şiiri okuyordu:

Ey kafirler! Resûlullah'ın yolunu açın

Yolunu açın bütün güzellikler Allah'ın Resûlündedir.

Allah'ım Resûlünün sözüne iman ediyorum.

Ben gerçeği onu kabul etmekle gördüm.

Biz sizinle ona inen kitap üzerine savaştık.

Önceden ona inen kitapla savaştığımız gibi.

²⁵³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/5; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/120; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 433; Mehmet Ali Sönmez, "Ebû Rühm", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/218.

²⁵⁴ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 530.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/121; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 433.

²⁵⁶ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/121; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 433.

²⁵⁷ Sargon Erdem - Hulusi Kılıç, "Abdullah b. Revâha", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/129-130; Ali Kuşçalı, *Abdullah b. Revâha'nın Hayatı ve Şahsiyeti* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 46.

Bir vuruşla başı gövdeden koparan darbeyle

Dostu dosta unutturan darbe misali.²⁵⁸

Bunun üzerine Hz. Ömer bir hınçla Abdullah b. Revahâ'ya: “Resûlullah'ın yanında ve Allah'ın evinde şiir mi okuyorsun?” diyerek sert çıkışmaya başlayınca Hz. Peygamber: “Ey Ömer! Revahâ'yı serbest bırak. Şiir atılan oklardan daha çabuk yerini bulur.” dedi.²⁵⁹ Abdullah'a dönerek şöyle seslenmesini istedi. “Ahzab'ı tek başına mağlup eden kulunu zorda bırakmayan eşi benzeri olmayan Allah'tan başka ilah yoktur.” Bu sözleri işiten Abdullah bu sözleri gür bir sesle okuyordu.²⁶⁰ Umresini tamamladıktan sonra Hıraş b. Ümeyye tarafından tıraş olan Hz. Peygamber kurbanların kesilmesini emretti. O gün Mekke'nin her yerinde kurbanlıklar kesildi. Hz. Muhammed (s.a.v.) Umrenin üçüncü gününde Hz. Bilal'e Kâbe'nin damına çıkıp öğlen ezanını okumasını emretti. Bu ezan şimdiye kadar Kâbe'de okunan ilk ezandı.²⁶¹

Bu Umre esnasında Allah Resûlü son evliliği olan Meymûne bnt. Hâris ile evlendi. Bu evliliğe aracı olması için amcası Abbas'a haber yollayan Hz. Peygamber 400 dirhem mehir vererek Meymûne bnt. Hâris'i nikahına aldı.²⁶² Anlaşma maddelerinden biri olan üç günlük süre dolmuştu. Hudeybiye anlaşmasını Kureyş adına imzalayan Süheyl b. Amr ve Huveytî b. Abdülüzâ Peygamber'in yanına gelerek verilen üç gün sürenin sonuna gelindiğini, bir an önce Mekke'yi terk etmelerini sert bir dille ifade etti. Bu sert tavır karşısında sahâbîden Sa'd b. Ubâde: “Bura senin babanın diyarı değil. Hz. Peygamber aramızdaki anlaşmaya sadık kalacağı için burayı terk edecektir. Senin zorbalığınla değil.” Sa'd'ın bu tepkisinden hoşnut olan Allah Resûlü ona: “Misafirlerimize kırıcı söz söyleme.” dedi. Hz.

²⁵⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/6.

²⁵⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/122; Mübarekfürî, *Peygamberimizin Hayatı*, 434; Kuşcalı, *Abdullah b. Revâha*, 46.

²⁶⁰ Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 530.

²⁶¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/122.

²⁶² İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/7; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/122; M. Yaşar Kandemir, “Meymûne”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/506-507; Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Umretü'l-Kazâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/153-155.

Peygamber Meymûne ile evleneceği için onları düğün yemeğine çağırmişti ancak Süheyl b. Amr Hz. Peygamber ve ashabının Kâbe'yi hemen boşaltmasını söyledi.²⁶³

Hz. Muhammed (s.a.v.) Ebû Râfi'yi vazifelendirerek hiç kimsenin Mekke'de gecelememesini istedi. Allah (c.c), Resûlünün bu yapmış olduğu Umretü'l-Kazâ'yı Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatmaktadır.²⁶⁴ “Andolsun Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih daha verdi.”²⁶⁵

²⁶³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/7; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/122; Küçükbaşcı, “Umretü'l-Kazâ”, 42/154; İdris Çetin, *Sa'd b. Ubâde (r.a.)'ın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 52.

²⁶⁴ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/8.

²⁶⁵ el-Fetih 48/27.

3. MÜSLÜMAN OLDUKTAN SONRA SÜHEYL B. AMR

Süheyl b. Amr Mekke'nin fethinden sonra İslâm'a girmiştir. Tarih boyunca Mekke dini ve ticari konumuyla stratejik bir yere sahip olmuştur. Hz. Peygamber, Mekke'de tevhit dinini yaymaya başladıktan sonra Mekke ahâlisi bundan rahatsız olmaya başlamıştı. Özellikle Kureyş'in ileri gelen simaları bu tevhit inancından rahatsız olduklarını açıkça göstermeye başlamışlardı. Gün geçtikçe Kureyş'in eşraflarından olan Ebû Cehil, Ebû Leheb ve Süheyl b. Amr gibi müşrik olan kişiler Müslüman olanlara karşı fiziki ve psikolojik işkencelerini artırmışlardı. Süheyl b. Amr, bizzat İslâm'ın yayılmasını engellemek için zenginliğini ve hitabet gücünü kullanarak etkili olmaya çalışmıştır. Hz. Peygamber artan işkenceler ve ambargolar neticesinde Hz. Ebû Bekir ile Medine'ye hicret etmeye karar vermiştir. Müşrikler Medine'ye hicret eden Resûlullah'a engel olmak için Bedir, Uhud, Bedr'il Mevîd, Hendek gibi savaşlar tertip etmişlerdir. Süheyl b. Amr bu savaşların birçoğunda hem fiziki hem de maddî yönden destek vererek iştirak etmiştir.

Hz. Peygamber bir gece rüyasında Umre yaptığını görünce ashabıyla Kâbe'ye doğru harekete geçti. Bunun üzerine Kureyş ne pahasına olursa olsun Hz. Muhammed'i (s.a.v.) ve arkadaşlarını Mekke'ye sokmayacaklarına dair ant içmişlerdi. Resûlullah geliş amaçlarını ifade etmek için elçi olarak Hz. Osman'ı Mekke'ye göndermişti. Belli bir süre sonra Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dair haberler çıkınca Hz. Peygamber ashabıyla Rıdvan biatını gerçekleştirmiş ne olursa olsun Hz. Osman'ın intikamını almadan geri dönmeyecekleri üzerine biat etmişlerdi. Bunun üzerine paniğe kapılan Kureyşli müşrikler, Hz. Peygamber'le anlaşmak üzere Süheyl b. Amr'ı elçi olarak gönderdiler. Hz. Muhammed ve Süheyl b. Amr arasında imzalanan bu anlaşma tarihe Hudeybiye anlaşması olarak geçmişti. Anlaşmaya göre on yıl sürmesi gereken bu anlaşma Süheyl b. Amr'ın da aralarında olduğu Müslümanlarında müttefiki olan Huzâa kabilesine saldırması sonucu iki yıl sürmüş ve bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'nin fethine karar vermiştir.

3.1. Mekke'nin Fethi ve Müslümanların Hazırlıkları

Hudeybiye anlaşmasına göre Huzâa kabilesi Müslümanlar'ın müttefiki, Bekiroğulları kabilesi ise Kureyş'in müttefiki olmuştu. Huzâa ve Bekiroğulları arasında İslâm'dan önceye dayanan bir düşmanlık vardı. Hudeybiye anlaşmasını bozan olay şöyle gerçekleşti.

Bir gün Kinâneoğullarından Enes b. Züneym adında biri Hz. Muhammed'i (s.a.v.) hicveden bir şiir okuyunca Huzâa kabilesinden biri Enes b. Züneym'i darp etti. Bu olay üzerine Bekir kabilesi bunu öne sürerek intikam almak istedi. Bunun için Huzâalılara karşı destek almak için Kureyş kabilesinden yardım istediler.²⁶⁶ Hudeybiye anlaşmasından on sekiz ay sonra Bekiroğulları Kureyş'in büyüklerinden gizli olarak aldıkları silah yardımıyla Mekke'nin Vetir diye anılan bir mevkinde bulunan Huzâa kabilesine Nevfel b. Muaviye başkanlığında gece saldırı düzenledi. Bu saldırıya katılanlar arasında Kureyş'in önemli simalarından Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil ve Safvân b. Ümeyye yüzlerini gizleyerek baskına dahil olmuşlardı.²⁶⁷ Bekiroğulları kaçan Huzâalıları harem bölgesine kadar takip etti. Buranın harem bölgesi olduğunu Nevfel b. Muaviye'ye hatırlatmaya çalışan bir grup olunca Nevfel onlara dönerek: “Bugün benim Rabbim yok. Ey Bekiroğulları harem bölgesinde hacıları soyan siz değil miydiniz? Şimdi bu korku neyin nesi? İntikamınızı alın.” dedi. Mekke'ye giren Huzâalılar Büdeyl b. Verkâ ve köle Ebû Râfiî'nin evine sığındılar.²⁶⁸ Kureyş'in eşrafları sabahın karanlığında kimsenin onları görmediklerini zannederek evlerine gidip uyumuşlardı. Sabah Büdeyl'in evinin önünde yirmiye yakın kişinin öldürüldüğünü görünce korkuya kapıldılar. Süheyl b. Amr Nevfel b. Muaviye'ye artık elindeki esirlerin öldürmemesini, bu bölgeyi terk etmelerini, yeterince silah vb. yardım ettiklerini ona hatırlattı.²⁶⁹

Kureyşliler bu yaptıkları hareketin anlaşmayı bozacağını çok iyi biliyorlardı ve bu konuda da çok telaşlı idiler. Abdullah b. Ebî Rebîa ve Hâris b. Hişâm, Süheyl b. Amr ve Safvân'ın yanına gelerek “Anlaşmayı bozdunuz.” dediler ve bu olayın ne kadar çirkin bir iş olduğunu söyleyerek onları azarladılar. Abdullah ve Hâris buradan

²⁶⁶ Mehmet Nur Akdoğan, *Mekke'nin Fethi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 16.

²⁶⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/16; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/239; Akdoğan, *Mekke'nin Fethi*, 17.

²⁶⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/16.

²⁶⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/17.

ayrıldıktan sonra Mekke'nin lideri olan Ebû Süfyan'a gittiler. Bu hadisenin tez vakitte düzeltilmesini söylediler. Ebû Süfyan: "Bu olayda ben burada yoktum. Bana da danışılmadı. Ancak vebali benim üzerimdedir. Zannımca Muhammed ordusuyla üzerimize gelecektir. Bu bilgi ona ulaşmadan Medine'ye gidip ya yeni bir anlaşma yapmam ya da bu anlaşmayı uzatmam gerekecektir." dedi.²⁷⁰ Huzâa kabilesinden Amr b. Sâlim kırk kişilik bir birlikle beraber Hz. Peygamber'in yanına gelerek olayı şöyle bir şiirle anlattı.

Rabbim ben Muhammed'den yardım istiyorum,

Babalarımız arasındaki anlaşmayı hatırlatıyorum.

Siz çocukken biz babaydık.

Ardından İslâm'la şereflendik ve elimizi üzerinden çekmedik,

Kureyş sana karşı anlaşmayı bozdu.

Senin o kuvvetli sözleşmeni bozdular.

Güçlü bir yardımda bulun bize karşı!

Allah'ın kullarını çağır, yardıma gelsinler!

Onların arasında Allah'ın elçisi vardır.

Deniz gibi köpüren bir ordunun içinde,

Bir lideri, efendilerden bir efendiyi, gece vakti bastılar,

Biz yatarken onlar bize saldırdılar.

Bizleri rükûda ve secdede öldürdüler.

Onlar kimseleri yardıma çağırmayacağımızı sandılar.

Oysa onlar sayıca daha az ve daha çok zillet içindeler.²⁷¹

²⁷⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/18.

²⁷¹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/22; İbn Hişam, *es-Siretü'n*, 4/30; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/58; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/134; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/240; Mücteba Uğur, "Amr b. Sâlim", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/91.

Hiz. Peygamber Amr'ın şiirini dinledikten sonra: "Eğer Ka'boğullarına yardımını esirgersem Allah da bana yardımını esirgesin." diyerek Huzâa kabilesine yardım edeceğini ifade etti.²⁷² Allah Resûlü Damra adında bir sahabeyle bir mektup yazıp Kureyş'e gönderdi. Mektupta üç seçenek vardı: Bunlardan ilki diyet ödenmesi, ikincisi Bekiroğulları'nın Nüfaseoğulları ile ilişkilerini kesmeleri, üçüncüsü ise anlaşmayı bozdukları için savaşa hazır olmaları yazılıydı. Kureyşliler bu teklifleri enine boyuna iyice düşündükten sonra hiçbir seçeneğin kendi menfaatleri uğruna olmadığını aksine zarar edecekleri düşünüyorlardı. Bunun üzerine en iyisi Ebû Süfyan'ı anlaşmayı uzatması ya da yeni bir anlaşma yapması için Medine'ye elçi olarak göndermeye karar verdiler.²⁷³

Ebû Süfyan Medine yolu üzerinde Büdeyl b. Verkâ'yı görünce: "Ey Büdeyl, Yesrib'den mi dönüyorsun?" diye sorar. Büdeyl: "Yesrib'den dönmüyorum." dedi. Bu cevaba karşılık iyice şüphelenen Ebû Süfyan şayet Büdeyl Yesrib'ten geliyorsa kesinlikle devesi Yesrib hurması yemiştir diye düşünerek deve pisliğini inceler ve bu pisliğin Yesrib hurması olduğuna karar vererek yoluna devam eder.²⁷⁴

Ebû Süfyan Medine'ye varınca ilk görüştüğü kişi kızı Ümmü Habîbe oldu. Kızının evine giden Ebû Süfyan Hiz. Peygamber'in döşegine oturmak isteyince kızı Ümmü Habîbe buna müsaade etmedi. Babası: "Neden oturmama izin vermedin? Beni mi ona layık görmedin ya da minderi mi bana layık görmedin?" diye sorar. Kızı: "Hayır bu minder Hiz. Peygamberindir. Sen müşrik birisin ve temiz değilsin." dedi.²⁷⁵ Bu tepki karşısında şaşkın bir şekilde kızının evinden ayrılarak Resûlüllah'ın yanına gelen Ebû Süfyan Hiz. Peygamber'e Hudeybiye anlaşması esnasında bulunmadığını bu nedenle anlaşmayı yinelemesini ve süresinin uzatılmasını talep etti. Allah Resûlü: "Biz Hudeybiye anlaşmasına sadığız. Ona ne bir aykırı davranışta bulunuruz ne de onu uzatırız." dedi.²⁷⁶ İstedğini bulamayan Ebû Süfyan Ebû Bekir, Ömer, Osman, Sa'd b. Ubâde, Ali ve Fâtıma'nın yanına gidip arabulucuk yapmasını istedi. Ancak her birinden ayrı ayrı olumsuz yanıt aldı.²⁷⁷ Son bir kez Hiz. Ali'nin

²⁷² Vakıdî, *Meğazî*, 3/24; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/134; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/240.

²⁷³ Akdoğan, *Mekke'nin Fethi*, 21.

²⁷⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 3/25; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/31; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/240.

²⁷⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/26; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/32; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/241.

²⁷⁶ Akdoğan, *Mekke'nin Fethi*, 23.

²⁷⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/26; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/32; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/241.

yanına giden Ebû Süfyan Ali'den kendisine bir nasihatte bulunmasını istedi. Hz. Ali: "Sen Kinâne'nin en önde gelenisin. Arabuluculuk yapmandan başka bir hayır görmüyorum." dedi. Ebû Süfyan: "Bunun bana bir yarar sağlayacağını düşünüyormusun?" dedi. Hz. Ali: "Hayır, ancak bundan başka bir şey de diyemem." dedi.²⁷⁸ Ebû Süfyan hızlı bir şekilde Hz. Peygamber'in bulunduğu mescide gidip "Ben insanlar arasında arabuluculuk yapmaya gayret gösterdim. Ya Muhammed! Bu gayretimi arabulucuğumu geri çevireceğini düşünmüyorum." dedi. Allah Resûlü: "Ey Ebû Süfyan sen mi bunu söylüyorsun?" dedi. Ebu Süfyan: "Evet" dedi²⁷⁹ ve akabinde devesine binerek Mekke'ye geri döndü.

Ebû Süfyan Mekke'ye dönünce kavmi onun Muhammed'in dinine girdiğini zannettiler. Eşi Hind: "Kureyş ehli senin Muhammed'e tabi olduğunu düşünüyorlar. Bu geciken dönüşün bizler için hayırlıysa bir problem yok." dedi. Ebû Süfyan Medine'de yaşadıklarını anlattı. En sonda Ali'nin dediği şeyi yapıp döndüğünü söyledi. Hind bu olanları işitince bir hınçla ayağa kalkarak: "Ne kadar kötü bir elçisin!" diye serzenişte bulundu. Ebû Süfyan atalarının dininden dönmediğini ifade ederek tıraş oldu, İsâf ve Nâile putlarının yanında kurbanını kesti. Kureyş'in önde gelen simaları Ebû Süfyan'a neler yapıp ettiklerini sordular. Ebû Süfyan karısı Hind'e anlattıklarını onlara da anlattı. Kureyş'in eşrafları: "Eli boş olarak dönmüşsün. Senden daha kötü bir elçi şimdiye kadar görmemiştik." dediler.²⁸⁰

Hız. Peygamber Kureyş'in anlaşmayı bozması üzerine Hz. Âişe'den sefer hazırlığı yapmasını istedi. O esnada babası Hz. Ebû Bekir eve girer ve kızının bu hazırlığının sebebini sorar. Hz. Âişe bu hazırlığın sebebini bilmediğini dile getirir. Hz. Ebû Bekir Resûlullah'la karşılaşınca "Sefere mi niyetlendin?" tarzında bir soru yöneltir. Hz. Peygamber "Evet" deyince Hz. Ebû Bekir: "Benim de hazırlanmamı ister misin?" dedi. Hz. Peygamber "Evet" dedi. Hz. Ebû Bekir seferin nereye olduğunu sordu. Hz. Peygamber, Kureyş'in üzerine gideceğini bunu da saklı tutmasını emretti.²⁸¹ Bütün ashabına da sefer hazırlığına başlamalarını emreden Hz. Peygamber, civar kabilelere haber salarak sefere katılmalarını emretti. Akabinde

²⁷⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/27.

²⁷⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/27.

²⁸⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/29.

²⁸¹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/30; Hamidullah, *Hız. Peygamber*, 141.

şöyle duada bulundu: “Rabbim Kureyş’in casuslarını al. Bir an önce varmayı nasip et.”²⁸²

Hiz. Muhammed (s.a.v.) tam sefer hazırlığını bitirmişken ehli Bedirden olan Hâtıb b. Ebî Beltea bir mektup yazmış ve bu mektubu Kureyş’in önemli kişilerinden Süheyl b. Amr’a, Safvan b. Ümeyye’ye ve İkrime b. Ebî Cehil’e ulaştırması için Sâre adında bir müşrik kadına vermişti. Mektupta şunu yazmıştı: “Resûlullah halka sefere çıkacağını duyurdu. Sizden başkasına yöneleceğini zannetmiyorum. Size bu mektubu yazmamın nedeni, yanınızda bir kıymetim olmasını istedim.”²⁸³

Hiz. Peygamber bu olayı Cebrail (a.s) aracılığı ile öğrendi. Allah Resûlü Zübeyir b. Avvam, Hiz. Ali ve Mikdâd’ı Hah bahçesine yolladı. Onlara orada mektup taşıyan bir kadın göreceksiniz. Mektubu alıp bana getirmenizi şayet mektubu vermezse kadını öldürmelerini emretti. Hiz. Ali kadını Hah bahçesinde yakaladı ve mektubun nerde olduğunu sordu. Sâre mektubun olmadığını dile getirince Hiz. Ali: “Ya mektubu verirsin ya da senin üstünü başını açarız.” diyince kadın başındaki örükleri açıp mektubu ona verdi. Mektup Allah Resûlüne ulaşınca mektubu yazanın Hâtıb olduğunu öğrendi. Hâtıb’ı çağırarak bu hareketinin nedenini sordu. O ise “Ben iman etmiş biriyim. İmanımdan da dönmedim. Benim Mekke’de ailem var. Herhangi bir tanıdığım da yok. Onların güvencesi için bu işe kalkıştım. Ya Resûlullah! Benim hakkımda aceleci olma.” dedi. Orada bulunan Hiz. Ömer: “Hiz. Peygamber bütün güvenlik tedbirlerini üst safhaya çıkartmışken senin yaptığın iş neyin nesi? Beni bırak da bunun cezasını vereyim.” diyince Hiz. Peygamber Hâtıb’a serbestsin dedi. İstedğin şekilde yaşayabilirsin.²⁸⁴ Kısa bir süre sonra Allah (c.c) Hâtıb hakkında şu âyeti nazil etti.²⁸⁵ “Ey İman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar size gelen hakkı inkâr ettiler. Rabbiniz olan Allah’a inandınız diye Resûlü ve sizi yurdunuzdan

²⁸² Vakıdî, *Meğazî*, 3/29.

²⁸³ Vakıdî, *Meğazî*, 3/32; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/34; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/134; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/242; Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 141; Nebi Bozkurt, “Hâtıb b. Ebû Beltea” (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/444-445; Hakan Temir, “Hâtıb b. Ebî Belte’a ve Hayatı”, *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi* 5 (2019), 31-75; Mehmet Ali Kapar, “Hâtıb b. Ebû Beltea Hayatı ve Faaliyetleri”, *İSTEM* 33 (2019), 1-19; Faysal Dönder, *Hâtıb b. Ebî Beltea’nın Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri* (Sivas: Sivas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 21.

²⁸⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 3/32; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/34.

²⁸⁵ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/242.

çıkarıyorlar. Eğer rızamı kazanmak üzere benim yolumda cihat etmek için çıktıysanız böyle yapmayın. Onlara gizlice sevgi besliyorsunuz. Oysa ben sizin gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa, mutlaka doğru yoldan sapmıştır.”²⁸⁶

Hız. Peygamber bir taktik olarak İzam seriyyesine karar verdi. Çünkü mektubu götüren Sâre okuma yazmasını bilmiyordu. Mekke’ye gidince başından geçenleri anlatacağını düşünen Allah Resûlü böyle bir seriyyeye çıkılmasını emretti. Kureys’in Sâre’nin anlattıklarından bir çıkarım elde edebileceğini biliyordu ve bunun neticesinde hedef şaşırtmak için böyle bir plan yaptı.²⁸⁷

Hız. Muhammed (s.a.v.) yaklaşık on bin kişi ile yerine Ebû Ruhm’u vekil bırakarak hicri 8. yılının on Ramazan’ında çarşamba günü ikinci namazından sonra yola çıktı.²⁸⁸ Müslümanların tümü oruçlu idi. Hız. Peygamber: “Dileyen orucunu tutsun dileyen de orucunu bozsun.” dedi. Allah Resûlü orucunu tutunca Müslümanların tamamı orucunu tuttu. Ancak Kedîd bölgesine gelince Hız. Peygamber bir bardak su isteyip orucunu bozdu. Bunun üzerine bütün ashap da orucunu bozdu.²⁸⁹ Resûlullah, Zübeyir b. Avvâm komutanlığında iki yüz kişilik bir öncü birlik göndermişti. Zübeyir yolda bir casus yakalayıp Hız. Peygamber’in huzuruna getirdi. Yoğun bir sorgunun ardından kendisinin Hevâzin kabilesinin casusu olduğunu kabul etti. Resûlullah Hevâzin kabilesinin nasıl bir hazırlık içinde olduğunu sordu. Casus: “Civar kabilelerden destek alarak savaş aletleri hazırladılar ve başlarında da Mâlik b. Avf duruyor.” dedi. Hız. Peygamber casusun hapsedilmesini istedi.²⁹⁰

Hız. Peygamber yolda amcası Hız. Abbas ile karşılaştı. Resûlullah ona yanındaki fazlalıkları Medine’ye göndermesini emretti. Allah’ın elçisi Kudeyd bölgesine ulaşınca ashabını savaş düzenine soktu. Sancaklardan ilkin Hız. Ali, ikincisini Zübeyir b. Avvâm, üçüncüsünü ise Sa’d b. Ebî Vakkas taşıyordu.²⁹¹ Hız.

²⁸⁶ el-Mümtehine 60/1.

²⁸⁷ Hamidullah, *Hız. Peygamber*, 143.

²⁸⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/35; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/35; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/134.

²⁸⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/35; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/35; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/134.

²⁹⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/39.

²⁹¹ Akdoğan, *Mekke’nin Fethi*, 40.

Peygamber Merru Zahran’a ulaşınca geceleyin on bin ateş yakılmasını emretti. Bu stratejinin amacı Kureyş müşriklerini korkutmaktı.²⁹²

Kureyş bu korkunç manzara karşısında bilgi alması için Ebû Süfyan’ı gönderdi. Gece yarısı Ebû Süfyan yanına Hâkim b. Hizam’ı alarak yola koyuldu. Yolda Büdeyl b. Verkâ’yı görünce kendileriyle gelmeleri için ikna ettiler. Ebû Süfyan Merru Zahran’ın Erâk bölgesine ulaşınca binlerce çadırın ve bineğin olduğunu görünce iyice korkmaya başladı. Erâk bölgesinde bulunan Abbas Ebû Süfyan’ın sesini işitti. Abbas’ın Ebû Süfyan’ı Resûllullah’ın huzuruna götürmek istediğini ve kendisine emân vereceğini söylemesi üzerine Ebû Süfyan bu teklifi kabul eder. Abbas onu Hz. Peygamber’in yanına getirince Hz. Ömer bir hınçla hiddetlenip Ebû Süfyan’ın boynunu vurmak istedi. Abbas onun emân altında olduğunu söyledi.²⁹³ O gece Hâkim ve Büdeyl Hz. Peygamber’in çadırında Müslüman oldu. Ebû Süfyan ise kendine biraz zaman verilmesini talep etti. Ebû Süfyan geceyi Abbas’ın çadırında geçirdi. Sabah namazı için kalkan Müslümanları görünce şaşkınlığını gizleyemedi. Ashabın Hz. Peygamber’in abdest suyunu yüzlerine sürmeleri onu etkileyen başka bir etkendi. Ebû Süfyan Abbas’ı görünce: “Ben ne Kisrâ’da ne de Rumlar’ın efendilerinde hakimiyetin böylesini görmedim.” Abbas: “O zaman sen de O’na tabi olup İslâm’la şereflensene” dedi. Hz. Peygamber Ebû Süfyan’ı görünce: “Ey Ebû Süfyan artık iman etme vaktin gelmedi mi?” diye sordu. Ebû Süfyan hemen oracıkta iman ederek Müslüman oldu.²⁹⁴

Hiz. Peygamber: “Kim Ebû Süfyan’ın evine girerse o güvendedir. Kim evini kapatırsa o güvendedir.” dedi.²⁹⁵ Sonrasında ordusuyla harekete geçti. İslâm’ın sancaklarından birini taşıyan Sa’d b. Ubâde yüksek bir sesle: “Bugün Allah’ın Kureyş’i zelil edeceği bir gündür. Bugün Mescid-i Haram’da kan dökmenin helal sayıldığı bir gündür.” dedi ve bu durum Allah’ın elçisine anlatılınca: “Bugün

²⁹² Vakıdî, *Meğazî*, 3/49; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/35; İbn Sa’d, *Tabakat*, 2/135; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/244; Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 143.

²⁹³ Vakıdî, *Meğazî*, 3/50; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/35; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/244.

²⁹⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 3/53.

²⁹⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/54; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/38; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/59; Hamidullah, *Hiz. Peygamber*, 143.

merhamet günüdür. Bugün Kureyş'in aziz günüdür.” dedi ve akabinde Sa'd'ı görevinden alarak sancağı Kays b. Sa'd'a verdi.²⁹⁶

3.2. Kureyşli Müşriklerin Hazırlıkları

Kureyş'in saygın isimlerinden Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebî Cehil ve Sâfvan b. Ümeyye insanları savaşa davet ediyorlardı. Muhammed ve arkadaşlarını ne pahasına olursa olsun Mekke'ye sokmayacaklarına dair yemin ettiler.²⁹⁷

Müşriklerden Himâs b. Kays Hz. Peygamber'in gelişini duyunca hemen kılıcını hazırlamaya başladı. Eşi bu hazırlığın sebebini sorunca Muhammed ve arkadaşlarıyla savaşmak için olduğunu ve onlardan senin için hizmetçi alacağına dair sözler sarf etti. Eşi: “Muhammed ve ordusuyla savaşma. Kaybeden sen olursun.” dedi. Himâs eşini dinlemeyerek Süheyl b. Amr'ın ordusuna katıldı.²⁹⁸ Ebû Süfyan ve Abbas Allah Resûlünün ordusundan önce Mekke'ye geldiler. Ebû Süfyan Kâbe'de toplanan grubun karşısına çıkarak Muhammed bana dedi ki: “Kim Ebû Süfyan'ın evine girerse güvendedir. Kim kapısını kapatırsa güvendedir. Kim teslim olursa güvendedir.” sözünü verdi. Karısı Hind bu duruma sinirlenip Ebû Süfyan'ın çok kötü ve rezil bir elçi olduğunu haykırdı. Ebû Süfyan: “Ey Kureyş ehli! İslâm'la şereflenin ki huzura kavuşun.” diyerek sözlerine devam etti. Kureyş müşrikleri “Allah seni kahretsin.” dediler.²⁹⁹ Ebû Süfyan'ın bütün söylemlerine karşı çıkarak Müslümanlara karşı direneceklerini söyleyip hazırlıklara devam ettiler.

3.3. Hz. Peygamber'in Mekke'ye Girişi ve Süheyl b. Amr'ın Emân Talep Etmesi

Hz. Peygamber hicri 8 miladi 639 yılında ordusunu dört kola ayırarak Mekke'ye girdi. Savaşmayı yasaklamıştı lakin on kişinin öldürülmesini emretmişti. Başka bir rivayete göre bu sayının on dört olduğu aktarılır. Bu kişiler; İkrime b. Ebî Cehil, Abdullah b. Sa'd b. Ebî Sarh, Hind b. Utbe, Hebbar b. Esved, Mikyes b. Sübâbe, Huveyris b. Nukayz, Abdullah b. Hatal, Sâre, Kureyna (Fertane), Kureybe

²⁹⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 3/57; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/41; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/247.

²⁹⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/57.

²⁹⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/59.

²⁹⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/58; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/40; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/246.

(Ernebe), Abdullah b. Ziba'ra, Kab' b. Zühayr, Vahşî b. Harb, Safvan b. Ümeyye, adlı kişilerdi.³⁰⁰

Bir birliğin Zübeyir b. Avvâm komutasında Mekke'ye başka bir kapıdan girmesini emretti. Zübeyir hiçbir zorlukla karşılaşmadan rahatça Mekke'ye girmeyi başardı ve İslâm sancağını oraya dikti.³⁰¹ Allah'ın elçisi bir diğer birliği Hâlid b. Velîd komutasında Lât bölgesinden girmesini emretti. Hâlid girdiği bölgede Süheyl b. Amr, Sâfvan b. Ümeyye³⁰² ve İkrime b. Ebî Cehil'in oluşturduğu derme çatma bir orduyla karşılaştı. Müşrik ordusunun ok atmaları ile başlayan mücadele Hâlid'in karşılık vermesi sonucunda kısa sürede dağılmalarıyla neticelendi. Bu çarpışmada dört müşrik öldürüldü, direniş birliği dağılmaya başladı.³⁰³ Kaçanlar arasında karısına hizmetçi bulma niyetiyle çıkan Hımas b. Kays da vardı. Korkarak evine giren Hımas karısına bir an önce kapıyı kapatmasını söyledi. Karısı “Bana vadettiğin hizmetçi nerede?” sualini yöneltince Hımas şu şiirle karşılık verdi:

Şayet Handeme'de bulunsaydın,

Sâfvan ve İkrime'nin nasıl kaçtıklarını görürdün

Bir de Ebû Yezid, (Süheyl b. Amr) tıpkı yetimleriyle yalnız başına kalan kadın gibiydi.

Ufacık bir söz bile söyleyemezdin.

Müslümanlar kılıçla bizi öldürdüler,

Arsanlar gibi kükrüyorlardı arkamızda,

Haykıran Müslümanlardan “Güm, Güm” diye sesler yükseliyordu.³⁰⁴

³⁰⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/60; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/59; Arslan, *Vahiy ve Akıl*, 555.

³⁰¹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/60; Mustafa Çiçek, “Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn Döneminde Zübeyr b. El-Avvâm”, *İSTEM* 7 (2006), 135-158; Mehmet Efendioğlu, “Zübeyr b. Avvâm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/522-524.

³⁰² Mehmet Ali Kapar, “Safvân b. Ümeyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/486-487.

³⁰³ Vakıdî, *Meğazî*, 3/61; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/42; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/136; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/247; Hamidullah, *Hz. Peygamber*, 146; Önder, *Hâlid b. Velîd*, 13; Hacı Ataş, “Hâlid b. Velîd'in Komutanlığı ve Azledilmesi”, *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/1 (2020), 34-50; Fayda, “Hâlid”, 15/290.

³⁰⁴ Vakıdî, *Meğazî*, 3/63; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/43; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/247.

Allah Resûlü Mekke'ye girince elindeki asa ile “Hak geldi bâtil yok oldu.” sözleriyle putları deviriyordu.³⁰⁵ Bu putlar arasında Hübel putu da vardı.³⁰⁶ Hz. Ömer'e Kâbe'nin içindeki resimleri imha etmesini emretti.³⁰⁷ Kâbe'nin anahtarlarını Osman b. Talha'ya tekrar verdi. Sikâye görevini amcası Abbas'a verdi.³⁰⁸ Hz. Peygamber Bilal'e ezan okumasını emretti. Bilal Kâbe'nin damına çıkıp ezan okudu.³⁰⁹ Ezan sesini işiten Süheyl: “Şayet bu Allah'ı öfkelenдіrmışse kesinlikle onu değıştirecektir.” sözüyle tepkisini gösterdi.³¹⁰ Akabinde Hz. Peygamber civardaki putlardan biri olan Uzzâ'nın yıkılması için Hâlid b. Velîd'i görevlendirdi.³¹¹ Süvâ putu için Amr b. As'ı ve Menat putu için Sa'd b. Zeyd'i vazifelendirdi.³¹²

Hz. Peygamber Kâbe'nin merdivenlerine çıkarak: “Ey insanlar şu an içinizden ne geçiriyorsunuz? Ne düşünüyorsunuz?” diye sordu. İnsanlar da “Senden iyilik ve hayır düşünüyoruz.” dediler. Allah Resûlü: “Kardeşim Yusuf'un söylediğı gibi bugün size kınama yoktur. Allah sizi bağışlasın.” dedi.³¹³ Bu nedenle Mekkelilere “Tulekâ” (Azad edilmişler) ismi verilmiştir.³¹⁴

Ölüm listesinde ismi olan İkrime b. Ebî Cehil karısının emânı ile affedildi.³¹⁵ Yine aynı şekilde Abdullah b. Sa'd Hz. Osman'ın emânıyla affedilenler arasında yer aldı.³¹⁶ Aynı şekilde kadınlarla beraber Hz. Peygamber'in huzuruna gelen Hind b. Utbe de ölüm listesinde olmasına rağmen bağışlandı.³¹⁷

³⁰⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/67; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/51.

³⁰⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 3/67; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/136; Ömer Faruk Harman, “Hübel”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/444-445.

³⁰⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/69; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/48.

³⁰⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/73; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/47; Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Mekke”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/555-563.

³⁰⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/48; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/136; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/152; Hamidullah, *Hz. Peygamber*, 132.

³¹⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/81.

³¹¹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/105; Fayda, “Hâlid”, 15/290; Önder, *Hâlid b. Velîd*, 14.

³¹² Vakıdî, *Meğazî*, 3/105.

³¹³ Vakıdî, *Meğazî*, 3/70; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/47; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/142; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/60; Hamidullah, *Hz. Peygamber*, 152.

³¹⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/252; Kemal Sandıkçı, “Tulekâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/361-362.

³¹⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/86; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/249; Abdullah Aydın, “İkrime b. Ebû Cehil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/42-43; Belkıs Özsoy, *İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslam Tarihi'ndeki Yeri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 33.

³¹⁶ İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/44.

³¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/251.

Mekke'nin fethine müsebbip olanların başında gelen isimlerden biri de Süheyl b. Amr idi. İkrime ve Sâfvan'la beraber son savunmada da başarısız olunca korkudan evine sığınmıştı. Allah Resûlü'nün tam anlamıyla Mekke'yi fethettiğini görünce öldürülme korkusuyla evinden çıkamamıştı. Bu nedenle Resûlullah'tan kendisi için emân dilesin diye evladı Abdullah b. Süheyl'i Hz. Peygamber'e yollamıştı. Süheyl b. Amr, Muhammed'e karşı kendisinden daha kötü davranan birinin olmadığını söyleyerek: "Hudeybiye'de çok çirkin hareketlerde bulundum. Müslümanlara karşı savaşlarda yer aldım. Hudeybiye anlaşmasında Kureyşlilerin safında bulundum ve Kureyş'in her türlü işinde destek verdim." diyerek serzenişlerde bulunuyordu. Oğlu Abdullah Hz. Peygamber'in huzuruna varınca: "Ya Resûlullah babama emân verir misin?" dedi. Hz. Peygamber: "Evet, Süheyl b. Amr Allah'ın emânıyla güvendedir, gelsin." dedi. Akabinde yanında bulunan kalabalığa şöyle seslendi: "Süheyl b. Amr ile yüz yüze gelen ona kırıcı bakmasın. Süheyl b. Amr ortaya çıksın. Allah'a yemin ederim ki Süheyl b. Amr zeki ve şerefli biridir. Onun gibilerin Müslümanlıktan habersiz olması doğru değildir. O bu ana kadar yapıp ettiklerinden bir menfaat görmemiştir ve bunun da farkına varmıştır." Bu sözleri işiten Abdullah babasının yanına gitti ve işittiklerini ona ilettiler. Bunun üzerine Süheyl b. Amr: "Yemin ederim ki o küçükken de büyüdükten sonra da hep iyi biriydi." dedi.³¹⁸

Hz. Peygamber Mekke'ye vali olarak Attâb b. Esîd'i tayin etti.³¹⁹ Ardından Huneyn Gazvesi için sefere çıktı.

3.4. Huneyn Savaşı ve Süheyl b. Amr'ın Tavrı

Hz. Peygamber Mekke'yi fethedip görev dağılımını yaptıktan sonra ashabıyla istişare edip Hevâzin kabilesinin üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) hicri 8 miladi 630 yılında on iki bin kişilik bir orduyla sefere çıktı.³²⁰ Huneyn

³¹⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/81; Bayram Savaş, *Mekke'nin Fethinde Demi Heder Edilenler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 134.

³¹⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/145; Hamidullah, *Hz. Peygamber*, 152; Fahreddin Atar, "Attâb b. Esîd", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/93.

³²⁰ Vakıdî, *Meğazî*, 3/124; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/74; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/150; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/62.

savaşı Kur'ân-ı Kerîm'de Bedir³²¹ savaşından sonra adı anılan ikinci savaştır.³²² İsmi savaşı gerçekleştirdiği yerden aldığı gibi Hevâzinlilere karşı savaşılmasından dolayı Hevâzin savaşı olarak da bilinir.³²³

Hevâzin kabilesi Hz. Peygamber'in Mekke'yi fethedip hâkimiyeti altına aldığı sırada sıradaki hedefin kendileri olduklarını iyice anlamalarından sebep korku ve telaşa kapıldılar. Sakîf kabilesi ise Uzzâ putu kırılınca bu durum kendi putları olan Lât'ın başına da geleceğini düşünmüşlerdi.³²⁴ Hevâzin ve Sakîf kabilesi derin bir istişareden sonra lider olarak henüz otuz yaşında olan Mâlik b. Avf'ı seçtiler.³²⁵ Mâlik b. Avf, savaş tekniğini çok iyi bilen ve tecrübelerinden istifade etmek için yüz altmış yaşında olan Düreyd b. Simme'den bizzat savaşa katılmasını istemişti.³²⁶ Müşrik ordusu bir müddet Evtâs denilen mevkide konakladı.³²⁷ Hz. Peygamber bir savaş stratejisi olarak bilgi toplaması için Abdullah b. Ebî Hadred adındaki sahâbîyi casus olarak düşman ordusunun arasına gönderdi. Aralarına sızmayı başaran Abdullah, Mâlik b. Avf'ın ordusuna karşı yaptığı konuşmaya şahit oldu. Mâlik b. Avf, “Muhammed bu savaştan önce asla kimseyle savaşmamıştır. Savaş tekniklerini bilmeyen beceriksiz kişilerle savaşmıştır. Sabah olunca kadınlarınızı, çocuklarınızı ve hayvanlarınızı arkanıza sıra sıra dizin. İlk hamle sizden olsun. Kılıçlarınızın kınlarını imha edin ve tek bir vücut halinde savaşın. Unutmayınız ki zafer ilk hamleyi yapanlarındır.” gibi sözlerle ordusunu savaşa hazırlıyordu. Bunları işiten Abdullah duyduklarını bir an önce Hz. Peygamber'e anlatmak için yola koyuldu.³²⁸

Hz. Peygamber savaş hazırlığı için henüz Müslüman olmayan Sâfvan b. Ümeyye'den yüz adet zırh,³²⁹ Mekke'nin zenginlerinden Huveyt b. Abdülüzâ'dan

³²¹ Muhammed Hamidullah, “Huneyn Gazvesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/376-377; Nurgissa Duisenov, *Sebep ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 11.

³²² Hamidullah, “Huneyn”, 18/376; Duisenov, *Sebep ve Sonuçlarıyla*, 11.

³²³ Hamidullah, “Huneyn”, 18/376.

³²⁴ Duisenov, *Sebep ve Sonuçlarıyla*, 12.

³²⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/121; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/69; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/149; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/62.

³²⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 3/121; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/69; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/62.

³²⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/122; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/150.

³²⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/128; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/150.

³²⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/125; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/150; Kapar, “Safvân”, 35/486.

kırk bin dirhem,³³⁰ Abdullah b. Ebî Rebîa'dan otuz bin dirhem borç para almıştı.³³¹ Müşrik olmalarına rağmen savaş sonunda ganimetten faydalanmak için yaklaşık seksen kişi orduya katılmıştı. Bunlar arasında Süheyl b. Amr da vardı.³³² Allah Resûlü'nün ordusu sefer esnasında Zât-ı Envât adında büyük bir ağaca rastladı. Araplar her yıl bu ağacın yanına gelerek ibadetlerini yapar ve kurbanlarını keserlerdi. Daha yeni İslâm'la şereflenen bazı kişiler Hz. Peygamber'e gelerek: "Ya Resûlüllah onların Zât-ı Envât'ı gibi sen de bizlere Zât-ı Envât yap." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Allah'a yemin ederim ki Musa'nın kavminin sözleri gibi bir şey söylediniz. Musa'nın kavmi Ey Musa! Onların kendilerine ait ilahları (putları) olduğu gibi sen de bize ait bir ilah yapsana dediler. Musa onlara şüphesiz siz cahillik eden bir kavimsiniz." diyerek bu isteğin yanlış bir şey olduğunu ifade etti.³³³

Her iki taraf da Huneyn mevkiisine gelmişti. Hz. Peygamber ordusuna sabırla mücadele etmelerini tavsiye ediyordu. Savaşın başlarında İslâm ordusu müşrik ordusunun pususuna düşüp ok yağmuruna tutulunca neye uğradıklarını anlamadan arkalarına bakmadan dağılarak geriye doğru kaçmaya başlamışlardı. Müslümanlar sayılarının fazlalığına güvenip kibirlenmişlerdi. Yüce Mevlamız Tevbe sûresinin yirmi beşinci âyetinde bu olayı şöyle anlatmaktadır. "Andolsun Allah birçok yerde ve Huneyn savaşı gününde size yardım etmiştir. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat bu çokluk size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet bozularak gerisin geriye dönüp kaçmıştınız."³³⁴ Müslümanların hezimetini gören müşrikler sevinç nidaları atmaya başladı. Kelede b. Hanbel: "Sihir bozuldu. Sihrin sahipleri hezimete uğradı." diye haykırıyordu. Kelede'nin sözüne karşılık Sâfvan: "Sus! Hevâzinlilerden birisinin bana liderlik yapmasındansa Kureyşli birinin bana liderlik yapması benim için daha hayırlıdır." dedi.³³⁵ Ebû Süfyan: "Müslümanların hezimetleri denize kadar durmaz." dedi. Süheyl b. Amr: "Muhammed ve ashabı bu musibetten kurtulamazlar." deyince

³³⁰ Çubukcu, "Huveytib", 18/430.

³³¹ İsmail Lütfü Çakan, "Abdullah b. Ebû Rebîa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/96-97.

³³² Vakıdî, *Meğazî*, 3/129; Duisenov, *Sebepler ve Sonuçlarıyla*, 20.

³³³ Vakıdî, *Meğazî*, 3/126; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/74.

³³⁴ et-Tevbe 9/25.

³³⁵ Vakıdî, *Meğazî*, 3/144; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/75; Yakubî, *Tarihu'l-Yakubî*, 2/62.

İkrime b. Ebî Cehil Süheyl b. Amr'a dönerek: "Bu doğru bir kelam değil. Yanlış konuşuyorsun. Her şey Allah'ın elindedir. Muhammed ve arkadaşlarının elinde bir şey yoktur. Bugün hezimete uğrasalar dahi yarın galibiyet onlarındır." dedi. Süheyl b. Amr: "Sen Muhammed'e yeni itaat ettin. Bu nedenle böyle konuşuyorsun." diyince İkrime: "Ey Ebû Yezid! Allah'a yemin ederim ki aklımız olmasına rağmen bizler aklımızı kullanmıyorduk. Ne fayda ne de zarar veren taştan yapılmış putlara tapıyorduk." dedi.³³⁶

İslâm ordusunun arkasına bakmadan dağılıp gitmesi Hz. Peygamber'i derinden üzmüştü. Allah Resûlü orduyu toparlamak için şöyle sesleniyordu: "Ey Allah ve Resûlünün yardımcıları ben Allah'ın kulu ve elçisiyim ve sabrediyorum."³³⁷ Hz. Peygamber amcası Abbas'ı görünce: "Ey Abbas! Ey Ensar topluluğu! Ey Semûre ashâbı" diye bağır dedi. Abbas gür sesiyle Allah Resûlünün söylediklerini haykırdı.³³⁸ Hz. Peygamber ve Hz. Abbas'ın seslenmelerini işiten ashap Allah Resûlünün yanında toplandılar. Tekrardan toplanan İslâm ordusu savaş düzeni alarak Hevâzin kabilesine hücum etmeye başladılar. Büyük bir taarruz hareketi başlatan İslâm ordusu müşrik ordusunu hezimete uğrattı. Bu kez kaçan taraf müşriklerdi. Kimileri Evtâs'a kimileri de Tâif'e doğru kaçmaya başladı. Savaş öyle kızışmıştı ki savaşa kadınlarıyla, çocuklarıyla ve mallarıyla gelen müşrikler onları savaş meydanında bırakıp kaçmıştı. Kaçanlar arasında savaş taktiklerini çok iyi bilen Düreyd b. Simne de vardı. Ashaptan Rebî'a b. Rufay Düreyd'i yakaladı ve öldürdü.³³⁹

Savaşın sonuncunda ganimet olarak yirmi dört bin deve, kırk bin koyun ve dört bin ukıyye gümüş elde edilmişti. Bununla beraber pek çok kişi esir alınmıştı.³⁴⁰ Bu esirler arasında Hz. Peygamber'in süt kardeşi Şeymâ da vardı. Kendisini esir alan ashâba: "Ben Allah Resûlü'nün kız kardeşiyim." dedi. Ashap Şeymâ'yı alıp Hz. Muhammed'in huzuruna getirince Şeymâ: "Ey Allah'ın elçisi ben senin kız kardeşinim." dedi. Hz. Peygamber ilk etapta Şeymâ'yı tanıyamadı. Bunun üzerine "Kardeş olduğumuza dair bir işaret var mı?" diye sordu. Şeymâ ona vücudunda

³³⁶ Vakıdî, *Meğazî*, 3/145.

³³⁷ Vakıdî, *Meğazî*, 3/132; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/76; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/155.

³³⁸ Vakıdî, *Meğazî*, 3/133; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/76; İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/155.

³³⁹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/149; İbn Hişam, *es-Sîretü'n*, 4/84.

³⁴⁰ İbn Sa'd, *Tabakat*, 2/152; Hamidullah, "Huneyn", 18/377.

ısırlmış bir yer gösterdi ve “Sırâr vadisinde dolaşıyorken seni omuzlarıma kaldırdığımda orayı ısırmıştın. Bu işaret senin bıraktığın bir işarettir.” Benim babam senin babandı, annem ise senin annendi. Biz seninle aynı memeden süt emdik.” Hz. Peygamber bu işareti ve anlatılanları hatırlayınca ridasını Şeymâ için yere serdi ve bunun üzerine oturmasını istedi. Onunla selamlaştı ve gözleri yaşardı. Akabinde Şeymâ’ya annesini ve babasını sordu. Şeymâ onların öldüğünü söyledi. Resûlullah ona: “Eğer istersen, sevgi ve izzet görerek bizimle kal. Şayet kavmine ve akrabalarının yanına dönmek istersen geri dönersin.” dedi. Şeymâ Müslüman oldu ve kavmine dönmek istediğini söyledi. Hz. Peygamber Şeymâ’ya üç köle ve bir cariyeye hediye etti.³⁴¹

Hiz. Peygamber ganimetlerin Ci’râne bölgesine götürülmesini emretti ve bu ganimetlerin başına Mes’ud b. Amr’ı vazifelendirdi. Kendisi ise Sakîfliler’in üzerine yürümek için Tâîf’e doğru hareke geçti.³⁴²

3.5. Süheyl b. Amr’ın Ci’râne’de Müellefe-i Kulûb Statüsünde Pay Alması ve Müslüman Olması

Müellefe-i Kulûb kalpleri İslâm’a ısındırılan, yumuşatılan kimseler demektir.³⁴³ Hiz. Peygamber hicri 8 miladi 630 yılında gerçekleştirdiği Huneyn savaşından sonra kazanılan ganimetlerin bir bölümünü kalplerini İslâm’a ısındırmak için Müellefe-i Kulûb olarak vasıflandırılan kişilere taksim etmiştir.

Huneyn’de Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin bir kısmı Tâîf’e bir kısmı da Evtâs’a doğru kaçmışlardı. Allah Resûlü toplanan ganimetlerin Ci’râne bölgesine götürülmesini istedi ve Tâîf’e doğru sefere çıktı. Tâîf’in dayanıklı surları ve savaş taktikleri sonucu yaklaşık bir ay süren muhasaranın ardından Nevfel b. Muaviye ve bazı ileri gelen sahâbîlerle istişare ettikten sonra muhasarayı kaldırıp Ci’râne’ye dönmeye karar verdi.³⁴⁴

³⁴¹ Vakıdî, *Meğazî*, 3/148; İbn Hişam, *es-Sîretü’n*, 4/89; Yakubî, *Tarihu’l-Yakubî*, 2/63.

³⁴² Duisenov, *Sebeb ve Sonuçlarıyla*, 44.

³⁴³ Cengiz Kallek, “Müellefe-i Kulûb”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/473-475.

³⁴⁴ Küçükbaşcı, “Tâîf”, 39/445; Nagehan Çakıcı, *Hiz. Peygamber Döneminde Müellefe-i Kulûb* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 12.

Ci'râne, Mekke ile Tâif arasında Mekke'ye dokuz mil uzaklıktadır.³⁴⁵ Hz. Peygamber Ci'râne'ye varınca ganimetleri ilk önce Müellefe-i Kulûb statüsündeki insanlara dağıtarak başladı.³⁴⁶ Kimilerine yüz deve pay verirken kimilerine de elli deve pay vermişti. Yüz deve alanların arasında Süfyan b. Harb, Hâkim b. Hizam ve Sâfvan b. Ümeyye gibi Kureyş'in önemli simaları yer almaktaydı.³⁴⁷ Huveytîb b. Abdülüzzâ, Said b. Yerbû ve Abbas b. Mirdâs gibi şahıslar elli deve pay alanlar arasındaydı.³⁴⁸

Süheyl b. Amr da yüz deve alanların arasında yerini almıştı. Mekke'nin fethinde kendisine emân verilmişti. Allah Resûlünün yüz deve ganimetten pay vermesi üzerine Süheyl Ci'râne'de İslâm'la şereflenerek Müslüman olmuştu.³⁴⁹

3.6. Süheyl b. Amr'ın Vedâ Haccındaki Tavrı

Hacc hicri 9 miladi 631 yılında farz kılınmıştı. Ancak Hz. Peygamber o yıl Hacc'a bazı nedenlerden dolayı gidememişti. Müslümanlara Hacc yaptırmak üzere Hac Emiri olarak Hz. Ebû Bekir'i vazifelendirmişti.³⁵⁰

Hz. Muhammed (s.a.v.) hicri 10 miladi 632 senesinde hayatındaki ilk ve son hacc vazifesini yapmak üzere hazırlıklara başladı. Hacca Vedâ Hacc'ı isminin verilmesinin nedeni ashabıyla vedalaşmasından dolayı bu isimle tarihe geçti.³⁵¹

Hz. Peygamber Vedâ Haccında kurban kesilen yere giderek kendi kurbanını kesti ve sonrasında tıraş oldu. Süheyl b. Amr da oradaydı. Allah Resûlünün yere dökülen saçlarını topluyordu. Bu esnada Süheyl'in aklına Hudeybiye'de "Muhammedun Resûlullah" yazılmasını nasıl kabul etmediği geldi ve kendisini İslâm'la şereflendiren Hz. Allah'a hamd ettiği söylenmektedir.³⁵²

³⁴⁵ Ahmet Önkâl, "Ci'râne", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/25.

³⁴⁶ Çakıcı, *Hz. Peygamber Döneminde*, 14.

³⁴⁷ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 3/90; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/270.

³⁴⁸ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 3/90; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2/270; EbûCafer Muhammed İbn Habib, *el-Münemmak fî Ahbari Kureyş*, thk. Ahmed Faruk Hurşid (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, ts.), 1/422.

³⁴⁹ Kılıç, "Süheyl b. Amr", 323; Çakıcı, *Hz. Peygamber Döneminde*, 95.

³⁵⁰ H. Ahmet Özdemir, "Son Peygamber'in (s.a.v.) Son Mesajı Olarak Vedâ Hutbesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (2005), 95-112; Bünyamin Erul, "Vedâ Haccı", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/590-591.

³⁵¹ Erul, "Vedâ", 42/591.

³⁵² Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 2/636; Kılıç, "Süheyl b. Amr", 324.

3.7. Süheyl b. Amr'ın Hz. Ebû Bekir'in Halifeliğinde Gerçekleşen İrtidat Olaylarındaki Tavrı

Hz. Peygamber hicri 11 miladi 632 yılında vefat edince ashap arasında inanılmaz bir kargaşa görüldü. Münafıklar sevinçlerini içlerinde yaşarken Hz. Ömer: “Her kim Allah Resûlü’nün öldüğünü söylerse onun başını vururum.” diyerek orada bulunan insanları tehdit ediyordu.³⁵³

Hz. Ebû Bekir ise Hz. Peygamber’in öldüğünü Hz. Ömer’e anlatmaya çalışıyordu.³⁵⁴ Her ne yaptıysa Hz. Ömer’i sakinleştiremeyen Hz. Ebû Bekir orada bulunan kalabalığı toplayarak şöyle bir konuşma yaptı: “Biz şüphesiz her şeyimizle Allah’a aitiz ve şüphesiz ona döneceğiz.”³⁵⁵ Ömer’in söylediklerinin hiçbir kıymeti yoktur, Resûlullah vefat etmiştir. Allah’tan başka bâki olan yoktur. Her kim Hz. Peygamber’e inanıyorsa o vefat etmiştir. Her kim de Allah’a iman ediyorsa o diridir. O bâki olandır.”³⁵⁶ Hz. Ebû Bekir bu sözlerin ardından şu âyeti insanlara hatırlattı: “Muhammed ancak bir peygamberdir, ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisingeriye eski dininize mi döneceksiniz? Kim gerisingeriye dönerse, Allah’a hiçbir zarar veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır.”³⁵⁷ Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer’e yönelerek: “Allah’ın dininden şüphen mi var? Bu âyeti hiç mi duymadın?” diyerek Zümer sûresi otuzuncu âyeti okur. “Ey Muhammed! Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.”³⁵⁸ Bu âyeti duyan Hz. Ömer az da olsa sakinleşti.³⁵⁹

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) cenazesi daha yerdeyken Ensarlılar Sakifetü Benî Sâide’de Sa’d b. Ubâde’nin halife olması yönünden bir seçim içerisine girdiler. Haberi duyan Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir bir an önce toplantının yapıldığı yere gittiler. Uzun bir tartışma ve süreçten sonra Hz. Ebû Bekir’in halife seçilmesine karar

³⁵³ İhsan Arslan, *Müslümanların Tarihi I Hulefâ-i Râşidîn Dönemi* (İstanbul: Okur Akademi, 2023), 50.

³⁵⁴ Arslan, *Müslümanların Tarihi I*, 50.

³⁵⁵ el-Bakara 2/156.

³⁵⁶ Arslan, *Müslümanların Tarihi I*, 50.

³⁵⁷ Âl-i İmrân 3/144.

³⁵⁸ ez-Zümer 39/30.

³⁵⁹ Arslan, *Müslümanların Tarihi I*, 52.

verildi.³⁶⁰ Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde irtidat olayları ortaya çıktı. İrtidat; Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanların dinden çıkıp eski dinlerine geri dönmelerini ifade eden bir kavramdır.³⁶¹

Hz. Peygamber'in vefat haberini alan Mekke halkı ortalıkta çalkalanıp duruyordu. Mekke valisi Attab b. Esîd bu durumda kendini gizlemişti. Kureyş'in hatibi olarak bilinen Süheyl b. Amr toplanan ve irtidat etmeye yeltenen grubun karşısına çıkarak şöyle bir konuşma yaptı. "Ey Mekke ehli! Allah Resûlü vefat etmiştir. Bu durum üzücü ve acı bir durumdur. Ancak Hz. Peygamber'in vefatı hiçbir vakit İslâm'ın gücünü azaltmayacaktır. Aksine her geçen gün İslâm'ın nuru yükselecektir. İçinizden her kim ne olursa olsun toplumda bir kargaşaya veya kaosa sebep verip halkı galeyana getirirse, irtidatta bulunursa düşünmeden o olayın nedenini araştırmadan onun veya o kişilerin kellesini vururum. Bu durumda hiç kimseye acınmayacaktır." dedi.³⁶²

Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde yaşanan bir diğer olay ise zekât vermeyenlerle açtığı savaşlardı. Hz. Ömer bu konu hakkında: "Ey Resûlullah'ın halifesi! Bu yıl zekâtı onları muaf tutsan, gelecek yıl onlardan zekât alsan, olmaz mı?" diyince Hz. Ebû Bekir: "Onlar Hz. Peygamber'e zekât olarak verdikleri hayvanların yularını devlete vermedikleri takdirde yaşamımın son anına kadar onlarla savaşmaktan geri durmayacağım." diyerek bu konuda ciddi olduğunu ortaya koymuştur.³⁶³

Süheyl zekâtı vermeyenlere yönelik şöyle bir konuşma yaptı: "Ey Kureyş ehli! Ey Mekke ehli! Zekatınızı ödeyiniz. Hepinizin bildiği üzere en çok ticaret yapmanız benim. Şayet zekât vermeyi reddederseniz sizin ödemeniz gereken miktarı

³⁶⁰ Merzuk Grabus, *Hulefâ-i Râşidîn Döneminin İslam Tarihinde Belirleyici Rolü (Hz. Ebû Bekir Dönemi)* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 33; Yıldırım, *Hz. Ebû Bekir'in Hayatı*, 58.

³⁶¹ Arslan, *Müslümanların Tarihi 1*; Ramazan Hurç, "Hz. Ebu Bekir Döneminde Bağımsızlık Hareketleri (İrtidat ve İrtica)", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1998).

³⁶² İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/324; Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed B. Muhammed İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâiz-Zamân*, thk. İhsan Abbas (Beyrut: Dar'u Sadır, ts.), 7/83; Hurç, "Hz. Ebu Bekir Döneminde Bağımsızlık Hareketleri (İrtidat ve İrtica)".

³⁶³ Arslan, *Müslümanların Tarihi 1*, 130; Kenan Ayar, "Hz. Ebû Bekir Dönemi Olaylarında Kur'an'ın Referans Olarak Kullanılması", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007), 153-177.

kendi malımdan öderim. Ancak İslâm'a karşı olmayınız.”³⁶⁴ diyerek topluluğa seslenen Süheyl halkı zekât konusunda üstlerine düşen miktarı ödemelerini hatırlatmış ve bu davranışın İslâm'a ters olduğunu vurgulamıştır.

Süheyl b. Amr Hz. Ebû Bekir'e biat edip mücadele ettiği kişilerle mücadele etmiştir.³⁶⁵

3.8. Süheyl b. Amr'ın Hz. Ömer'in Halifeliği Dönemindeki Tavrı

Hz. Ebû Bekir vefat etmeden önce kendisinden sonra gelecek halifenin belirlenmesi için Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman, Saîd b. Zeyd, Useyd b. Hudayr ve Talha b. Ubeydullah gibi önemli simalarla istişare ederek kendisinden sonra halife olarak gelecek kişinin Hz. Ömer olduğunu tayin eder.³⁶⁶

Hz. Ömer divan teşkilatını kurduktan sonra maaş taksimini şöyle yapmıştır. Hz. Peygamber'e nesep olarak yakınlarına, Müslüman oluş tarihlerindeki önceliğe ve Ensar ve Muhacirden Bedir savaşına katılanlara göre bir taksimatta bulunmuştur. Maaş günü Süheyl b. Amr'a az miktarda bir maaş verilince Süheyl: “Ben diğer insanlardan daha cömert ve şerefli olanıyım. Verdiğin bu maaşı kabul etmiyorum.” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer: “Ben maaşları İslâm'a girişteki önceliğe göre veriyorum. Soya göre değil.” dedi. Süheyl: “tamam öyleyse” dedi ve kendine verilen maaşa razı oldu.³⁶⁷

Hz. Ömer hacıların konaklamalarını engellediğini düşündüğü için Mekke'de yaşayan insanların evlerine ikinci kapı açmalarını yasaklamıştı. Çünkü açılan ikinci kapı kişinin evinin önündeki alanı da kendisine ait olduğunu düşündürüyordu. Bu durum Hacc yapmak için Mekke'ye gelen insanların istirahat edecek yer bulmalarını kısıtlıyordu. Süheyl b. Amr da iki kapı açan sahâbîlerden biriydi. Hz. Ömer Süheyl'e bir haber göndererek ikinci kapının kapanmasını istedi. Süheyl: “Bana bak Ey

³⁶⁴ İbn Habîb, *el-Münemmak*, 218; Kılıç, “Süheyl b. Amr”, 325.

³⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakat*, 3/187.

³⁶⁶ Mahmut Başköylü, *Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer Döneminde Devlet-Halk Münasebetleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 47; Fayda, “Ömer”, 34/45.

³⁶⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/558; Nadir Karakuş, *Hz. Ömer ve Devlet İdaresi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990), 97.

Emire'l-Mü'minîn! Ben tüccar bir adamım. Mallarımı ve arkamı kollamak için ikinci kapıyı açtım.” dedi. Hz. Ömer Süheyl'in amacını öğrenince ona izin vermiştir.³⁶⁸

Hz. Ebû Bekir döneminde fetih hareketleri başlamıştı. Onun vefatından sonra Hz. Ömer bu fetih hareketlerini devam ettirmişti. Süheyl Şam bölgesindeki fetih hareketlerinde mücadele etmiştir. Şurahbîl b. Hasene'nin³⁶⁹ komutanlığında askeri orduda yer alan Süheyl, Ürdün'ün Fihl bölgesine doğru sefere çıktı. İslâm tarihinde Fihl savaşı olarak bilinen bu mücadelede birliklerin başında bulunan Süheyl Müslümanların galibiyet almasında büyük bir katkı sağlamıştır.³⁷⁰

Süheyl'in Beysân savaşında da atlı birliklerin başında komutan olarak görev yaptığı aynı şekilde Hims savaşında da mücadeleden geri kalmadığı zikredilmektedir.³⁷¹

Hicri 15 miladi 636 yılında Bizans'la Müslümanlar arasında gerçekleşen Yermük Savaşında Kurdûs denen atlı birliğin komutanlığını üstlenen Süheyl b. Amr bu savaşta üstün bir mücadele göstererek Suriye'de Bizans egemenliğinin son bulmasına büyük katkılar sunmuştur.³⁷²

Süheyl bu savaşa katılmanın “Allah yolunda harcadığınız bir saat, aileniz içinde geçirdiğiniz bir ömürden daha hayırlıdır.”³⁷³ diyerek Allah yolunda cihat etmenin ne kadar mühim olduğunu zikretmiştir. Aynı şekilde Süheyl hayatının son anına kadar Şam'da kalıp savaşacağını belirterek kalan ömrünü cihatla geçirmiştir.

3.9. Süheyl b. Amr'ın Vefatı

İslâm'la geç şereflenen ve hayatı boyunca bunun üzgünlüğünü dile getiren Süheyl kadar ibadete düşkün olan birinin görülmediği aktarılır.³⁷⁴ Kimse onun kadar namaz kılmazdı. O malının çoğunu zekât ve sadaka yolunda harcardı. Ömrünü oruç

³⁶⁸ Galib b. Abdülkafî el-Kureşî, *Evveliyatu Fârûk fi'l-İdâreti ve'l-Kadâ*, thk. Menna B. Halik El-Kattan (Beyrut: Müessesetü'l- Kütübî's- Sakafiyye, 1990), 1/244; Kılıç, “Süheyl b. Amr”, 328.

³⁶⁹ Mehmet Efendioğlu, “Şurahbîl b. Hasene”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/268.

³⁷⁰ Hatice Dokgöz, *İslâm Siyasi Tarihinde Şurahbîl Bin Hasene* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 33.

³⁷¹ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 3/390; Dokgöz, *İslâm Siyasi Tarihinde*, 33.

³⁷² Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 3/396; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* (Beyrut, 1997), 1/195; Mustafa Fayda, “Yermük Savaşı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/485-486.

³⁷³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/178.

³⁷⁴ Zehebî, *Nübelâ*, 1/195.

tutarak geçirirdi. Kur'ân-ı Kerîm dinlediğinde hep ağlardı. O kadar ibadetle meşgul olurdu ki gün sonu rengi değişirdi. Özellikle Hz. Ömer'in halifeliğinde Şam bölgesindeki fetihlere katılarak İslâm'ın sancağını ve nurunu her daim ileriye taşımak için gayret gösterirdi.³⁷⁵ Ebî Hâtim Süheyl için şöyle demiştir: “Süheyl Müslüman olduktan sonra övülmeye layık biridir.”³⁷⁶

Süheyl Hz. Peygamberden, Hz. Âişe'den ve Saîd b. Müseyyeb'den hadis rivayet etmiş, kendisinden Mervan b. Hakem, Temîm b. Amr, Misver b. Mahreme, Yezid b. Amr rivayette bulunmuştur.³⁷⁷

Hz. Ömer döneminde Amvâs vebası ortaya çıkmıştı. Eski ismi Emmaus³⁷⁸ olan Amvâs kelimesi Amevas, Imvâs ya da Amvâs Taûn'u olarak ifade edilmektedir.³⁷⁹ Amvâs Hz. Ebû Bekir döneminde gerçekleşen Ecnadeyn Savaşından sonra Amr b. As tarafından fethedilmiş, Filistin'de Beytü'l Makdis'in civarında yer alan kadim bir şehirdir.³⁸⁰

Hz. Ömer'in halifeliğinde Filistin'de başlayıp Şam bölgesinin tamamını saran Amvâs vebası yaklaşık yirmi beş bin ila kırk bin arasında insanın ölümüne neden olmuştur.³⁸¹ Bu salgında sahâbîlerin önde gelenlerinden Ubeyde b. Cerrah, Mu'az b. Cebel, Yezid b. Ebû Süfyan, Ebû Cendel gibi önemli şahıslar vefat etmiştir.³⁸²

Bu vebada Süheyl b. Amr da vefat edenler arasındadır.³⁸³ Kimileri onun Yermük Savaşında şehit olduğunu aktarmıştır.³⁸⁴

³⁷⁵ Zehebî, *Nübelâ*, 1/195.

³⁷⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/177.

³⁷⁷ Erul, “Süheyl”, 38/30.

³⁷⁸ Mustafa Fayda, “Amvâs”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/100.

³⁷⁹ Nühket Varlık, “Tâun”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/175-177; Öner, “Hz. Ömer Döneminde”, 147.

³⁸⁰ Fayda, “Amvâs”, 3/100; Öner, “Hz. Ömer Döneminde”, 148.

³⁸¹ Fayda, “Amvâs”, 3/100; Öner, “Hz. Ömer Döneminde”, 166.

³⁸² Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 4/60; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/558; Muhammed b. Ahmed Zehebî, *el-İber Fî Haberî Men Ğaber*, thk. Muhammed es-Said B. Besyuni Zaglul Ebu Hacir (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1985), 1/17; Ercan Cengiz, “Hz. Ömer Döneminde Meydana Gelen Amvas Tâunu ve Etkileri”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2020), 129-150.

³⁸³ Taberî, *Tarihu't-Taberî*, 4/60; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, 2/558; Zehebî, *el-İber*, 1/17.

³⁸⁴ Zehebî, *Nübelâ*, 1/195.

4. SONUÇ

Mekke'nin önemli simalarından olan Süheyl b. Amr, Müslüman olmadan önce İslâm'ın azılı bir düşmanıydı. Hz. Peygamber'in tebliğine karşılık, her daim ön saflarda bulunan Süheyl tevhit inancına zarar vermek için ant içmiş Kureyş'li bir müşrikti.

Süheyl, Kureyş'in eşraflarından olması hasebiyle İslâm'a zarar vermek için kimi zaman malıyla kimi zaman ise canıyla mücadele etmekten geri durmamıştı. Kendisi Kureyş'in hatibi olarak biliniyordu. Güçlü hitabetiyle Kureyş'in diplomasi işlerini yürütenler arasındaydı. Gün geçtikçe İslâm'ın Mekke'de yayılması hızlanmış ve Kureyş'in ileri gelenleriyle yapılan toplantılara katılarak görüşünü rahatça aktarmaya başlamıştı. Hz. Peygamberle anlaşılması için Hudeybiye'ye gönderilerek Kureyş halkı adına anlaşmada bulunacak kadar güç sahibi olmuştu. Kendi imzaladığı Hudeybiye anlaşmasını bozduktan sonraki tutumu, Hz. Peygamber ve ashabını Kâbe'ye sokmamak için gösterdiği mücadele onun Mekke'nin eşrafları arasında ne kadar itibar sahibi olduğunu ve İslâm'a karşı ne kadar sert bir tutum içinde olduğunu gözler önüne sermektedir.

Mekke'nin fethinde Müslümanlara karşı gösterdiği mücadelede mağlup olunca Hz. Peygamber'den emân talebinde bulunmuş ve emânı kabul edilmişti. Süheyl Müellefe-i Kulûb statüsünde Ci'râne'de ganimetten pay aldıktan sonra Müslüman olmuştur. İslâm'la şereflendikten sonra gününü ibadetle meşgul olmaya gayret göstermiştir. İslâm'la geç tanışmanın her daim üzüntüsünü dile getirerek kendisinden önce Müslüman olanlardan hep övgüyle bahsetmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'in yönetiminde Ridde olayları ortaya çıktı. Süheyl Mekke'de bir konuşma yaparak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ölümünün İslâm dinine hiçbir zarar vermediğini, aksine bu dinin her daim ilerleyeceğini ve yüceltileceğini dile getirerek birçok insanı İslâm dininde tutmayı başarmıştır.

Bir zamanlar İslâm nurunu ve sancağını söndürmek için mücadele eden Süheyl özellikle Hz. Ömer'in halifeliğinde Şam bölgesi fetihlerine katılarak Allah yolunda cihat etmiş ve malını bu yolda sarf etmiştir. Süheyl b. Amr en çok kabul gören rivayete göre Şam'da ortaya çıkan Amevâs vebasında hicri 19 miladi 639 yılında vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, Murat. *Hilafetine Kadar Hz. Osman*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- Akdoğan, Mehmet Nur. *Mekke'nin Fethi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Aktaş, Ömer. *Muğîre b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Aktaş, Ömer. “Muğîre b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği”. *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 2 (2018), 29-56.
- Akyürek, Yunus. “Cahiliye Dönemi Kureyş Toplumunda Hılף Olgusu”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/38 (2018), 33-56.
- Kur'an-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 17. Basım, 2009.
- Arslan, İhsan. *Müslümanların Tarihi I Hulefâ-i Râşidîn Dönemi*. İstanbul: Okur Akademi, 1. Basım, 2023.
- Arslan, İhsan. *Vahiy ve Akıl Işığında Hz. Peygamber'in Hayatı*. İstanbul: Okur Akademi, 1. Basım, 2020.
- Artuç, Gülizar. “Zekât Memuru Bir Sahâbî Abbâd b. Bîsr b. Abdi'l-Eşhel”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* 14 (2023), 105-114.
- Atar, Fahreddin. “Attâb b. Esîd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 4/93. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ataş, Hacı. “Hâlid b. Velîd'in Komutanlığı ve Azledilmesi”. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 3/1 (2020), 34-50.
- Atmaca, Esra. *Hudeybiye Seferi (6/628)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Ayar, Kenan. “Hz. Ebû Bekir Dönemi Olaylarında Kur'an'ın Referans Olarak Kullanılması”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/24-25 (2007), 153-177.
- Aydınlı, Abdullah. “İkrime b. Ebû Cehil”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 22/42-43. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Azimli, Mehmet. *Siyeri Farklı Okumak*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 11. Basım, 2018.

- Başköylü, Mahmut. *H. Ebûbekir ve H. Ömer Döneminde Devlet-Halk Münasebetleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya. *Ensâbu'l-Eşraf*. thk. Süheyl Zekkar. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1996.
- Belâzurî, Ahmed b. Yahya. *Fütûhu'l-Büldân*. thk. Abdullah En Et-Tıbbâ'. Beyrut: Müessesetü'l- Maarif, 1987.
- Bilge, Mustafa L. "Yemâme". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 43/399-400. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Bozkurt, Nebi. "Eman". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 11/75-77. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bozkurt, Nebi. "Hâtib b. Ebû Beltea". 16/444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Bozkurt, Nebi - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Mekke". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 28/555-563. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Cengiz, Ercan. "Hz. Ömer Döneminde Meydana Gelen Amvas Tâunu ve Etkileri". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2020), 129-150.
- Çakan, İsmail Lütfü. "Abdullah b. Ebû Rebâ". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/96-97. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Çakan, İsmail Lütfü. "Abdullah b. Süheyl". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/136. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Çakıcı, Nagehan. *H. Peygamber Döneminde Müellefe-i Kulûb*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Çetin, İdris. *Sa'd b. Ubâde (r.a.)'ın Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çınar, Makbulu. *Sevde bint Zem'a -Naklettiği ve Hakkında Nakledilen Hadis Rivayetleri-*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çiçek, Mustafa. "Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn Döneminde Zübeyr b. El-Avvâm". *İSTEM* 7 (2006), 135-158.
- Çubukcu, Asri. "Ebû Cendel". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10/118-119. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Çubukcu, Asri. "Hirâş b. Ümeyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 17/325. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

- Çubukcu, Asri. “Huveytib b. Abdüluzzâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/430-431. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Dokgöz, Hatice. *İslâm Siyasi Tarihinde Şürahbîl Bin Hasene*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Dönder, Faysal. *Hâtib b. Ebî Beltea’nın Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri*. Sivas: Sivas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Duisenov, Nurgissa. *Sebepler ve Sonuçlarıyla Huneyn Gazvesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Efendioğlu, Mehmet. “Şürahbîl b. Hasene”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 39/268. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Efendioğlu, Mehmet. “Zübeyr b. Avvâm”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 44/522-524. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ekim, Tahsin. *Bedir Savaşı’nı Hazırlayıcı Etkenler ve Sonuçları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Erdem, Sargon - Kılıç, Hulusi. “Abdullah b. Revâha”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/129-130. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Ergül, Ayşenur Şimşek. “Hz. Sevde ve Hz. Âişe Özelinde Hz. Peygamber’in Eşlerinin Birbirleriyle Olan İlişkileri”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* 10 (2021), 79-92.
- Erul, Bünyamin. “Süheyl b. Amr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/30. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Erul, Bünyamin. “Vedâ Haccı”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/590-591. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Eser, Mithat. “Sahâbî Büdeyl b. Verkâ‘ el-Huzâî’nin Hayatı”. *Mütefekkir* 7/13 (2020), 35-52.
- Eser, Mithat. “Sahâbî Urve b. Mes‘ûd es-Sekafî’nin Hayatı”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/2 (2020), 591-609.
- Fayda, Mustafa. “Amvâs”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 3/100. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Fayda, Mustafa. “Bedir Gazvesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 5/325-327. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Fayda, Mustafa. “Bey‘atürrıdvân”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6/39-40. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Fayda, Mustafa. “Hâlid b. Velîd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 15/289-292. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Fayda, Mustafa. “Ömer”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 34/44-51. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Fayda, Mustafa. “Yermük Savaşı”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 43/485-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. “Ali”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/371-374. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Grabus, Merzuk. *Hulefâ-i Râşidîn Döneminin İslam Tarihinde Belirleyici Rolü (Hz. Ebû Bekir Dönemi)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Güzeş, Raziye Gül. *Bedir Esirleri ve Bedir Savaşı Sonrası Tutum Ve Tavırları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Hamidullah, Muhammed. “Hudeybiye Antlaşması”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/297-299. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamidullah, Muhammed. “Huneyn Gazvesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamidullah, Muhammed. *Hz. Peygamber’in Savaşları*. İstanbul: Yağmur, 4. Basım, 1991.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan, 5. Basım, 1990.
- Harman, Ömer Faruk. “Hübel”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hurç, Ramazan. “Hz. Ebu Bekir Döneminde Bağımsızlık Hareketleri (İrtidat ve İrtica)”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1998).
- Işık, Emin. “Feth Sûresi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 12/456-457. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- İbn Abdülber, Yusuf b. Abdullah. *el-İstîâb fî Ma’rifeti’l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becavi. Beyrut: Darü’l- Cil, 1992.
- İbn Habib, EbûCafer Muhammed. *el-Münemmak fî Ahbari Kureyş*. thk. Ahmed Faruk Hurşid. Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, ts.
- İbn Hacer, el-Askalânî, Ahmed b. Ali. *el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe*. Beyrut: Daru’l-Kitâbi’l İlmiyye, 1995.

- İbn Hallikân, Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed B. Muhammed. *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâiz-Zamân*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dar'u Sadır, ts.
- İbn Hişam, Muhammed b. Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Beyrut: El-Mektebetü'l-Asriyye, 1995.
- İbn Sa'd, Muhammed. *et-Tabakatü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dar'u Sadır, 1985.
- İbn'ül Esir, İzzeddin. *Üsdü'l-Gâbe fî Mârifeti's-Sahâbe*. Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemaleddin. *Sıfeti's-Safve*. thk. Muhammed Harun Abdüsselam. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed. *el-Kâmil fî'l-Tarih*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1982.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed. *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- İyidoğan, Mustafa. “İslâm Öncesi Dönemdeki Kabile İttifaklarının İslâm Tebliğine Yansıması: Huzâa-Hâşimoğulları Örneği”. *Akademik Siyer Dergisi* 3 (2021), 80-94.
- Kallek, Cengiz. “Müellefe-i Kulûb”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 31/473-475. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Kandemir, M. Yaşar. “Büdeyl b. Verkâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6/482-483. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kandemir, M. Yaşar. “Ebû Basîr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10/101. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Kandemir, M. Yaşar. “Meymûne”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/506-507. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Kapar, Mehmet Ali. “Hâtıb b. Ebû Beltea Hayatı ve Faaliyetleri”. *İSTEM* 33 (2019), 1-19.
- Kapar, Mehmet Ali. “Safvân b. Ümeyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35/486-487. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Karakuş, Nadir. *Hız. Ömer ve Devlet İdaresi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.
- Keleş, Zeynep. *Bedir Savaşı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kelpetin, Mahmut. “İslâm'dan Önce Tâif”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/54 (2018), 79-103.

- Keskin, Yusuf Ziya. “Sehle bint Süheyl”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36/323. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Kılıç, Mustafa. “Süheyl b. Amr (r.a)’ın Hayatı ve Faaliyetleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 289-333.
- Kureyşi, Galib b. Abdülkafi el-. *Evveliyyatu Fârûk fi’l-İdâreti ve’l-Kadâ*. thk. Menna B. Halik El- Kattan. Beyrut: Müessesetü’l- Kütübi’s- Sakafiyye, 1990.
- Kurnaz, Yasin. *Muhammed b. Mesleme Hayatı ve Şahsiyeti*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kuşcalı, Ali. *Abdullah b. Revâha’ nın Hayatı ve Şahsiyeti*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Küçük, Raşit. “Abbâd b. Bîşr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/12. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Mut‘im b. Adî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 31/402. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Tâif”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Umretü’l-Kazâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/153-155. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Musa, Ali Dzhemal. *Başlangıçtan Hz. Peygamberin Döneminin Sonuna Kadar Huzâ’a Kabîlesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Mübarekfûrî, Safiyyürrahman. *Peygamberimizin Hayatı ve Daveti*. çev. H. İbrahim Kutlay. İstanbul: Risale Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Nazlıgül, Habil. “Urve b. Mes‘ûd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/183. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Önder, Zafer. *Hâlid b. Velîd’in İslam Fetihlerindeki Rolü ve Komutanlığı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Öner, Abdulkерim. “Hz. Ömer Döneminde Yaşanan Amvâs Vebası”. *İstem* 35 (2020), 145-168.
- Önkal, Ahmet. “Addâs”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/355-356. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Önkal, Ahmet. “Ahnes b. Şerîk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/174-175. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

- Önkal, Ahmet. “Ci‘râne”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 8/25. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Önkal, Ahmet. “Hevze el-Hanefî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 17/285. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Önkal, Ahmet. “Huzâa (Benî Huzâa)”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/431-433. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Özdemir, H. Ahmet. “Son Peygamber’in (s.a.v.) Son Mesajı Olarak Vedâ Hutbesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (2005), 95-112.
- Özkan, Mustafa. “Hudeybiye Antlaşması Özelinde Hz. Ömer’in Kişilik Tahlili Denemesi”. *İSTEM* 15 (2010), 43-59.
- Özkuyumcu, Nadir. “Hilf”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/29-30. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Özmen, Ramazan. “Hudeybiye Barış Antlaşması ve Hadislerin Anlaşılmasında Hâdiselerin Arka Planını Okumanın Sunacağı İmkanlar Üzerine Bir Deneme”. *Yüziüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018), 277-298.
- Özsoy, Belkıs. *İkrime b. Ebû Cehil’in Hayatı ve İslam Tarihi’ndeki Yeri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Polat, Salahattin. “Abdurrahman b. Hâris”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/164. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Sandıkçı, Kemal. “Tulekâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 41/361-362. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2001.
- Savaş, Bayram. *Mekke’nin Fethinde Demi Heder Edilenler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Savaş, Rıza. “Hz. Muhammed’in Evlilik Hayatında Tek Eşli Olduğu Dönemler”. *Siyer Araştırmaları Dergisi* 2 (2017), 11-25.
- Sezer, Serap. *Kur’ân Bütünlüğü Bağlamında Maide Sûresi 54. Ayet İle Fetih Suresi 29. Ayetin Muhteva İlişkisi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Siddîk, Abdüşşafi. “Süheyl b. Amr”. *Mecelletü’l-Müerrihi’l-Arabî* 34/1 (1987), 127-134.

- Sönmez, Mehmet Ali. “Ebû Rühm”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10/218. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Sönmez, Mehmet Ali. “Evs b. Havlî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 11/543. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Şenyayla, Gencal. *Hayatı ve İlk Dönem İslâm Toplumundaki Yeri Açısından Hz. Ali*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Taberî, EbûCafer Muhammed b. Cerir. *Tarihu't-Taberî (Tarihu'r-Rûsul ve'l-Mülûk)*. thk. Ebu'l-Fadl İbrahim Muhammed. Beyrut: Dar'ü Siveydân, ts.
- Taşkın, Kemal. “Hudeybiye Seferi ve Hz. Ömer'in Bey'atı'r-Rıdvan Ağacını Kestirme Meselesi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 19/1 (2019), 159-182.
- Tekin, Deniz. *Abdullah b. Übey b. Selûl ve Hz. Peygamber'le İlişkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Temir, Hakan. “Hâtib b. Ebî Belte'a ve Hayatı”. *İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi* 5 (2019), 31-75.
- Uğur, Mücteba. “Amr b. Sâlim”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 3/91. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Umurbek, Hatice. *Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Taif*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Uraler, Aynur. “Sevde”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36/584-585. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Ünal, İsmail Hakkı. “Hâtib b. Amr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 16/444. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Vakidî, EbûAbdullah Muhammed. *Kitabu'l-Meğazî*. thk. Marsden Jones. İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 1. Basım, 2014.
- Varlık, Nükhet. “Tâun”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 40/175-177. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Yakubî, Ahmed b. Ebi Yakub b. Cafer. *Tarihu'l-Yakubî*. Beyrut: Dar'ü Sadır, 1992.
- Yıldırım, Sadettin. *Hız. Ebû Bekir'in Hayatı ve Tarihi Şahsiyeti*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yüksel, Mücahit. “Hudeybiye Antlaşması'nın Sosyo-Politik ve Stratejik Açından Tahlili Üzerine Bazı Tespitler”. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 9/1 (2023), 459-482.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. Beyrut, 1997.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed. *el-İber Fî Haberi Men Ğaber*. thk. Muhammed es-Said B. Besyuni Zaglul Ebu Hacir. Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l- İlmiyye, 1985.

